

Rīgas apgabaltiesa

Pētījums

**PERSONU ATBRĪVOŠANA
NO TIESAS IZDEVUMU UN DROŠĪBAS NAUDAS SAMAKSAS
VALSTS IENĀKUMOS CIVILLIETĀS**

Rīga 2020

SATURA RĀDĪTĀJS

1. TIESISKAIS REGULĒJUMS.....	3
2. PĒTĪJUMA LAUKS JEB ANALIZĒTIE NOLĒMUMI.....	5
3. BIEŽĀK CITĒTIE NOLĒMUMI JEB TIESU PRAKSE	16
4. OBJEKTĪVAIS PAMATS PERSONAS ATBRĪVOŠANAI NO TIESAS IZDEVUMU SAMAKSAS	22
4.1 Pierādīšanas pienākums	22
4.1.1 Sacīkstes princips	23
4.1.2 <i>Negativae non probantus</i>	24
4.1.3 Vispārzināmie fakti	27
4.2 Mantiskais stāvoklis un pierādījumu pietiekamība.....	32
4.2.1 Trūcīgas personas (ģimenes) statuss	34
4.2.2 Maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss	35
4.2.3 Nabadzības riska sliekšnis.....	35
5. SAMĒRĪGUMS STARP PERSONAS TIESĪBU UZ TIESU IEROBEŽOJUMU UN VALSTS NODEVAS NOTEIKŠANAS MĒRĶI.....	39
6. VIENLĪDZĪGA ATTIEKSME PRET PERSONĀM AR VIENLĪDZ SMAGU MATERIĀLO STĀVOKLI	43
7. GADĪJUMI, KĀDOS TIEK ATCELTĪ VAI GROZĪTĪ PIRMĀS INSTANCES TIESAS NOLĒMUMI, KUROS IZLEMTĪ LŪGUMI PAR ATBRĪVOŠANU NO TIESAS IZDEVUMIEM	49
8. IESKATS EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS PRAKSĒ.....	54
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	67
IZMANTOTIE AVOTI.....	69

1. Tiesiskais regulējums

Civilprocesa likums (turpmāk – CPL) tiesas izdevumus, kas tiek maksāti valsts ienākumos, iedala trīs izdevumu pamatgrupās:

- valsts nodeva;
- kancelejas nodeva;
- ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi.

Šie tiesas izdevumi ir regulēti CPL 34. pantā, kur noteiktas valsts nodevu likmes, 38. pantā, nosakot kancelejas nodevas likmes, un 39. pantā, kur sagrupēti ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi un paredzēta to noteikšanas kārtība.

CPL 43. pants uzskaita izņēmumus no vispārīgiem noteikumiem par tiesas izdevumiem, nosakot personas, kuras no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir atbrīvotas.

Panta otrā daļa noteic, ja prokurors, tās valsts vai pašvaldību iestādes, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses, atsakās no pieteikuma, kas iesniegts citas personas labā, bet šī persona prasa lietas izskatīšanu pēc būtības, tiesas izdevumi jāmaksā saskaņā ar vispārīgiem noteikumiem.

Puses atbrīvojamas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos arī citos likumā paredzētajos gadījumos, bet prasībās par laulības šķiršanu pēc prasītāja lūguma tiesnesis atliek valsts nodevas samaksu vai sadala to termiņos, ja prasītāja aprūpē ir nepilngadīgs bērns – noteic normas trešā un piektā daļa.

Panta ceturtā daļa paredz tiesas vai tiesneša tiesības, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, kā arī atlikt valsts ienākumos piespriesto tiesas izdevumu samaksu vai sadalīt to termiņos.

No minētā izriet, ka tiesai vai tiesnesim ir tiesības pieņemt lēmumu:

- 1) par fiziskas personas pilnīgu atbrīvošanu no valsts nodevas un citu tiesas izdevumu samaksas;
- 2) par fiziskas personas daļēju atbrīvošanu no valsts nodevas un citu tiesas izdevumu samaksas;
- 3) par valsts nodevas un citu tiesas izdevumu samaksas atlikšanu uz vēlāku laiku;
- 4) valsts nodevas un citu tiesas izdevumu maksājumu sadalīšanu termiņos.

Drošības nauda pēc savas būtības ir pielīdzināma valsts nodevai, kas iemaksājama valsts ienākumos un tāad ir tiesas izdevumi.¹

Analogi par blakus sūdzību iesniegšanu CPL 444.¹ panta pirmā daļa noteic, ka, iesniedzot blakus sūdzību, izņemot blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru atteikts

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2207/2012, pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/civilprocesa-likums/a-dala-visparigie-noteikumi-1-126pants/pirma-sadala-civilas-tiesvedibas-pamatnoteikumi-1-70pants/4nodala-tiesasanas-izdevumi-33-45pants?lawfilter=1> [skatīts 01.08.2018.]

atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, iemaksājama drošības nauda 70 *euro* apmērā, un panta trešā daļa noteic, ka drošības nauda nav jāmaksā personām, kuras saskaņā ar likumu ir atbrīvotas no valsts nodevas; tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no drošības naudas samaksas.

Tāpat, iesniedzot kasācijas sūdzību, Augstākās tiesas depozīta kontā iemaksājama drošības nauda 300,00 *EUR* apmērā (CPL 458. panta pirmā daļa). Panta ceturtda daļa analogi citu tiesas izdevumu regulējumam, noteic, ka drošības nauda nav jāmaksā personām, kuras saskaņā ar likumu ir atbrīvotas no valsts nodevas; tiesa vai tiesnesis, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli, var pilnīgi vai daļēji atbrīvot personu no drošības naudas samaksas.

Pētījumā tiks analizēta CPL 43. panta ceturtda daļas, arī CPL 444.¹ panta trešās un 458. panta ceturtda daļas piemērošanas aktuālā tiesu prakse jeb lūguma par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu un drošības naudas samaksas valsts ienākumos izlemšanas prakse Rīgas apgabaltiesā.

Rīgas apgabaltiesa izskata:

1. blakus sūdzības par pirmās instances lēmumiem, ar kuriem izņemts lūgums par atbrīvošanu no valsts nodevas un/vai drošības naudas samaksas, personai iesniedzot:
 - pieteikumus tiesā;
 - apelācijas vai blakus sūdzības par pirmās instances tiesas nolēmumiem;
2. lūgumus par atbrīvošanu no valsts nodevas un/vai drošības naudas samaksas, personai iesniedzot:
 - pieteikumus tiesā;
 - kasācijas vai blakus sūdzības par apgabaltiesas nolēmumiem.

Doktrīnā atzīts, ka tiesības uz tiesas pieejamību nav absolūtas un tās leģitīma mērķa sasniegšanai var samērīgi ierobežot, ciktāl šīs tiesības netiek atņemtas.²

² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Latvijas Vēstnesis, 2011., 131. lpp.

2. Pētījuma lauks jeb analizētie nolēmumi

Rīgas apgabaltiesas aktuālās tiesu prakses par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos pētījuma pamatā ir aptuveni pēdējo trīs gadu laikā pieņemtie nolēmumi, kā arī atbilstošie pirmās instances un Augstākās tiesas (turpmāk arī – Senāts³) nolēmumi. Nolēmumi ir atlasīti nejauši, bet pēc iespējas atklājot apstākļu, situāciju, vērtējuma un motīvu atšķirības.

Tabulā lietotie saīsinājumi:

AS	apelācijas sūdzība	KS	kasācijas sūdzība	TIS	Tiesu informatīvā sistēma
AT	Augstākā tiesa	LR	Latvijas Republika	UR	Uzņēmumu reģistrs
BS	blakus sūdzība	MND	maksātnespējas depozijs	VID	Valsts ieņēmumu dienests
CPL	Civilprocesa likums	NĪ	nekustamais īpašums	VN	Valsts nodeva
CSDD	Ceļu satiksmes drošības direkcija	PR	publiskie reģistri	VSA	Valsts sociālā apdrošināšana
DN	drošības nauda	PIT	pirmās instances tiesa jeb pilsētas (rajona) tiesā	VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
FP	fiziska persona	RAT	Rīgas apgabaltiesa	ZG	Zemesgrāmata
JP	juridiska persona	SD	sociālais dienests	ZTI	Zvērināts tiesu izpildītājs

1. tabula

BLAKUS SŪDZĪBAS PAR 1. INSTANCES LĒMUMIEM NORAIĒT/ DAĻĒJI APMIERINĀT LŪGUMU PAR ATBRĪVOŠANU NO VALSTS NODEVAS SAMAKSAS, IESNIEDZOT PIETEIKUMU/SŪDZĪBU						
	VN, DN (EUR)	Pers. ienāk. (EUR)	Trūc./ maz-nodr. pers. statuss	Personai piederošā manta, apstākļi un pierādījumi	Lēmums	Piezīmes
1.	70,00	NAV	NAV	Iesniedzējs norāda – nav ienākumu, nav algota darba, NĪ tiek pārdots izsolē. VSAA izziņa – nav VSAA uzskaitē kopš 01.01.2012., cita VSAA izziņa apliecina, ka 01.01.2012.–01.03.2012. strādājis SIA “X”. Tiesa ieskatās PR – pieder 1 auto.	BS par PIT lēmumu, ar kuru noraidīts lūgums par atbrīvošanu no VN samaksas, iesniedzot sūdzību par ZTI rīcību, noraidīta. 20.06.2018. Nr. C68499717 (CA-2488-18/12)	RAT pievienojas PIT motīviem. VSAA izziņa apliecina tikai to, kādā apmērā par FP tika veiktas VSA iemaksas, bet nepierāda viņa faktiskos ienākumus. PIT – ievērojot CPL 9. ¹ pantā nostiprināto patiesības paušanas pienākumu, secināts, ka sūdzības iesniedzējs ir ekonomiski aktīvas personas vecumā, netiek konstatēti apstākļi, kas liegtu šai personai gūt ienākumus, tātad personai ir objektīvas iespējas gūt ienākumus. Balstoties uz dzīvē gūtiem novērojumiem un pieredzi, secināts, ka bez ienākumiem cilvēks nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības – sevi apkopt, uzturēt, nodrošināt medicīnisko aprūpi, kā arī, ievērojot sūdzības iesniedzēja uzsākto tiesvedību skaitu, saņemot juridisko palīdzību un dzīvesvietu Jūrmalas pilsētā, nodrošināt juridiskās palīdzības, tiesvedību izmaksas un transporta izmaksas.

³ 2018. gada 25. oktobra Grozījumi likumā “Par tiesu varu”. Latvijas Vēstnesis 14.11.2018., Nr. 225 (6311).

						Ja ņem vērā iesniedzēja sniegtās ziņas, pastāvot ilgstošai situācijai bez ienākumiem, iesniedzējam bija iespēja vērsties pašvaldībā jautājuma risināšanai par trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusa piešķiršanu un sociālās palīdzības saņemšanu, kas arī varētu būt pierādījums tam, ka persona nav spējīga samaksāt DN. Apstākļi liecina, ka sūdzības iesniedzējam ir cita rakstura ienākumi, par kuriem netiek minēts lūgumā.
2.	532,42	Prasa JP	---	---	Atcelts PIT lēmums par BS atstāšanu bez virzības un pieteikuma par atbrīvošanu no VN samaksas, iesniedzot AS lietā, noraidīšanu. Pievienojas PIT motīviem par JP atbrīvošanu no VN samaksas. 04.07.2018. Nr. C30407117 (CA-2505-18/14)	CPL neparedz tiesības lemt par JP atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas; CPL neparedz JP subjektīvo tiesību pieteikt šādu lūgumu.
3.	Mātei 140,00	450,00	NAV	Iesniedzēji – māte un dēls. Māte atbalsta dēlu, jo viņš turpina studēt pilna laika klātienē studijās. Dēls ar PIT lēmumu atbrīvots no VN samaksas par AS iesniegšanu pilnībā, bet māte daļēji – jāmaksā 105,00 EUR. Nepieder NĪ. Darba devēja izziņa.	PIT lēmums grozīts daļā par VN summas aprēķinu, nosakot, ka jāmaksā 70,00 EUR (lūgums par atbrīvošanu no VN samaksas, iesniedzot AS, apmierināts daļēji). 06.07.2018. Nr. C30645916 (CA-2455-18/33)	Ar PIT lēmumu – dēlam bija jāmaksā 70,00 EUR atbrīvots pilnīgi, bet mātei bija jāmaksā 140,00 EUR, atbrīvota līdz 105,00 EUR. RAT pievienojas PIT motīviem.
4.	860,00 MND 70,00 VN	Prasa JP	---	Prasa atbrīvot no VN un MND samaksas; pieteikumu iesniedzis valdes loceklis, pamatojis savu lūgumu kā valdes loceklis jeb FP, jo tieši viņam ir pienākums šādu pieteikumu iesniegt un neiesniegšanas gadījumā viņš par to tiks administratīvi sodīts.	Atcelts PIT lēmums daļā, ar kuru noraidīts SIA lūgums par atbrīvošanu no VN samaksas, iesniedzot maksātnespējas pieteikumu, jo PIT tiesnesei nebija tiesiska pamata šādu lūgumu izlemt. 24.05.2018. Nr. 3-11/0258 (CA-2221-18/16)	Nepamatots ir BS minētais arguments, ka lūgumu atbrīvot no VN un MND samaksas ir iesniedzis SIA valdes loceklis kā FP, jo saskaņā ar CPL 82. panta otro daļu JP lietas tiesā ved to amatpersonas, kas darbojas likumā, statūtos vai nolikumā piešķirto pilnvaru ietvaros. Iesniedzot parādnieka JP maksātnespējas procesa pieteikumu, persona kā SIA valdes loceklis realizē konkrētās JP tiesības un pienākumus. Pieteikums nav iesniegts personas kā FP interešu un ar likumu aizsargāto tiesību aizsardzībai.
5.	510,15	1 no 3 pers. 2017. gadā 730,00 mēnesī	NAV	Visiem 3 iesniedzējiem ir pasludināts FP maksātnespējas process; vienam no trīs iesniedzējiem bijuši ienākumi 2017. gada 11 mēnešos 8030,61 EUR jeb 730,00 EUR mēnesī. VSAA izziņas apliecina, ka nav reģistrētas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tiesa ieskatās CSDD, UR un ZG – nekas nepieder.	Atcelts PIT lēmums, personas atbrīvotas no VN samaksas, iesniedzot pieteikumu par tiesvedības atjaunošanu un lietas izskatīšanu no jauna (aizmugurisks spriedums). 18.04.2018. Nr. C68429217 (CA-1608-18/6)	Naudas līdzekļu trūkuma dēļ FP nevar liegt CPL 1. panta pirmajā daļā noteiktās tiesības uz savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību tiesā, ko nosaka arī Latvijas Republikas Satversmes 92. pants.
6.	25,00	Pensija 102,64	NAV	VSAA izziņa, dzīvoklis – dzīvesvieta, ir apgrūtināts un tiek pārdots izsolē. Izziņa – nepieder transportlīdzekļi.	Atcelts PIT lēmums, persona atbrīvota no VN samaksas, iesniedzot sūdzību par ZTI rīcību. 14.05.2018. Nr. C60028618 (CA-2039-18/14)	Atbilstību trūcīgas personas statusam apliecina konkrēts dokuments – izziņa, nevis iesniedzēja apstākļu apraksts.

7.	140,00	NAV	NAV	VSAA Izziņa – nav reģistrētas VSA iemaksas; VID izziņa – nav informācijas par personas gūtajiem ienākumiem. Nav transporta līdzekļu, nav uzņēmumu kapitāla daļu. Ir NĪ, pret kuru tiek vērsta piedziņa parādsaistību nokārtošanai.	Atcelt PIT lēmumu; lūgumu apmierināt daļēji, nosakot, ka VN par BS (atteikt atjaunot procesuālo termiņu, apstiprināt izsoles aktu) iesniegšanu maksājama 50,00 EUR apmērā. 16.05.2018. Nr. C60039017 (CA-2141-18/25)	
8.	432,81	Pensija 302,20 + pie-maksa 23,90	NAV	Īpašumā nav transporta līdzekļu un nav uzņēmumu kapitāla daļu. Ir dzīvoklis, kurā dzīvo citas personas – prasība celta, lai personas izliktu no dzīvokļa un piedzītu neiegūto nomas maksu, samaksāto nodokli un uzkrāto apsaimniekošanas maksas parādu.	Atceļ PIT lēmumu; lūgumu apmierina daļēji, nosakot, ka VN, iesniedzot prasības pieteikumu, maksājama 50,00 EUR apmērā. 12.06.2018. Nr. 3-11/0465 (CA-2329-18/20)	NĪ nenes ienākumus. Tā kā prasītājam ir regulāri ienākumi, nav pamata pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas.
9.	592,05	Nav ienā-kumu	NAV	VSAA izziņa – nav ienākumu 3 gadus. Tiesa ieskatās TIS PR datus. Finanšu trūkumu dēļ sūdzības iesniedzējai nav iespējams uzsākt uzņēmuma maksātnespējas procesu, kā rezultātā iesniedzēja joprojām ir uzņēmuma dalībniece. Minēto apstākļu dēļ iesniedzējai nav iespējams saņemt maznodrošinātās personas statusu.	PIT lēmumu atstāt negrozītu, BS noraidīt, noteikt termiņu VN par prasības pieteikuma iesniegšanu 592,05 EUR apmērā samaksai 12.06.2018. Nr. C68398918 (CA-2360-18/24)	Jāņem vērā <u>tiesu praksē nostiprinātu viedokli</u> , ka personas, kurām nav patstāvīgu ienākumu, tiesa parasti neatbrīvo no maksājamās valsts nodevas, pamatojoties uz apsvērumu, ka persona nav pierādījusi atbilstību maznodrošinātās personas statusam, un tāpēc maksājamā valsts nodeva netiek vērtēta kā šķērslis personas piekļuvei tiesai (<i>sk. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 27. novembra lēmumu lietā Nr. PAC-1314/2014</i>).
10.	2103,49	Nav ziņu	NAV	Nav iesniegti pietiekami pierādījumi. Tiesa ieskatās TIS PR – nav sniegta informācija par NĪ atsavināšanu par 22 000,00 EUR.	BS noraidīta, VN par AS iesniegšanu maksājama pilnā apmērā. 06.02.2018. Nr. C30426117 (CA-1065-18/29)	
11.	480,71 + 7,34	Pensija 258,77	NAV	Pierādījumi: SD lēmums (nepieciešama ilgstoša sociālā aprūpe un rehabilitācija – nestaigā, pārvietojas ratiņkrēslā, nepieciešama palīdzība pašaprūpē). Sociālās aprūpes centru “Ezerkrasti” un “Gaiļezers” izziņas, ka prasītāja atrodas centrā uz pastāvīgu dzīvi. 90 % no pensijas tiek novirzīti uzturēšanās maksu segšanai, pensija 258,77 EUR, atliek 25,00–27,00 EUR.	Atcelt PIT lēmumu un atbrīvot prasītāju no tiesas izdevumu samaksas par prasības pieteikuma iesniegšanu pilnīgi. 01.08.2018. Nr. C68398918 (CA-2657-18/29)	
12.	1162,79 + 1091,65	NAV	NAV	No 2010. gada nav guvis ienākumus – VSAA izziņa. Aizvien ir darba attiecībās ar VID, bet piemērota atstādināšana, tad atbrīvots no atstādināšanas dienas bez algas izmaksāšanas, atbrīvots, jo spēkā stāties spriedums krimināllietā, kur pieteicējs atzīts par vainīgu KL 320. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā (VSAA izziņas, VID rīkojums par atbrīvošanu, VID Finanšu pārvaldes izziņa). Tiesa ielūkojas TIS PR – nepieder ne kustami īpašumi, ne NĪ, nav kapitāldaļu uzņēmumos.	Atcelts PIT lēmums, ar kuru daļēji apmierināts iesniedzēja lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas; atbrīvots pilnīgi no VN samaksas, iesniedzot AS. 09.01.2018. Nr. C30476215 (CA-4390-17/25)	Minētais atbilst judikatūrā secinātajam, ka procesuālo normu ievērošana nav pašmērķis, katra procesuālā tiesību norma radīta, lai nodrošinātu kāda lietderīga mērķa sasniegšanu, līdz ar to, piemērojot procesuālo normu, tā jāinterpretē, ņemot vērā tās mērķi. (<i>sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments 2007. gada 31. janvāra lēmumu SKA-76/2007 5.-6.lpp.</i>).

13.	2953,91	325,00		Iesniegts bankas konta pārskats, NĪ ZG nodalījuma noraksts, <i>Lursoft</i> izziņa, ka nepieder uzņēmuma kapitāldaļas, nav nevienas sabiedrības valdē. Tiesa ieskatās PR – papildu īpašuma tiesības uz 2 automašīnām.	Atstāts negrozīts PIT lēmums, bet BS noraidīta, noteikts termiņš VN par AS iesniegšanu samaksai. 10.05.2018. Nr. C31241216 (CA-1958-18/16)	CL 1. pants, CPL 93. panta pirmā daļa, CPL 74. panta sestā daļa – iesniegtajiem pierādījumiem un paskaidrojumiem jābūt tādiem, no kuriem tiesa var gūt pārliecību, ka mantiskais stāvoklis ir raksturots pilnīgi un patiesi, nevis selektīvi izvēloties tos faktus vai piemeklējot pierādījumus, kas ir par labu personas pozīcijai.
14.	1235,83	401,07	NAV	Iesniedzējs bijis bezdarbnieks, sācis strādāt ar vidējiem ienākumiem 401,07 EUR. Piedzimis dēls, uzturlīdzekļu maksājums 150,00 EUR, lietošanai vidēji paliekot 200,00 EUR. ZG nodaļas izziņa, CSDD izziņa, laulības apliecības kopija, bērna dzimšanas apliecība, saistībraksts par uzturlīdzekļiem, norēķina konta izdrukas paziņojums par NĪ nodokli.	PIT lēmums atstāts negrozīts, RAT pievienojas motīviem, blakus sūdzību noraida, VN par prasības pieteikuma iesniegšanu maksājama pilnā apmērā. 07.06.2018. Nr. 3-11/0317 (CA-2253-18/27)	Selektīvi atlasītas ziņas, veikti maksājumi privātajam pensijas uzkrājumam (pats skaidro, ka atsakās no izdevumiem un ekonomē, lai varētu uzkrāt pensiju), spēlē azartspēles, veicis maksājumus SIA "SS" par sludinājumu ievietošanu – nevar izslēgt, ka guvis ienākumus no lietu realizēšanas.
15.	11276,21	Nav ziņu	NAV	Lietas materiālos esošie dokumenti nav aktuāli jautājuma izlemšanas brīdī. Ir nepilngadīgs bērns. VSAA izziņas par 2016. gadu. No ZG datiem izriet, ka ir 3 NĪ un pretēji iesniedzēja norādītajam tie nav atsavināti izsolēs.	PIT lēmums atstājams negrozīts, bet BS noraidāma. 07.06.2018. Nr. C30045215 (CA-2282-18/1)	Iesniedzis kvītis, kas apliecina tiesas izdevumu samaksu citās tiesvedībās, bet uzdevis par attiecīgajā lietā pievienotām, turklāt jau vērsies PIT par šo tiesas izdevumu atgriešanu, šis lēmums ticis apmierināts daļēji.
16.	70,00	Nav ziņu	NAV	2 nepilngadīgi bērni, bankas konts apķīlāts, citu pierādījumu nav. Mantiskais stāvoklis ir negatīvs, ko apliecina izpildu lietas (sūdzību lietas) materiāli.	PIT lēmums negrozīts, BS noraidīta. 22.06.2018. Nr. 3-10/0091 (CA-2318-18/35)	Trūkst pierādījumu. VN nav samaksāta, dokumenti atdoti atpakaļ, civillietā nav ierosināta.
17.	70,00		IR	Maznodrošinātas ģimenes (personas) statuss.	PIT lēmums atcelts. 12.09.2018. Nr. C30754216 (CA-2791-18/24)	PIT nebija iesniegta SD izziņa, RAT PIT lēmuma motīvus atzīst par pamatotiem.
18.	12483,20	303,93	NAV	Saņem arī apgādnieka zaudējuma pensiju (1378,82) un ģimenes valsts pabalstu (11,38), dēls nepilngadīgs, pieder ½ nekustamā īpašuma (strīdus), nav auto, 7541 jeb 10,33 % SIA kapitāla daļas, kura strādā ar zaudējumiem.	PIT lēmums atstāts negrozīts. 19.09.2018. Nr. 3-11/0505 (CA-2866-18/21)	PIT noraida lūgumu, Civillietu tiesas kolēģija ņem vērā to, ka iesniedzējai saskaņā ar minēto mantojuma apliecību pienākošās domājamās daļas no nekustamiem īpašumiem, iespējams, nevar tikt vērtētas kā avots tūlītējai līdzekļu iegūšanai valsts nodevas samaksas vajadzībām. Tajā pašā laikā Civillietu tiesas kolēģija vērš uzmanību, ka nav pamata atstāt bez ievērtības apstākli, ka mantojuma apliecībā norādītās mantas sastāvā ir norēķinu kontu un krājkontu atlikums kredītiestādēs
19.	232,20	787,80 + inv. pens.	NAV	Izdevumi – uzturlīdzekļi dēlam 129,00 EUR, izdevumi saistībā ar veselības stāvokļa uzlabošanu 150,00 EUR, + sākusī veikt maksājumus prasītājai 50,00 EUR.	PIT lēmums – daļēji apmierināt lūgumu (jāmaksā 116,10 EUR) – atstāts negrozīts. 18.09.2018. Nr. C33336418 (CA-3116-18/32)	PIT – daļēji atbrīvot. Konstatēts, ka pieder 3 NĪ, 2004. gada izlaiduma automašīna, VSAA – vidējie ienākumi 2017. gadā 700,00 EUR. RAT – LR AT Civillietu tiesu palātas praksē vairākkārt ir atzīts, ka (...) tiesnesis izvērtē tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un (...) pievienojis lūguma pieteicējs.
20.	489,47	1867,35	NAV	Vidēji 1867,35 EUR ģimenei, kurā divi pieaugušie un 3 nepilngadīgi bērni, izdevumi – auto līzings 170,62 EUR, kredīts 180,77 EUR, apdrošināšana 65,00 EUR, bet vīram – 150,00 EUR uzturlīdzekļu maksājums.	PIT lēmums lūgumu par atbrīvošanu no VN samaksas noraidīt atstāts negrozīts. 21.08.2018. Nr. C30710518 (CA-2698-18/5)	Neskatoties uz PIT pieļauto matemātiskā aprēķina kļūdu, iesniedzēja ziņas par ienākumiem sniegusi selektīvi (nav uzrādījusi darba attiecības), kas nav ļāvis objektīvi novērtēt iesniedzējas mantisko stāvokli, tādēļ PIT lēmums atstājams negrozīts, bet blakus sūdzība noraidāma.

21.	140,00 + 70,00	< 320,00	IR	Apelācijas instances tiesā iesniegta izziņa, kas apliecina trūcīgas personas statusa piešķiršanu iesniedzējam. PIT iesniegta izziņa par maznodrošinātas ģimenes (personas) statusa piešķiršanu iesniedzējam.	2 PIT lēmumi atcelti. Iesniedzējs atbrīvots no VN un DN samaksas. 08.10.2019. Nr. C68311718 (CA-2665-19/13)	1. PIT lēmums – daļēji apmierināts lūgums par atbrīvošanu no VN samaksas par AS iesniegšanu, jāmaksā VN 28,00 EUR apmērā. 2. PIT lēmums – daļēji apmierināts lūgums par atbrīvošanu no DN samaksas par DN iesniegšanu 1. PIT lēmuma pārsūdzībai jāmaksā DN 14,00 EUR apmērā.
22.	378,64	303,39 pensija	NAV	Prasītājam pieder dzīvoklis, kurā dzīvo atbildētājs. Prasība par īres līguma izbeigšanu, izlikšanu no dzīvojamām telpām. Nepieder transportlīdzekļi, prasītāja neieņem amatus uzņēmumos un viņai nepieder kapitāla daļas.	PIT lēmums noraidīt lūgumu par atbrīvošanu no VN atcelts. Iesniedzēja atbrīvota no VN samaksas. 22.10.2019. Nr. 3-11/0439 (CA-2990-19/14)	RAT – (..) prasītāja ir cēlusi prasību par īres līguma izbeigšanu ar atbildētāju sakarā ar to, ka atbildētājs nav veicis īres maksas maksājumus no 2014. gada, līdz ar to konkrētajā gadījumā nevar atzīt, ka prasītāja gūst ienākumus no dzīvokļa izīrēšanas. (..) prasītājas valsts vecuma pensijas apmērs nedod pamatu secinājumam, ka prasītāja būtu spējīga veidot naudas līdzekļu uzkrājumus, kā arī lietā nav ziņu, ka prasītājam būtu cita manta, kuru atsavinot varētu iegūt līdzekļus, lai samaksātu VN.
LŪGUMS PAR ATBRĪVOŠANU NO DROŠĪBAS NAUDAS SAMAKSAS PAR KASĀCIJAS SŪDZĪBAS IESNIEGŠANU						
23.	300,00	Nav ziņu	NAV	Ar 2018. gada 12. februāra spriedumu pasludināts iesniedzējas maksātnespējas process. Tiesa pārliecinās, ieskatoties TIS.	Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības. 26.04.2018. Nr. C29360516 (CA-0187-18/27)	(..) FP maksātnespējas process nav atzīstams par pamatu personas atbrīvošanai no CPL noteiktās DN samaksas. (Tiesnese norāda, ka “šāds viedoklis arī nostiprināts judikatūrā (sk. <i>Augstākās tiesas Civillietu palātas</i> 2013. gada 21. marta lēmumu lietā Nr. PAC-1234/2013)”. Atšķirīgi lūguma pamati 458. panta ceturrtā daļā un 43. panta pirmās daļas 10. punkts.
24.	300,00	NAV	IR	Nestrādā, Rīgas domes Rīgas SD izziņa par trūcīgas ģimenes (personas) statusa piešķiršanu	Lūgums apmierināts. 04.01.2018. Nr. C30409716 (CA-2619-17/23)	
25.	300,00	1 no 3 pers. 283,82 EUR pensija	NAV	1. iesniedz. – valsts vecuma pensija + piemaksa, kas kopā nepārsniedz valstī noteiktās minimālās algas apmēru, VSAA izziņa – nav veiktas VSA iemaksas no 01.01.2017. 2. iesniedz. – no 09.09.2017. nav bijis nodarbināts, VSA iemaksas nav reģistrētas. 3. iesniedz. – no 09.09.2017. nav bijis nodarbināts, VSA iemaksas nav reģistrētas.	Daļēji atbrīvo no DN samaksas, iesniedzot KS. Nosaka, ka jāmaksā 200,00 EUR. 12.04.2018. Nr. C28212816 (CA-0411-18/12)	Tiesa ielūkoja PR un konstatē, ka vienam no iesniedzējiem pieder NĪ, bet otram automašīna. AT – atsaka pieņemt blakus sūdzību par RAT lēmumu, jo nav acīmredzama pamata uzskatīt, ka, izskatot blakus sūdzību, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā daļā atcelts vai grozīts.
26.	300,00	583,00	NAV	Nav pievienots neviens pierādījums par iesniedzēja mantisko stāvokli. Lietā divu nepilngadīgu bērnu dzimšanas apliecības, VSAA izziņa – 09.2016.–02.2017. – vidējie ienākumi 583,19 EUR mēnesī.	Noraidīts lūgums par atbrīvošanu no DN samaksas, iesniedzot kasācijas sūdzību. 02.02.2018. Nr. C32224816 (CA-2669-17/1)	CSDD prasītājs ir SIA “MOGO” piederošā <i>Mercedes Benz S320</i> turētājs – izriet no tiesai TIS PR pieejamās CSDD izziņas.
27.	300,00	NAV	NAV	Nav darba attiecībās; viens nepilngadīgs bērns, 2 pilngadīgi, kuri turpina mācības – uztur un audzina vienu; NĪ un automašīna ir apķīlāti. Ir izziņas par ģimenes valsts pabalsta un to piemaksu izmaksām; ir izziņas no bērnu izglītības iestādēm.	Noraidīts lūgums par atbrīvošanu no DN samaksas. 14.06.2018. Nr. C31362815 (CA-0269-18/33)	Lūgums par atbrīvošanu no VN samaksas, iesniedzot AS ar citu PIT lēmumu, ticis noraidīts, un VN toreiz tika samaksāta 772,57 EUR apmērā. Secināms, ka atbildētājam bija iespēja samaksāt VN likumā noteiktajā apmērā. Lietā nav konstatējams, ka personas mantiskais stāvoklis kopš valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu būtu mainījies, t.i., pasliktinājies. AT – atsaka pieņemt BS, pamatojoties uz CPL 464. panta septīto daļu.

28.	300,00	302,74	NAV	TIS PR – nav reģistrēti kustami īpašumi vai NĪ, nav reģistrēta UR kā komersants un kapitāldaļu īpašniece, ir precējusies un ir bērns, ko audzina.	Daļēji atbrīvot no DN samaksas, jāsamaksā 100,00 EUR. 30.10.2017. Nr. C04304913 (CA-0328-17/18)	302,74 EUR (pensija + piemaksa) AT – atsaka ierosināt kasācijas tiesvedību, pamatojoties uz 464. ¹ panta otrās daļas 2. punktu.
29.	300,00	192,74	NAV	3. grupas invaliditāte, VSAA izziņa. TIS PR – nepieder NĪ vai kapitāla daļas.	Atbrīvot iesniedzēju no DN samaksas. 31.07.2018. Nr. C30510517 (CA-1762-18/2)	192,74 EUR vidēji – 2017.; 2018.gadā nav.
30.	300,00	Pensija	NAV	Pensionāre ar invaliditāti, VSAA izziņa – veca.	Lūgums noraidīts. 17.07.2018. Nr. C04135014 (CA-0184-18/36)	Lēmums nav pārsūdzēts.
31.	300,00	Nav ziņu	NAV	3. grupas invalīds, esot 3 bērni un nelieli ienākumi (nav pierādījumu), TIS PR – pieder dzīvoklis un 2 auto, 1 bērns (sievai vēl 2 bērni).	Lūgums noraidīts; KS atstāta bez virzības. 28.03.2018 Nr. C28188915 (CA-0084-18/21)	
32.	300,00	NAV	IR	Bezdarbniece, ilgstoši atzīta par sociāli trūcīgu. Izraksts no ambulatorā pacienta medicīniskā kartes – bija darbspējīga sakarā ar veselības stāvokļa pasliktināšanos.	Atbrīvot no DN samaksas. 11.06.2018. Nr. C33569515 (CA-0524-18/33)	
33.	300,00	128,06	IR	Trūcīgas personas statuss.	Atbrīvots no DN samaksas. 22.05.2018. Nr. C04198713 (CA-0132-18/11)	
34.	300,00	Nav ziņu	NAV	Norāda, ka bezdarbniece, nepieder NĪ, akcijas vai kapitāldaļas uzņēmumos, nav vērtīgas kustamās mantas + apgādībā nepilngadīga meita. Pievieno tikai NVA lēmumu par bezdarbnieka statusu no 01.2018. Pārbaudījusi PR, tiesnese konstatēja, ka iesniedzējai nepieder NĪ, cita nekustama vai kustama manta, akcijas vai kapitāldaļas uzņēmumos.	Lūgums apmierināts daļēji, KS atstāta bez virzības, noteikts termiņš VN 25,00 EUR apmērā samaksai. 04.06.2018. Nr. C32314311 (CA-0997-18/17)	Likuma “Par tiesu varu” 17. panta pirmajā daļā noteikts tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu, noskaidrot objektīvo patiesību. Tiesa nav un nevar būt pasīvs vērotājs, kas tikai konstatē iesniegtos vai neiesniegtos pieprasījumus, kurus iesniedz puses, jo pušu līdztiesības princips pēc būtības ierobežo sacīkstes principa absolūtu piemērošanu. Lai arī civilprocess neparedz tiešu tiesas pienākumu noskaidrot objektīvo patiesību, tomēr tiesai ir pienākums līdzdarboties šīs objektīvās patiesības noskaidrošanā.
35.	300,00	Pensija 254,47	NAV	VSAA izziņa, mantiskais stāvoklis izvērtēts, jau iesniedzot apelācijas sūdzību. Citu ziņu nav.	Atbrīvota no DN samaksas. 17.07.2018. Nr. C35095712 (CA-1588-18/29)	
36.	300,00	NAV	NAV	NVA izziņa par bezdarbnieka statusu 2017.07.–2018.03., sākusi strādāt biedrībā, bet algu nesapem, jo nav piešķirts ES līdzfinansējums. Apgādībā ir meita, tēvs uztur līdzekļus maksā neregulāri.	Lūgums noraidīts – KS atstāta bez virzības DN samaksai. 17.07.2018. Nr. C27181614 (CA-1516-18/7)	Biedrības izziņa neaplicina, ka atbildētājai nepastāv vai nevar pastāvēt citas nodarbinātības attiecības.
37.	300,00	Nav ziņu	NAV	Lietā nav iesniegts neviens pierādījums par atbildētāju mantisko stāvokli.	Lūgums noraidīts. 22.01.2018. Nr. C33710616 (CA-2739-17/6)	

38.	300,00	11,47 dienā	NAV	3. grupas invaliditāte, izziņas (nav kapitāldaļu, nav amatpersona kapitālsabiedrībā, nepieder transportlīdzekļi). Pieder domājamās daļas NĪ, kas ir strīdus objekts, citas vērtīgas mantas nav. Bezdarbnieka pabalsts 11,4685 EUR par katru kalendāro dienu.	Pieteikums apmierināts daļēji, KS atstāta bez virzības DN 150,00 EUR samaksai. 09.03.2018. Nr. C28237715 (CA-0852-17/37)	AT – atsaka pieņemt BS, pamatojoties uz CPL 464. panta septīto daļu.
39.	300,00	Pensija	NAV	Samaksājusi par AS 315,00 EUR, bet nauda iztikai un zālēm nepalika. Tiesnese konstatē, ka mantisko stāvokli raksturojoši pierādījumi tiesai nav iesniegti, lietā šādi pierādījumi nav atrodam. Lūgums par atbrīvošanu ticis izteikts, iesniedzot AS, – noraidīts pierādījumu trūkuma dēļ. Turklāt lēmums ticis pārsūdzēts nesekmīgi.	Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai. 13.11.2017. Nr. C32291214 (CA-0814-17/18)	AT – VSAA izziņa – nav VSA iemaksu, konta izdruka – pievienoti blakus sūdzībai. RAT lēmums atcelts, jo nebija iesniegti pierādījumi RAT, lēmums bijis pamatots; AT ņem vērā, ka pieteicējai ir 75 gadi, pensija 325,77, pieder 1 NĪ, kurā dzīvo + hipotēka. DN jāmaksā 30,00 EUR apmērā.
40.	300,00	Pensija 309,67	NAV	Neesot kustama/nekustama manta. TIS redzams, ka nekas nepieder.	Pieteikums apmierināts daļēji, DN jāmaksā 100,00 EUR apmērā. 09.06.2017. Nr. C32327315 (CA-0397-17/35)	AT – līdz ar BS iesniegta izziņa, kas apliecina iesniedzējas atbilstību maznodrošinātas personas statusam. RAT lēmums atcelts. Iesniedzēja atbrīvota no DN samaksas.
41.	300,00	vidēji 683,76	NAV	VSAA izziņas – pensija vidēji 683,76 EUR (sastāv no: inv. pensija + piemaksa pie invaliditātes pensijas + bezdarbnieka pabalsts + kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem).	Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai 31.10.2017. Nr. C05036113 (CA-0918-17/30)	AT – RAT lēmums ir atceļams. RAT nav ņēmusi vērā būtisku apstākli, proti, ka iesniedzējs ir ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks saskaņā ar MK 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 32 “Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām” 2. punkta 2.12. apakšpunktu ir iekļaujams sociāli aizsargājamo personu grupā. Kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem paredzēta personas medicīniskajai rehabilitācijai, tādējādi nav iekļaujama vidējo ienākumu aprēķinā. Vidējie ienākumi invaliditātes pensija + piemaksa pie invaliditātes pensijas 318,41 EUR. Iesniedzējam ir regulāri, kaut nelieli ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata un viņam ir jāsamaksā DN samērā ar viņa materiālajām iespējām. KS atstāta bez virzības DN 50,00 EUR apmērā samaksai.
42.	300,00	Pensija 272,63	NAV	Pirmās grupas invalīde – ārstu komisijas lēmums, pensija 270,00 EUR; 180,00 EUR tērē medikamentiem, pierādījumi nav pievienoti. Iesniedzējas vecums 81 gads. Tiesa ielūkojas VVDZ, CSDD – iesniedzējai pieder 1 NĪ. VSAA izziņa par pensijas apmēru pievienota tikai BS.	Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai 17.11.2017. Nr. C33622615 (CA-0498-17/7)	AT – RAT lēmums atcelts. Pierādījumu kopums, novērtējot tos atbilstoši CPL 97. panta pirmajai daļai, bija pietiekams, lai tiesa varētu izdarīt secinājumus, ka iesniedzējas mantiskais stāvoklis nav tāds, lai viņa varētu samaksāt DN pilnā apmērā. Novērtējot pierādījumus pēc loģikas un dzīvē gūtiem novērojumiem, tiesai nevajadzēja rasties šaubām par to, ka 81 gadu vecai personai ar ļoti smagu invaliditāti, kuras cēlonis ir slimība, rodas medicīniska rakstura izdevumi. (...) apstākļi saistāmi nevis tikai ar iespējamajiem pieteicējas izdevumiem, bet gan ar iespēju gūt ienākumus. Šādā aspektā tiesas vērtējums iztrūkst. (..) NĪ liecina par papildu izdevumiem, nevis ienākumiem. Iesniedzējam ir regulāri, kaut nelieli ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata un viņam ir jāsamaksā DN samērā ar viņa materiālajām iespējām. KS atstāta bez virzības DN 20,00 EUR samaksai.

43.	300,00	173,05	NAV	VSAA izziņa un rēķini par dzīvokli no 2016.gada (vidēji 179,09 EUR). Iesniedzējs norāda, ka tieši nepietiekamo ienākumu dēļ viņam izveidojies parāds par dzīvokli. Kāda ģimenes locekļa sniegtā materiālā palīdzība iztikai nav vērtējama kā viņa materiālais stāvoklis.	Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības DN 300,00 samaksai. 16.03.2017. Nr. C27159112 (CA-0177-16/16)	AT – RAT lēmums atcelts. Ienākumi vidēji 173,50 EUR neliecina par tādu materiālo stāvokli, kas ļautu atbildētājam samaksāt DN pilnā apmērā. 2014. gadā jau ticis atbrīvots no VN samaksas par AS iesniegšanu, bet mantiskais stāvoklis uz KS iesniegšanas dienu nav uzlabojies. AT ieskatās CSDD – 1 neaktīvs auto, VZDD – 1 NĪ. KS atstāta bez virzības DN 100,00 EUR samaksai.
44.	300,00		NAV	NVA 09.12.2017. izziņa – iesniedzējam bezdarbnieka statuss piešķirts jau no 12.10.2014.	Noraidīts lūgums par atbrīvošanu no DN samaksas, iesniedzot KS. 09.01.2018. Nr. C30744816 (CA-2672-17/16)	(..) ilgstoša atrašanās bezdarbnieka statusā, kā arī nevēršanās pašvaldības SD, lai lūgtu piešķirt trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu, rada šaubas par to, ka FP nav pilnīgi nekādu ikmēneša ienākumu vai uzkrājumu, jo ir vispārzināms fakts, ka FP eksistencei ir nepieciešami līdzekļi uztura un citu pirmās nepieciešamības preču un pakalpojumu iegādei. AT – atsaka pieņemt BS, pamatojoties uz CPL 464. panta septīto daļu.
45.	300,00	383,14	NAV	VSAA izziņa – vidējie ienākumi valsts vecuma pensija un piemaksa pie tās kopā 382,47 EUR apmērā. VSA iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti. CSDD izziņa – īpašumā Mazda 626 (izlaiduma gads – 1997). UR izziņa – iesniedzējs nav uzņēmumu, komersantu, šķirējtiesu īpašnieks, individuālais komersants, personālsabiedrības biedrs, kapitāldaļu turētājs vai dibinātājs. ZG – iesniedzējam pieder NĪ “K.K.” Babītes pagastā, kas sastāv no zemes 44 ha platībā, kur cita starpā 2 ha ir meža zeme un 38 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme.	Lūgums par atbrīvošanu no DN samaksas apmierināts daļēji, jāmaksā 100,00 EUR. 24.01.2018. Nr. C04426711 (CA-0125-17/28)	
46.	300,00	≥ 320	IR	SD izziņa par maznodrošinātas pers. statusu.	Atbrīvots no DN samaksas; 24.08.2018. Nr. C27171414 (CA-0114-18/13)	
47.	300,00	1373,00 mēnesī	NAV	VSAA izziņa – 1373,00 EUR pirms nodokļu nomaksas mēnesī. CSDD un VZD izziņa – nepieder NĪ, nav reģistrēti transportlīdzekļi, mazizmēra kuģošanas līdzekļi vai to uzkaramie motori.	KS atstājama bez virzības, nosakot iesniedzējam termiņu DN 100,00 EUR apmērā samaksai. 03.09.2018. Nr. C31304716 (CA-0490-18/25)	Konta pārskats par laiku 01.01.2018.–31.07.2018. apliecina pieteikumā norādīto, ka pieteicējs katru mēnesi veicis uzturlīdzekļu maksājumus bērna uzturam 500 EUR apmērā. Atbildētājs kopā ar savu dzīvesbiedri līdzīgās daļās sedz maksājumus par dzīvokļa īri mēnesī 500 EUR un komunālajiem pakalpojumiem mēnesī vidēji 202,62 EUR. Atbildētājs mēnesī vidēji novirza 352 EUR maksājumiem par dzīvokļa īri un komunālajiem pakalpojumiem, līdz ar to personīgo izdevumu segšanai atbildētājam vidēji atliek 148 EUR.
48.	300,00	Vienam no iesniedzējiem 556,50	NAV	Nav aktuālu pierādījumu.	Lūgums noraidīts. 10.01.2018. Nr. C29552614 (CA-2500-17/18)	“(..) apstākļi, ka atbildētāju ienākumi ir minimāli, bet tajā pašā laikā nav viņi vērsušies pēc palīdzības SD, liecina par to, ka atbildētājus šāds stāvoklis apmierina un viņiem nav nepieciešama mantiskā stāvokļa izvērtēšana, ko veic kompetenta iestāde. (..) atbildētāji nav uzskatījuši par nepieciešamu pieprasīt šādu statusu, kas piešķir tiesības uz valsts un pašvaldības materiāla rakstura

						atbalstu, attiecīgajai kompetentajai institūcijai (attiecīgas pašvaldības SD), vai arī noklusē faktu par atteikumu šāda statusa piešķiršanai. Tiesneses ieskatā minētais jebkurā gadījumā liecina par to, ka valsts un pašvaldības atbalsts iztikas nodrošināšanai atbildētājiem nav nepieciešams.”
49.	300,00	430,00	NAV	Alga 430 EUR, no kuras maksā uzturlīdzekļus 105,5 EUR. VSAA izziņa – 2017. gadā vidēji 602,50 EUR pirms nodokļu nomaksas mēnesī, bet 3.01.–28.02.2018. 1128,09 EUR (VID izziņa).	Lūgums noraidīts. 25.05.2018. Nr. C32178017 (CA-0692-18/31)	Tiesa paskatās CSDD – pieder VW <i>Transporter</i> . Jau pārsūdzētajā RAT spriedumā – iesniedzējs nav sniedzis tiesai patiesas ziņas par savu mantisko stāvokli (lieta par paternitātes noteikšanu un uzturlīdzekļu piedziņu). Vispārzināms ir fakts, ka transportlīdzeklim bez degvielas izdevumiem ir arī citi regulāri uzturēšanas izdevumi (apdrošināšana, tehniskās apkopes u. tml.). AT – atsaka pieņemt BS, pamatojoties uz CPL 464. panta septīto daļu.
50.	300,00	Inval. pensija 111,85 mēn.	NAV	CSDD izziņa – īpašumā transportl. nav reģistrēti; VSAA izziņa – izmaksai nosūtītie pakalpojumi periodā no 11.2017. līdz 04.2018. ir 671,10 EUR; Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas lēmums – noteikta 2. grupas invaliditāte; ZG izdruka – pieder dzīvoklis Rīgā.	Noraidīt lūgumu par atbrīvošanu no DN samaksas. 13.06.2019. Nr. C68412817 (CA-0678-19/32)	Tiesnese atzīst, ka minētie iesniedzēja iesniegtie pierādījumi patieso iesniedzēja mantisko stāvokli neatspoguļo, jo, piemēram, ir vispārzināms fakts, ka NĪ prasa zināmus uzturēšanas izdevumus, tai skaitā ikgadējus NĪ nodokļa maksājumus, kas ir pamats secināt, ka atbildētājs nav persona bez ienākumiem un tas liecina par viņa mantiskā stāvokļa labklājību. Lietas izskatīšanas laikā no pušu sniegtajiem paskaidrojumiem tika noskaidrots, ka atbildētājs bija darbojies kā starpnieks NĪ tirgū.
51.	300,00	Pensija 242,13 mēn.	NAV	Bankas konta informācija – no 2019. gada 1. janvāra līdz 2019. gada 21. maijam iesniedzējs saņem valsts vecuma pensiju un piemaksas pie valsts vecuma pensijas, kopā 242,13 EUR ik mēnesi.	Daļēji atbrīvot no DN par KS samaksas. Jāmaksā 30,00 EUR. 04.06.2019. Nr. C68275918 (CA-0563-19/17)	Pārbaudot informāciju PR, t.i., Valsts vienotā datorizētās ZG informatīvajā sistēmā, UR informatīvajā sistēmā un CSDD informatīvajā sistēmā, konstatēts, ka iesniedzējai nepieder nekustama vai kustama manta, akcijas vai kapitāldaļas uzņēmumos.
52.	300,00		NAV	NVA lēmums – piešķirts bezdarbnieka statuss. No ZG – pieder dzīvoklis Rēzeknē (pretēji prasītāja KS norādītajam tiesnesis konstatē, ka prasītājam pieder nekustamais īpašums, savukārt pierādījumus par tā atsavināšanu prasītājs nav iesniedzis).	Atbrīvot no DN 200,00 EUR apmērā samaksas par KS iesniegšanu tiesā, nosakot, ka par KS maksājama DN 100,00 EUR. 19.03.2019. Nr. C30509817 (CA-0185-19/28)	PIT spriedums stājies spēkā daļā par morālā kaitējuma atlīdzinājumu 2000,00 EUR apmērā un piespriestajiem tiesāšanās izdevumiem 376,14 EUR apmērā, tādējādi, ievērojot to, ka spriedums šajā daļā stājies likumīgā spēkā, prasītājam bija tiesības saņemt minētās summas.
53.	300,00	3288,94 gadā	NAV	Labklājības ministrijas Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas lēmums – noteikta 1. grupas invaliditāte, bez nepieciešamības veikt atkārtotu pārbaudi; no minētās komisijas atzinuma par asistenta pakalpojuma nepieciešamību (pašvaldība) izriet, ka prasītājam noteikta indikācija asistenta pakalpojuma nepieciešamībai bez termiņa ierobežojuma; savukārt VSAA izziņā redzams, ka prasītāja ienākumi gada laikā kopā bijuši 3288,94 EUR.	Lūgumu par atbrīvošanu no DN samaksas – apmierināt pilnībā. 19.03.2019. Nr. C33624616 (CA-0096-19/30)	

54.	300,00	Pensija 411,46 mēn.	NAV	VSAA – ienākumus veido valsts vecuma pensija un piemaksa pie vecuma pensijas; 2017. gadā vidēji 368,10 EUR mēnesī, 2018. gadā – vidēji 390,96 EUR mēnesī, savukārt 2019. gada janvārī un februārī 411,46 EUR mēnesī.	Atbrīvot no DS samaksas par KS iesniegšanu. 25.03.2019. Nr. C68499217 (CA-0346-19/2)	
55.	300,00	Pensija 148,22	NAV	Piešķirta 2. invaliditātes grupa. Norāda, ka nav naudas līdzekļu uzkrājumu bankās un nepieder kapitāldaļas uzņēmumos. Pārbaudot PR – pieder NĪ Neretas novadā, nav citas nekustama vai kustamas mantas, nepieder uzņēmumu akcijas vai kapitāldaļas.	Lūgumu par atbrīvošanu no DN par KS samaksas apmierināt daļēji, jāveic DN samaksa 60,00 EUR apmērā. 21.03.2019. Nr. C68483417 (CA-0191-19/17)	Prasītājs dzimis 1945. gadā.
56.	300,00	1. iesn. 67,00; 2. iesn. 180,00.	NAV	1. iesniedzējs – 3. grupas invalīds, invaliditātes pensija 67,00 EUR. 2. iesniedzējs – pensionārs, valsts vecuma pensija 180,00 EUR. 3. iesniedzējs (62 gadu vecs) – negūst ienākumus, bet pierādījumu nav. NĪ iesniedzējiem nepieder. Īpašumā 1 motorollers un 1 vieglā automašīna.	Atbrīvot daļēji iesniedzējus no DN samaksas, jāveic DN samaksas 50,00 EUR apmērā. 17.12.2019. C33606517 (CA-1690-19/32)	Lai arī atbildētāji norāda, ka atbilst maznodrošinātas ģimenes statusam, taču pierādījumi par to, ka atbildētājiem būtu piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas statuss, kas tieši norādītu uz to, ka valsts ir novērtējusi atbildētāju mantisko stāvokli un atzinusi to par apgrūtināšanu, tiesā nav iesniegti. No pieteikumā norādītā un tam pievienotajiem dokumentiem secināms, ka atbildētājiem, lai arī nosacīti ierobežotā apmērā, tomēr ir regulāri ikmēneša ienākumi.
57.	300,00	254,16 pensija	NAV	Iesniedzējs ir aizbildnis dēla nepilngadīgajam bērnam. Mantiskais stāvoklis ir izvērtēts, lemjot par viņa atbrīvošanu no VN samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu lietā.	Atbrīvot no DS samaksas par KS iesniegšanu. 19.12.2019. C29690214 (CA-0729-19/29)	
VIENA IESNIEDZĒJA LŪGUMS PAR ATBRĪVOŠANU NO TIESAS IZDEVUMU/DROŠĪBAS NAUDAS SAMAKSAS VAIRĀKĀS CIVILLIETĀS						
58.	28,46	402,05	atteikts pagari- nāt	Bija trūc. pers. statuss; atteikts, jo ienākumi pārsniedz par 2,05 EUR (jābūt līdz 400,00 EUR); 60–79 % darbspēju zaudējums uz laiku līdz 2017. gada 20. augustam, dokumenti invaliditātes piešķiršanai uz jaunu termiņu ir iesniegti. Dzīvoklis, citas mantas nav – tiesa skatās PR, invaliditātes pensijas izmaksa pārtraukta līdz statusa atjaunošanai, nav iespējams strādāt.	BS apmierināta, atbrīvots no VN samaksas par pieteikuma iesniegšanu tiesā. 12.04.2018. Nr. 3-11/0051 (CA-1826-18/11)	Kolēģija par vispārzināmu atzīst faktu, ka iztikai ir nepieciešami līdzekļi un par dzīvokļa īpašuma apsaimniekošanu, tajā saņemtajiem pakalpojumiem ir veicama samaksa. Tāpat dzīvē gūtie novērojumi un loģikas likumi rada pamatu secinājumam, ka personai ar invaliditāti ir ar veselības stāvokli saistīti izdevumi. Tiesas kolēģija atzīst, ka, ņemot vērā prasītāja veselības stāvokli, kā arī nepieciešamību nodrošināt iztiku un citas pamatvajadzības, prasītāja mantiskais stāvoklis, tai skaitā ienākumu apmērs, var ierobežot pieeju tiesai.
59.	142,28	259,38	– – – – – – – – – –	08.2017.–09.2017. saņēmis valsts invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas 259,38 EUR. Dzīvoklis – citas mantas nav. Pierādījumi nav aktuāli.	Atstāts negrozīts PIT lēmums, noteikts jauns termiņš trūkumu novēršanai – maksājumu uzdevumu par tiesas izdevumu par prasības pieteikuma iesniegšanu kopā 18,20 EUR segšanu iesniegšanai tiesā. 22.11.2017. Nr. C29563217 (CA-4158-17/20)	RAT pievienojas PIT motīviem. PIT tiesnesis norādīja, ka vērā ņemams ir tas, ka prasītājs ir darba spējīgā vecumā un prasītājam pieder NĪ (dzīvoklis) Rīgā. Prasītāja mantiskais stāvoklis nav ar kompetentu iestāžu lēmumu atbilstoši normatīvo aktu prasībām atzīts par tādu, ka prasītājam būtu nepieciešama valsts nodrošinātā sociālā palīdzība, lietā neesot pierādījumiem par to, ka būtu uzsākts prasītāja maksātspējas process vai ka prasītājam būtu piešķirta valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība, nav pamata uzskatīt, ka ar PIT lēmumu noteiktais tiesas izdevumu apmērs 18,20 EUR prasītāja mantiskā stāvokļa dēļ radītu šķērslī prasītājam viņa tiesību un likumisko interešu aizsardzībai tiesā.

60.	300,00	298,44	–"–"–"	2018. gada februārī saņēmis valsts invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas kopā 298,44 EUR apmērā. Dzīvoklis un <i>Moskvich</i> – citas mantas nav.	Atbrīvo daļēji, jāmaksā DN 100,00 EUR. 20.04.2018. Nr. C29766214 (CA-0355-18/31)	AT – atceļ RAT lēmumu, visās 3 tiesu instancēs kopumā atrodas vairāki desmiti pēc prasītāja prasības pieteikuma ierosinātas civillietas pret 1 atbildētāju sakarā ar dažādiem procesuāliem jautājumiem. Ir lietas, kurās jautājums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas jau izlemts, nosakot DN apmēru 50,00 EUR, ko prasītājs arī samaksājis; nosaka maksājamās DN apmēru 50,00 EUR.
61.	300,00	417,82	–"–"–"	VSAA 11.2017.–01.2018. invaliditātes pensija un piemaksa pie invaliditātes pensijas kopā 413,85 EUR, bet 2018. gada janvārī 417,82, 2. grupas invalīds 21.08.2017.–20.02.2018. NEANALIZĒ	Lūgums apmierināts daļēji, jāmaksā DN 50,00 EUR. 20.02.2018. Nr. C29416616 (CA-2734-17/4)	AT – atsaka pieņemt blakus sūdzību, 464. panta septītajā daļā – blakus sūdzībā norādītie argumenti nedod acīmredzamu pamatu uzskatīt, ka, izskatot blakus sūdzību, pārsūdzētais lēmums tiks pilnīgi vai kādā daļā atcelts vai grozīts.
62.	300,00	259,38	–"–"–"	No 08.2017.–09.2017. saņēmis valsts invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas 259,38 EUR. Veselības problēmas. Varējis samaksāt advokātam 60,00 EUR par pārstāvību tiesas sēdē. Dzīvoklis un <i>Moskvich</i> , kurš ir norakstīts, – citas mantas nav. Tiesa ieskatās PR procesuālās ekonomijas principa pēc.	Lūgums apmierināts daļēji, jāmaksā DN 100,00 EUR (kasācijas sūdzība) 16.01.2018. Nr. C29491516 (CA-2531-17/18)	AT – atceļ RAT lēmumu, visas izziņas zaudējušas aktualitāti. RAT agrāk pieņēmusi lēmumu, kur apstākļos, kad ienākumi bija ap 400,00 VN samazināta no 237,85 EUR līdz 30,00 EUR; (tagad pie mazākiem ienākumiem no 300,00 uz 100,00, ievērojot, ka pieder dzīvoklis un <i>Moskvich</i> (bet tas piederēja laikā, kad pieņemts iepriekšējais lēmums)). Visās 3 tiesu instancēs atrodas vairāki desmiti pēc prasītāja prasības pieteikuma ierosinātu civillietu pret 1 atbildētāju sakarā ar dažādiem procesuāliem jautājumiem. Jautājums jau izlemts, balstoties uz <u>aktualitāti zaudējušām ziņām</u> , objektīvi neizvērtējot mantisko stāvokli.
63.	300,00	298,44	–"–"–"	Līdz 20.02.2018. bija noteikta 2. grupas invaliditāte bez iespējas strādāt; vienīgie ienākumi ir valsts invaliditātes pensija. VSAA izziņa – invaliditātes pensija 298,44 EUR. Ekspertīzes ārstu lēmums par invaliditāti.	Citu pierādījumu nav. Daļēji atbrīvot, jāmaksā 50,00 EUR 29.05.2018. Nr. C29566515 (CA-0907-18/12)	Tiesneša ieskatā apstāklis, ka prasītājs nav vērsies pašvaldībā, lai viņš tiktu atzīts par trūcīgu vai maznodrošinātu personu un tādējādi varētu saņemt pabalstu garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai vai citas sociālās palīdzības pabalstu, liecina par to, ka prasītājam ir pietiekami ienākumi atbilstoša dzīves līmeņa nodrošināšanai.
64.	300,00	382,21	NAV	VSAA izziņa – 382,31 EUR mēnesī. Veselības un darbnespēju ekspertīzes ārstu komisijas lēmums – piešķirta invaliditāte līdz 20.02.2020.	Lūgums par atbrīvošanu no DN samaksas KS iesniegšanai apmierināts pilnīgi. 12.04.2019. Nr. C29680416 (CA-0246-19/33)	
65.	181,00	382,21	NAV	Pieder NĪ, noteikts vispārējo darbību zaudējums 60–79 %, noteikta 2. grupas invaliditāte līdz 2020. gada 20. februārim, valsts invaliditātes pensija 382,21 EUR.	PIT lēmumu atcelt; daļēji apmierināt pieteikumu par atbrīvošanu no VN samaksas, nosakot, ka par AS iesniegšanu maksājama VN 40,00 EUR. 20.05.2019. Nr. C29554517 (CA-1668-19/2)	PIT – noraidīts lūgums par atbrīvošanu no VN samaksas.

Lūgums par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, pamatojoties uz personas, kurai piešķirts trūcīgas un/vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss, un uz juridisku personu pieteikuma pamata, tiek izlemts ar absolūtu vienprātību. Tādēļ pētījumā iekļauti tikai pāris šādi nolēmumi – salīdzinošajai analīzei.

Pētījuma gaitā netiek apskatīti civillietu materiāli, lēmuma motīvu un lūguma argumentācijas analīze tiek izdarīta tikai uz nolēmumos pieejamās informācijas pamata.

3. Biežāk citētie nolēmumi jeb tiesu prakse

Latvijas Republikas Satversmes 1. pants – “Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika” – satur tiesiskās drošības un tiesiskās paļāvības principu un pieprasa tiesām ievērot savus nolēmumus.⁴ Pamatlikuma 91. pants ietver tiesiskās vienlīdzības principu un atbilstoši tam – tiesas pienākumu līdzīgās lietās spriest tāpat. CPL 5. panta sestā daļa tieši noteic, ka, piemērojot tiesību normas, tiesa ņem vērā judikatūru.

“Judikatūra ir publicēto (galvenokārt augstāko) tiesas nolēmumu kopums, kuriem ir principiāla nozīme un kas satur abstrakta rakstura juridiskas atziņas (prejudīcijas). Pie judikatūras nepieder atcelti un acīmredzami kļūdaini spriedumi, taču tie pieder pie tiesu prakses.”⁵

Gandrīz katrs analizētais Rīgas apgabaltiesas lēmums satur atsauču un citātu kopu, kas gan atšķirīgos, gan arī identiskos salikumos atkārtojas regulāri.

Biežāk citētie nolēmumi

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi

- 2013. gada 26. novembra nolēmumā lietā “Gaile pret Latviju” atzīts, ka pienākums samaksāt valsts nodevu par prasības pieteikuma iesniegšanu civillietā pats par sevi nav uzskatāms par tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu.
- 2010. gada 26. oktobra sprieduma lietā „Marina pret Latviju” 52., 57. punkts: “(..) nacionālās tiesas atbrīvo no valsts nodevas samaksas tās personas, kuras ir spējīgas pierādīt savu slikto finansiālo stāvokli.”
- 1996. gada 23. oktobra sprieduma lietā “Levages Prestations Services v. France” 48. punkts:
“Dažādu maksājumu noteikšana ir piemērots veids, kā ierobežot personas tiesības vērsties tiesā, ja vien ir ievērots samērīguma princips, turklāt attiecībā uz kasācijas instances tiesu tiek pieļauts lielāks formālisms un ierobežojumu noteikšana.”

2. Satversmes tiesas spriedumi

- 2010. gada 17. maija sprieduma lietā Nr. 2009-93-01 13.4. punkts.
“Likumdevējs ir paredzējis jebkurai personai tiesības lūgt, lai tiesa, ievērojot attiecīgās fiziskās personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji to atbrīvotu no tiesas izdevumu samaksas, kā arī atliktu vai sadalītu termiņos jau piespriesto tiesas izdevumu samaksu (sk. CPL 43. pantu). Satversmes tiesa vērš gan vispārējās jurisdikcijas tiesu, gan likumdevēja uzmanību uz to, ka pamattiesību ierobežojumi ir arī attiecīgo normu piemērošanas, ne tikai konstitucionalitātes jautājums. Tāpēc praksē ir rūpīgi jāizvērtē prasītāju argumenti par valsts nodevas samazināšanu vai atbrīvošanu no tās.

⁴ Neimanis J. Judikatūra un tās saistošais spēks. Jurista Vārds. 08.03.2005., Nr. 9 (364).

⁵ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga, 2004., 71. lpp. Ar atsauci uz: Ruthers B. Rechtstheorie. Munchen: Beck, 1999. Rn. 235.; Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista Vārds, 18.10.2005., Nr. 39 (394).

Satversmes tiesas tiesvedībā atrodas lietas ar 28 līdzīgiem prasības priekšmetiem, un šo lietu materiālos ir dokumenti, kas apliecina, ka parādniekus, kas cēlušī apvērsuma prasību, tiesas neatbrīvo no valsts nodevas samaksas, nedz arī samazina viņiem valsts nodevu, par pamatu minot to, ka attiecīgajām personām neesot trūcīgas personas statusa, jo tām esot kredītsaistības vai tās esot komersanti. Aplūkojot valsts nodevas tiesisko regulējumu Latvijā līdz 1940. gadam, jāsecina, ka par apvērsuma prasības iesniegšanu bija jāmaksā tikai puse no valsts nodevas, turklāt tādā pašā apmērā, kā iesniedzot pieteikumu par piespiedu izpildi, t. i., „ceļot prasību par apvērsumu (atpakaļizpildīšanu), tāpat kā lūdzot par piespiedu izpildīšanu pēc aktiem, tiesu nodeva jāmaksā pusapmērā”⁶. Likumdevējs varētu apsvērt minēto jautājumu un izvērtēt, vai pastāvošā kārtība nodrošina procesa dalībniekiem vienlīdzīgas tiesības uz pieeju tiesai.”

- Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 8.2. punkts: “Apstrīdēto normu mērķis ir nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti ne tikai mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību, bet arī daļēji segt tiesu uzturēšanas izdevumus.”
- 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 15.1. rindkopa: “Civīlprocesuālajās tiesībās drošības nauda tiek traktēta nevis kā tiesāšanās izdevumi, bet drīzāk gan kā sods par nepamatoti iesniegtu sūdzību Civillietu departamentam (sk. Bukovskis V. *Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: autora izdevums, 1933, 416. lpp.*). Tas nozīmē, ka drošības nauda, kas iemaksāta, iesniedzot sūdzību Civillietu departamentam, tiks personai atmaksāta, ja Civillietu departaments apmierinās personas sūdzību. Savukārt, ja Civillietu departaments personas sūdzību noraida, drošības nauda atmaksāta netiek. Tādējādi likumdevējs, nosakot drošības naudas maksāšanas pienākumu, mēģinājis nodrošināt, lai personas Civillietu departamentā iesniegtu pārdomātas un motivētas sūdzības gadījumos, kad pastāv dažādas piemērojamā likuma iztulkošanas iespējas, nevis tikai turpinātu iesākt tiesāšanos, kad ir skaidri redzams, ka personai nav vērā ņemamu argumentu attiecībā uz to, kā izpaudusies pārsūdzētā Tiesu palātas lēmuma nepareizība.”
- 2008. gada 20. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-07-01 17. punkts. Līdz 2008. gada 25. jūnijam, kad stājās spēkā grozījumi CPL 458. pantā, attiecībā uz Pieteikuma iesniedzēju un citām par trūcīgām atzītām personām, kurām nebija līdzekļu drošības naudas samaksai un kuras neietilpa CPL 458. panta ceturtajā daļā minētajā no drošības naudas samaksas atbrīvoto personu kategorijā, prasība samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu bija šķērslis, kas traucēja īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai. Neparedzot mehānismu, kā trūcīgas personas varētu pilnīgi vai daļēji atbrīvot no pienākuma samaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu, likumdevējs šīm personām pilnībā liedza iespēju iesniegt kasācijas sūdzību. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujams tiesas

⁶ Bukovskis V. *Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933., 537. lpp.*

nolēmumu pārsūdzēšanu padarīt atkarīgu no personas finansiālajām iespējām. Paredzot noteiktu maksājumu par tiesas nolēmuma pārsūdzēšanu nākamajā tiesas instancē, likumdevējam bija jāparedz iespēja aizstāvēt savas tiesības taisnīgā tiesā arī personām, kurām nav šādu finanšu līdzekļu.

3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumi

- 2016. gada 15. marta lēmumā lietā Nr. SKC-1050/2016 norādīts: “(..) nenorādot argumentus un neiesniedzot pierādījumus par savu mantisko stāvokli, persona pati ir radījusi šķēršļus mantiskā stāvokļa izvērtēšanai.”
- 2016. gada 8. februāra lēmuma lietā Nr. 1027/2016 5.3. punkts: “(..) pienākums maksāt drošības naudu ir noteikts ar zināmu mērķi, un tas nav atkarīgs no tā, vai pārsūdzētais spriedums *prima facie* būs atceļams vai nē, kā arī no lietas dalībnieka subjektīvā viedokļa par to, ka ir pamats tiesvedības izbeigšanai lietā.”
- 2016. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. SKC-1096/2016.
Pienākums iesniegt pierādījumus par savu mantisko stāvokli izriet no CPL 458. panta ceturtās daļas, jo, kā tas atzīts tiesību doktrīnā un nostiprināts judikatūrā: „Ja personas (..) mantiskais stāvoklis ir tāds, ka nav iespējams samaksāt drošības naudu, tad personai ir dota iespēja lūgt atbrīvot viņu pilnīgi vai daļēji no drošības naudas samaksas. Turklāt šādam lūgumam ir jāpievieno pierādījumi, kas apliecina personas apgalvojumus par viņas mantisko stāvokli (*Civilprocesa likuma komentāri. II daļa, Sagatavojis autoru kolektīvs prof. . Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tiesu namu aģentūra, 2012, 790.–791. lpp., Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 14. janvāra lēmumu lietā Nr. SKC-1271, 2014. gada 16. aprīļa lēmums lietā Nr. SKC-2199, 2015. gada 20. februāra lēmums lietā Nr. SKC-2071, 2015. gada 29. maija lēmums lietā Nr. SKC-2349, 2015. gada 2. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2446*).” Tādējādi CPL neuzliek pienākumu tiesai pēc savas iniciatīvas veikt puses mantiskā stāvokļa pārbaudi, bet gan noteic, ka tiesa šajā jautājumā vērtē tos pierādījumus, kuri pievienoti lietas materiāliem.
- 2016. gada 1. februāra lēmums lietā Nr. SKC-964/2016.
Blakus sūdzībā uzskaitītajos tiesību aktos, proti, Latvijas Republikas Satversmē, ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, Starptautiskajā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, personai garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu neuzliek valstij obligātu pienākumu jebkurā situācijā atbrīvot to no tiesas izdevumu, t.i., valsts nodevas un drošības naudas, samaksas. Tiesības uz savu tiesisko interešu aizsardzību tiesā nozīmē, ka valsts ikvienam garantē pieejamību tiesai, taču tajā pašā laikā valstij arī saglabājas tiesības noteikt kārtību, kādā šī pieejamība tiesai īstenojama.
- 2016. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. PAC-0503-16: “Tādējādi atbrīvošanas no tiesas izdevumu samaksas pamats ir tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka personas mantiskais stāvoklis neļauj tai samaksāt likumā noteiktos tiesas izdevumus, taču, lai šos apstākļus konstatētu,

personai, kas izteikusi lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, ir ne tikai jānorāda uz apstākļiem, kas varētu būt par pamatu tās atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas, bet pieteikumā norādītais jāpamato ar konkrētiem pierādījumiem.

Par fiziskas personas mantisko stāvokli liecina ne tikai tās regulāro ienākumu un izdevumu esamība vai neesamība, bet arī to apmērs, kustama un nekustama manta, likumīgo apgādnieku iespējas dot uzturu, naudas uzkrājumus, kā arī citi apstākļi.”

- 2015. gada 23. janvāra lēmumā lietā Nr. SKC-1849/2015 atzīts: “Civilprocesa likuma 10. pantā ietvertais sacīkstes princips ir attiecināms arī uz procesuālo jautājumu izlemšanu. Līdz ar to personai vienmēr ir jāpierāda fakti, kuri ir iesniegto pieteikumu vai lūgumu pamatā. Tādējādi personai, lūdzot tiesu atbrīvot viņu no drošības naudas samaksas, bija jāpierāda tāda mantiskā stāvokļa esamība, kas viņam liegtu nomaksāt likumā paredzēto drošības naudu.”
- 2014. gada 13. novembra lēmums lietā Nr. PAC-1691-14 satur atziņu: “Augstākās tiesas Senāts vairākkārt ir norādījis, ka tādu apstākļu konstatēšanai, kas dotu tiesnesim pārliecību par to, ka personas mantiskais stāvoklis ir tāds, ka tā nespēj samaksāt tiesas izdevumus likumā noteiktajā apmērā, ir vienlaikus vērtējami vairāki kumulatīvi kritēriji: fiziskās personas mantiskais stāvoklis kā objektīvi pastāvošs apstāklis pieteikuma pieņemšanas laikā; samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi; vienlīdzīga attieksme pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.”
- Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmumā lietā PAC-1301 Civillietu tiesu palāta uzskatījusi, ka apstākļos, kad tiesai ir uzlikts pienākums iekasēt valsts labā valsts nodevas par procesuālo dokumentu iesniegšanu un lemt jautājumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, tiesnesis arī bez lietas dalībnieka attiecīga pieteikuma ir tiesīgs ieskatīties Tiesu informatīvajā sistēmā pieejamajā publiskajā reģistrā, lai novērtētu personas mantisko stāvokli.
- 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. PAC-2425/2013: “Saskaņā ar Civilprocesa likuma 10. pantu lietas dalībnieki realizē savas procesuālās tiesības sacīkstes formā, tostarp iesniedzot pierādījumus. Atbilstoši Civilprocesa likuma 93. panta pirmajai daļai katram dalībniekam jāpierāda tie fakti, uz kuriem tas pamato savus prasījumus vai iebildumus. Civilprocesa likuma 96. pants ir vienīgais pamats atbrīvošanai no pierādīšanas, un iespēja nepierādīt sūtījuma saņemšanas datumu, ja šis datums ir pēc Civilprocesa likuma 56.¹ panta pirmās daļas 3. punktā noteiktā septiņu dienu termiņa, 96. pantā nav dota.

Civilprocesa likuma 93. panta otrā daļa nosaka, ka pierādījumus iesniedz puses un citi lietas dalībnieki. Ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos izprasa tiesa. (..)

Tātad saskaņā ar Civilprocesa likuma 10. pantu, 93. panta pirmo un otro daļu pierādījumu iesniegšana ir sūdzības iesniedzēja pienākums. Dalībnieku pieteikumus tiesa izspriež tikai uz to pierādījumu pamata, kurus iesnieguši paši lietas dalībnieki, un tiesa parādnieka interesēs pierādījumus neiegūst.”

- 2013. gada 13. augusta lēmumā civillietā Nr. PAC-1900/2013 un 2013. gada 27. jūnija lēmumā civillietā Nr. PAC-1747/2013 atrodams, ka pierādījumu un ziņu neesība vai nepietiekamība var būt pamats lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas daļēji vai pilnīgi noraidīt. CPL 43. panta ceturtās daļas noteikumi neparedz iespēju atstāt bez virzības lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, un tas visos gadījumos ir izlemjams pēc būtības, ņemot vērā lietā esošos pierādījumus un ziņas.
- 2012. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. PAC-0971/2012 un 2013. gada 23. jūlija lēmums lietā Nr. PAC-1771/13 apstiprina:
“Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, turpmāk – VSAA, izziņa “Par apdrošinātās personas iemaksām” apliecina par kādu periodu un kādā apmērā veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet nepierāda personas faktiskos ienākumus.”
- 2012. gada 16. augusta lēmumā lietā Nr. PAC-1820 norādīts, ka tiesas arguments, ka blakus sūdzības iesniedzējs nav pievienojis pierādījumus par savu mantisko stāvokli, lai izlemtu jautājumu par viņa atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas par blakus sūdzības iesniegšanu, nav pamats lēmuma pieņemšanai par blakus sūdzības atstāšanu bez virzības.
Turklāt nepamatots ir tiesas secinājums, ka pierādījumu nepietiekamības dēļ tiesa nevar izvērtēt, vai pieteicēja lūgums par viņa atbrīvošanu no 20 Ls samaksas valsts ienākumos ir pamatots. Lēmumā tiesa pareizi norādījusi, ka, izlemjot jautājumu par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos sakarā ar viņa mantisko stāvokli, tiesnesis izvērtē tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un blakus sūdzībai pievienojis lūguma pieteicējs.
- 2011. gada 19. septembra lēmumā lietā Nr. PAC-2191 norādīts, ka “(..) izskatot A. K. pieteikumu, tiesnese konstatējusi, ka pieteikuma iesniedzējs likumā noteiktā kārtībā nav atzīts par maznodrošinātu vai trūcīgu personu, kas dotu pamatu uzskatam, ka A. K. nespēj samaksāt valsts nodevu, jo mantiskais stāvoklis šādā gadījumā jau būtu novērtēts, piešķirot maznodrošinātā vai trūcīgā statusu”.
- No 2011. gada 7. jūlija lēmuma lietā Nr. PAC-1955 un 2013. gada 26. septembra lēmuma lietā Nr. PAC-2055/2013 izriet, ka CPL 43. panta ceturtā daļa paredz subjektīvu tiesību pieteikt lūgumu tikai fiziskām personām, kā pareizi ir konstatēts pārsūdzētajā lēmumā. Proti, prasītāja (juridiska persona) nevar būt subjekts minētās tiesību normas izpratnē un nevar izmantot tiesību pieteikt šādu lūgumu.
CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir fiziskā persona, un tiesas kolēģijas ieskatā minētās procesuālās tiesību normas paplašinātai tulkošanai nav pamata. Šāds viedoklis ir pausts arī tiesu praksē, proti, ka likumdevējs

minētajā normā *expressis verbis* paredzējis iespēju no valsts nodevas samaksas ar tiesas vai tiesneša lēmumu atbrīvot tikai fiziskās personas, un pie šāda normas formulējuma nekāda cita veida iztulkošana nav iespējama un neļauj secināt, ka likumdevēja griba būtu ietvert atbrīvojamo subjektu lokā arī juridiskās personas.

- No Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 3. novembra lēmuma lietā Nr. SKA-792/2009, Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 21. septembra lēmuma lietā Nr. SKA-910/2010 un Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 izriet, ka valsts nodevas mērķis nav ierobežot personas pieeju tiesai, bet gan panākt, ka tiesā netiek iesniegti nepamatoti pieteikumi, kā arī daļēji segt izdevumus, kas saistīti ar tiesvedības procesu. Formālais pamats personas atbrīvošanai no valsts nodevas samaksas (vai valsts nodevas apmēra samazināšanai) ir attiecīgs personas pamatots lūgums. Savukārt objektīvais pamats – tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu likumā noteiktā valsts nodevas apmēra dēļ.

4. Objektīvais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas

Senāts vairākkārt ir norādījis, ka tādu apstākļu konstatēšanai, kas dotu tiesnesim pārliecību par to, ka personas mantiskais stāvoklis ir tāds, ka tā nespēj samaksāt tiesas izdevumus likumā noteiktajā apmērā, ir vienlaikus vērtējami vairāki kumulatīvi kritēriji:

- fiziskās personas mantiskais stāvoklis kā objektīvi pastāvošs apstāklis pieteikuma pieņemšanas laikā;
- samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi;
- vienlīdzīga attieksme pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.⁷

Aplūkojot analizētos Rīgas apgabaltiesas (arī atbilstošos pirmās instances tiesas un Augstākās tiesas) lēmumus, jāsecina, ka kopumā tiesas un Rīgas apgabaltiesas tiesneši ir vienoti un atzīst, ka:

- 1) mehānisms personas atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir radīts, lai nodrošinātu katras personas iespējas īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai;
- 2) CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir fiziska persona;
- 3) personas tiesības lūgt tiesu atbrīvot iesniedzēju no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos neuzliek valstij par obligātu pienākumu jebkurā situācijā šādu lūgumu apmierināt;
- 4) formālais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir šīs personas pamatots lūgums, bet objektīvais pamats – tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu tieši likumā noteikto tiesas izdevumu apmēra dēļ.

Analizētie nolēmumi atklāj atšķirīgu izpratni par:

- 1) pierādīšanas pienākumu un pierādījumu pietiekamību;
- 2) mantiskā stāvokļa izvērtējumu;
- 3) vienlīdzīgu attieksmi pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.

Šie jautājumi prasa dziļāku izpēti un rosina diskusijai.

4. 1 Pierādīšanas pienākums

Objektīvais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas (vai to apmēra samazināšanai) ir tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu likumā noteiktā tiesas izdevumu apmēra dēļ.

⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 13. novembra lēmums lietā Nr. C04203512 (lietas arhīva Nr. PAC-1691-14) (atrodams Tiesu informatīvajā sistēmā) [skatīts 05.10.2018.].

Rīgas apgabaltiesas lēmumi apliecina, ka tieši pierādījumu un aktuālu ziņu neesība vai nepietiekamība ir fizisku personu lūgumu par daļēju vai pilnīgu atbrīvošanu no izdevumu samaksas noraidīšanas galvenais motīvs.

4.1.1 Sacīkstes princips

CPL 93. panta pirmā daļa noteic **puses pienākumu pierādīt** tos faktus, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus – prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība un atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība.

CPL nenoteic konkrētus kritērijus atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas. Tiesa var atbrīvot personu no tiesas izdevumiem, ievērojot fiziskās personas mantisko stāvokli. Pierādījumi personas mantiskā stāvokļa izvērtējumam tiesai jānovērtē atbilstoši CPL 97. panta noteikumiem – pēc savas iekšējās pārlicības, kas pamatota uz vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem. Lēmumu pieņem tiesa vai tiesnesis vienpersoniski, nerīkojot tiesas sēdi.

Ievērojot CPL noteikumus un pētījuma 3. nodaļā jau aplūkotos Augstākās tiesas nolēmumus (Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 23. janvāra lēmums lietā Nr. SKC-1849/2015; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. PAC-2425/2013; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. SKC-1096/2016; Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 15. marta lēmums lietā Nr. SKC-1050/2016; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 16. augusta lēmums lietā Nr. PAC-1820), secināms, ka:

1. sacīkstes princips attiecināms arī uz procesuālo jautājumu izlemšanu;
2. tiesai nav pienākuma pēc savas iniciatīvas vākt pierādījumus – veikt puses mantiskā stāvokļa pārbaudi;
3. tiesnesis izvērtē tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un lūgumam pievienojis pieteicējs.

Tieši pierādījumu – aktuālu un pietiekamu – trūkuma dēļ lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tiek noraidīts visbiežāk.

Piemēram, ar 2018. gada 17. jūlija lēmumu lietā Nr. C04135014 (arhīva Nr. CA-0184-18/36) **noraidīts** prasītājas lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas par kasācijas sūdzības iesniegšanu samaksas. Prasītājas pilnvarotais pārstāvis lūgumu pamatojis ar to, ka prasītāja ir nestrādājoša pensionāre ar 3. grupas invaliditāti, tādēļ nav spējīga samaksāt likumā noteikto drošības naudu. Kasācijas sūdzības pielikumā pievienota invaliditātes apliecības kopija un pensijas apliecības kopija.

Lēmumā, ar atsauci uz CPL 10. un 93. pantu, norādīts, ka pienākums iesniegt pierādījumus par savu mantisko stāvokli izriet no Civilprocesa likuma 458. panta ceturrtās daļas noteikumiem. Secināts, ka dokumenti, kas apliecina sūdzības iesniedzējas mantisko stāvokli procesuālās darbības izdarīšanas laikā, lietā nav iesniegti. Lietas materiālos atrodama 2013. gada VSAA izziņa, kurā norādīts prasītājas valsts vecuma pensijas un piemaksas pie valsts vecuma pensijas apmērs

izziņas izdošanas laikā. Kasācijas sūdzībai pievienotie dokumenti pierāda faktu, ka prasītāja ir pensionāre, kurai ir piešķirta 3. grupas invaliditāte, taču nepierāda prasītājas mantisko stāvokli.

Citā lietā (iesniedzēja sūdzībā par zvērināta tiesu izpildītāja darbībām – lieta Nr. C68499717 (arhīva Nr. CA-2488-18/12)) ar 2018. gada 20. jūnija lēmumu Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija **atstājusi negrozītu** pirmās instances tiesas lēmumu, ar kuru noraidīts iesniedzēja lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, bet iesniedzēja blakus sūdzību ir noraidījusi. Lēmumā norādīts, ka VSAA izziņas (vienīgie pierādījumi, kas pievienoti lūgumam par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas) apliecina tikai to, kādā apmērā par iesniedzēju ir veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, bet nepierāda viņa faktiskos ienākumus.

Līdzīgi – ar 2018. gada 22. jūnija lēmumu lietā iesniedzējas sūdzībā par zvērināta tiesu izpildītāja darbībām Nr. 3-10/0091 (CA-2318-18/35) izlemts **noraidīt** lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas par blakus sūdzības iesniegšanu. Šajā gadījumā tiesa konstatējusi, ka iesniedzēja nav sniegusi tiesai pilnīgu informāciju par viņas mantisko stāvokli, tāpēc lūgums noraidīts.

Abi lēmumi nesatur vērtējumu par to, vai no sūdzībai par zvērināta tiesu izpildītāja rīcību pievienotajiem dokumentiem – civillietas materiāliem – iespējams secināt jebkādus apstākļus par iesniedzējas materiālo stāvokli. Tiesnesis izvērtējis tikai tos apstākļus un pierādījumus, kurus savā lūgumā norādījis un lūgumam pievienojis pieteicējs.

4.1.2 *Negativae non probantus*

Atsaucē uz sacīkstes principa ievērošanu neizslēdz CPL noteikumus par pierādījumu attiecināmību.

Kā pirmais no lietu izskatīšanas pamatprincipiem likuma “Par tiesu varu” 17. pantā nosaukts patiesības princips – tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu, noskaidrot objektīvo patiesību.

Arī atsevišķos Rīgas apgabaltiesas nolēmumos⁸ atzīts, ka, iztiesājot civillietu, tiesa nav un nevar būt pasīvs vērotājs, kas tikai konstatē iesniegtos vai neiesniegtos pieprasījumus, kurus iesniedz puses, jo pušu līdztiesības princips pēc būtības ierobežo sacīkstes principa absolūtu piemērošanu. Lai arī civilprocess neparedz tiešu tiesas pienākumu noskaidrot objektīvo patiesību, tomēr tiesai ir pienākums līdzdarboties šīs objektīvās patiesības noskaidrošanā.

CPL 93. panta ceturtā daļa noteic, ja tiesa atzīst, ka par kādu no faktiem, uz kuriem pamatoti puses prasījumi vai iebildumi, nav iesniegti pierādījumi, tā paziņo par to pusēm un, ja nepieciešams, nosaka termiņu pierādījumu iesniegšanai. Minētā norma dod tiesai tiesības parādīt iniciatīvu apstākļos, kad no lietas materiāliem izriet

⁸ Piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018. gada 4. jūnija lēmums lietā Nr. C32314311 (arhīva Nr. CA-0997-18/17).

vajadzība pieprasīt papildu pierādījumu⁹, tomēr neviens no analizētajiem nolēmumiem nesatur atsauci uz minēto CPL normu.

Jautājums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tiek izlemts pirms attiecīgā dokumenta pieņemšanas un atbilstošās tiesvedības ierosināšanas vai pieteiktā lūguma izlemšanas, tāpēc lūgumā par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos norādītos apstākļus un iesniegtos pierādījumus un apgalvojumus otra puse visbiežāk nav apstrīdējusi (nav bijusi iespēja apstrīdēt). Tā kā jautājums tiek izlemts “vienpusējas sacīkstes” ietvaros, vērtējot tikai ieinteresētās personas iesniegtos pierādījumus, jāsecina, ka lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas zināmā mērā ir izņēmums no vispārīgā sacīkstes principa civilprocesā.

Turklāt “jau romiešu tiesībās bija izstrādāts princips – *negativae non probantus* (negatīvais nav jāpierāda). Šis pieņēmums ir pilnīgi pamatots, jo nevar, piemēram, pierādīt saistības vai pienākuma neesamību (...). Pierādīšanas pienākuma sadales pamatā ir princips *ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat* (jāpierāda, pierādījumi jāiesniedz tam, kurš apgalvo, un nevis tam, kurš noliedz)”.¹⁰ Atbilstoši šim principam iesniedzējam būtu jāsniedz pierādījumi par saviem aktīviem un pasīviem jeb ienākumiem un izdevumiem. No pierādījumu iesniegšanas par to, kā personai nav – iesniedzējs būtu atbrīvojams.

CPL 96. panta ceturtā un piektā daļa apstiprina – fakti, kas saskaņā ar likumu uzskatāmi par nodibinātiem, nav jāpierāda; pusei nav jāpierāda fakti, kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse.

Piemēram, Zemesgrāmatu likuma 1. pantā noteikts, ka Zemesgrāmatas ir visiem pieejamas, un to ierakstiem ir publiska ticamība. CPL 96. panta ceturtā un piektā daļa atbrīvo no faktu, kas saskaņā ar likumu uzskatāmi par nodibinātiem un/vai kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse, pierādīšanas.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018. gada 12. jūnija lēmumā lietā Nr. C68398918 (CA-2360-18/24) norādīts, ka “(..) vērtējot iemeslus prasītājas atbrīvošanai no tiesāšanās izdevumu samaksas, Civillietu tiesas kolēģija ņem vērā tiesu judikatūrā (sk. *Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmumu lietā PAC-1301*) noteikto, ka apstākļos, kad tiesai ir uzlikts pienākums iekasēt valsts labā valsts nodevas par procesuālo dokumentu iesniegšanu un lemt jautājumu par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, tiesnesis arī bez lietas dalībnieka attiecīga pieteikuma ir tiesīgs ieskatīties publiskajos reģistros, kas pieejami Tiesu informatīvajā sistēmā, lai novērtētu personu mantisko stāvokli”.

Gan atsaucoties uz likuma “Par tiesu varu” 17. pantu, gan citējot Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmumu lietā Nr. PAC-1301, kā arī rīcību pamatojot ar procesuālās efektivitātes principu, divdesmit vienā no sešdesmit pieciem analizētajiem Rīgas apgabaltiesas nolēmumiem tiesneši atzinuši, ka, lai arī civilprocess neparedz tiešu tiesas pienākumu noskaidrot objektīvo patiesību, tomēr tiesai ir pienākums līdzdarboties šīs objektīvās patiesības noskaidrošanā, un atraduši

⁹ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa), sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tiesu nama aģentūra, 2016., 336. lpp.

¹⁰ Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003., 70.–71. lpp.

par iespējamu pārbaudīt ziņas Tiesu informatīvās sistēmas, turpmāk – TIS, publiskajos reģistros.

TIS ir pieejami šādi publiskie reģistri:

- Izziņas pieprasīšana no Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas (VVDZ),
- Izziņas pieprasīšana no Valsts zemes dienesta (VZD),
- pieprasīšana no Uzņēmumu reģistra (UR),
- Izziņas pieprasīšana no Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD),
- Izziņas pieprasīšana no Mantojumu reģistra,
- Uzziņa Juridiskās palīdzības administrācijas sistēmā.

Salīdzināmos apstākļos pretstatā jau aplūkotajam 2018. gada 17. jūlija lēmumam lietā Nr. C04135014 (arhīva Nr. CA-0184-18/36), kur pensionāres ar invaliditāti lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas **noraidīts** pierādījumu trūkuma dēļ. Citā – lietā Nr. C04304913 (arhīva Nr. CA-0328-17/18) ar 2017. gada 30. oktobra lēmumu pensionāra lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas **apmierināts daļēji**, jo papildu lietā iesniegtajām VSAA ziņām par iesniedzēja ienākumiem – pensijas apmēru – un “lai ievērotu procesuālās ekonomijas principu un iegūtu pilnvērtīgas ziņas par personas mantisko stāvokli, tiesnese, ielūkojusies TIS publiskajos reģistros, konstatēja, ka uz prasītājas vārda nav reģistrēti kustami vai nekustami īpašumi, kā arī prasītāja nav reģistrēta Uzņēmumu reģistrā kā komersants vai kapitāldaļu īpašniece”.

Datu elektroniskas apmaiņas kontekstā jāņem vērā, ka līdz 2021. gadam plānots realizēt projektu par vienotu e-lietu. Valdības informatīvajā ziņojumā “Par e-lietas projekta īstenošanu Eiropas Savienības 2014.–2020. gada struktūrfondu plānošanas periodā”¹¹ cita starpā uzsvērts, ka ir jāvirzās uz procesu elektronizēšanu visos posmos, kā arī jānodrošina publisko datu atkalizmantošanas pieaugums un efektīva publiskās pārvaldes un privātā sektora mijiedarbība.

Turklāt tiesas ieskatīšanās publiskajos reģistros, lai pilnvērtīgāk apzinātu personas mantisko stāvokli, var ne tikai atvieglot lietas dalībnieka pierādīšanas pienākumu, bet var kalpot arī par pamatu efektīvai valsts interešu aizsardzībai un iesniedzēja Civillikuma 1. panta un CPL 74. panta sestās daļas pārkāpuma konstatēšanai, kad pieteikums var tikt noraidīts. Tiesas iniciatīva pārbaudīt datus publiskajos reģistros var novērst nepamatotu personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Lietās Nr. C31241216 (arhīva Nr. CA-1958-18/16, 2018. gada 10. maija lēmums) un Nr. C30426117 (arhīva Nr. CA-1065-18/29, 2018. gada 6. februāra lēmums) tiesa pārbaudīja publisko reģistru datus un konstatēja, ka iesniedzēji informāciju par savu mantisko stāvokli ir snieguši selektīvā veidā un nepilnīgu. Pirmajā gadījumā ziņas par iesniedzējas mantisko stāvokli tika papildinātas ar informāciju par īpašuma tiesībām uz divām automašīnām, bet otrajā gadījumā iesniedzējs nebija tiesai sniedzis ziņas par to, ka viņa rīcībā ir līdzekļi 22 000,00 EUR apmērā, ko viņš ieguvis, atsavinot sev piederošo nekustamo īpašumu.

¹¹ Plāno trīs gados ieviest vienotu e-lietu. Jurista Vārds, 03.04.2018., Nr. 14 (1020), 5. lpp.

4.1.3 Vispārzināmie fakti

CPL 96. panta pirmā daļa noteic, ja tiesa atzīst kādu faktu par vispārzināmu, tas nav jāpierāda. Tā kā empīriskām patiesībām (uz pieredzi pamatotām patiesībām) nav faktisko apstākļu nozīmes, bet tās ir tikai secinājumi un loģiski slēdzieni no zināmiem faktiem, tad tās pusēm nav jāpierāda, bet pati tiesa izlieto empīriskās patiesības kā loģiska slēdziena locekļus.¹²

Par vispārzināmiem tiesa atzinusi faktus trijos no analizētajiem Rīgas apgabaltiesas nolēmumiem.

- Pirmajā gadījumā nolēmumā lietā Nr. C30744816 (arhīva Nr. CA-2672-17/16) atzīts, ka “(..) tik ilgstoša prasītāja atrašanās bezdarbnieka statusā, kā arī nevēršanās pašvaldības Sociālajā dienestā, lai lūgtu piešķirt trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu, rada šaubas par to, ka prasītājam nav pilnīgi nekādu ikmēneša ienākumu vai uzkrājumu, jo ir vispārzināms fakts, ka personas eksistencei ir nepieciešami līdzekļi uztura un citu pirmās nepieciešamības preču un pakalpojumu iegādei. Prasītājs nav pierādījis, ka viņam ir tik slikts mantiskais stāvoklis, ka viņš nespēj samaksāt likumā noteikto drošības naudu. Ievērojot minēto, tiesnese atzīst, ka nav likumīga pamata prasītāja atbrīvošanai no drošības naudas samaksas par kasācijas sūdzības iesniegšanu, jo prasītājs nav pierādījis, ka viņa mantiskais stāvoklis liegtu nomaksāt drošības naudu par kasācijas sūdzības iesniegšanu. Līdz ar to lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas ir noraidāms.”
- Otrajā gadījumā (Lieta Nr.3-11/0051, arhīva Nr. CA-1826-18/11) Civillietu tiesas kolēģija par vispārzināmu atzīst faktu, ka iztikai nepieciešami līdzekļi un par dzīvokļa īpašuma apsaimniekošanu, tajā saņemtajiem pakalpojumiem, ir veicama samaksa. Tāpat dzīvē gūtie novērojumi un loģikas likumi rada pamatu secinājumam, ka personai ar invaliditāti ir ar veselības stāvokli saistīti izdevumi.
- Bet trešajā gadījumā atzīts, ka “(..) vispārzināms ir fakts, ka transportlīdzeklim bez degvielas izdevumiem ir arī citi regulāri uzturēšanas izdevumi (apdrošināšana, tehniskās apkopes, riepas u.tml.). Vēl jo vairāk, bez iepriekš minētajiem uzskaitītajiem izdevumiem vispārzināms ir fakts, ka ik mēnesi ikvienai personai ir noteikti izdevumi arī pārtikai un elementārām higiēnas precēm, mājokļa nodrošināšanai (pat ja persona dzīvo radnieka nekustamajā īpašumā). Tāpat arī ikvienam ir nepieciešami izdevumi apaviem un apģērbam, kā arī transportam, neatkarīgi no tā, vai izmanto sabiedrisko transportu vai automašīnu” (Lieta Nr. C32178017, arhīva Nr. CA-0692-18/31).

Arī civillietās par līdzekļu piedziņu bērna uzturam nostiprināta Senāta atziņa, ka izdevumi par ēdienu, apģērbu, mājokli, higiēnas piederumiem utt. nav jāpierāda, ja tiesa atzīst tos par vispārzināmiem (*sk. Senāta 2011. gada 18. maija spriedumu lietā Nr. SKC-863/2011*). Līdz ar to katras izdevumu pozīcijas pamatošanai uzturlīdzekļu

¹² Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933., 333.–336. lpp.

lietā nav nepieciešams iesniegt samaksu apliecinošus dokumentus, ja tiesa šos izdevumus atzīst par vispārzināmiem.

Tikpat vispārzināms fakts kā izdevumu nepieciešamība uztura nodrošināšanai ir fakts, ka katram šo izdevumu apmērs ir savs un var būt krasī atšķirīgs.

Ar Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2019. gada 21. oktobra lēmumu ierosināta lieta “Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 913 “Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni” 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam” pēc tiesībsarga pieteikuma (ieteikums Nr. 134/2019).¹³

“Tiesībsargs uzskata, ka Ministru kabineta noteiktais garantētais minimālais ienākumu līmenis neatbilst sociāli atbildīgas valsts principam, nenodrošina cilvēka cieņas aizsardzību un neizpilda no Satversmes 109. panta izrietošo pozitīvo pienākumu valstij sniegt personai tai nepieciešamo sociālo palīdzību.”¹⁴

Balstoties uz savulaik – 1991. gadā – izstrādāto metodoloģiju, tika aprēķināts iztikas minimuma patēriņa grozs vienam iedzīvotājam pa mēnešiem. Pēdējais aprēķins tika veikts un Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzē ir atrodams par 2013. gadu. Decembrī **iztikas minimums** vienai personai 2013. gadā bija noteikts **252,19 EUR** apmērā¹⁵.

Savukārt vidējie patēriņa izdevumi aizvien pieaug. 2014. gadā galvaspilsētā – Rīgā – uz vienu mājsaimniecības locekli **vidējie patēriņa izdevumi** mēnesī tika aprēķināti **377,00 EUR** apmērā, kas bija par 3,3 % jeb 12,00 EUR vairāk nekā 2013. gadā.¹⁶ 2016. gadā Rīgā vidējie patēriņa izdevumi uz vienu mājsaimniecības locekli mēnesī bija **406,00 EUR**.¹⁷ Savukārt, salīdzinot ar 2015. gadu, patēriņa cenas 2018. gada augustā bija par 5,5 % augstākas. Precēm cenas pieauga par 3,8 %, bet pakalpojumiem – par 10,1 %. 2018. gada jūlijā, salīdzinot ar 2017. gada jūliju, vidējais patēriņa cenu līmenis palielinājās par 2,6 %, liecina Centrālās statistikas pārvaldes dati. Precēm cenas pieauga par 2,4 % un pakalpojumiem – par 3,2 %¹⁸.

¹³ Satversmes tiesas 2019. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. 2019-24-03, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/10/2019_24_03_Lemums_ierosinasana.pdf#search= (aplūkots 13.01.2020.)

¹⁴ Ierosināta lieta par garantētā minimālā ienākumu līmeņa atbilstību Satversmei, pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par-garanteta-minimala-ienakumu-limena-atbilstibu-satversmei/> (aplūkots 13.01.2020.)

¹⁵ Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_istern_ienemumi/II0010m_euro.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a- (aplūkots 21.09.2018.)

¹⁶ Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/mba/meklet-tema/1732-par-majsaimniecibu-paterina-izdevumiem-2014gada> (aplūkots 21.09.2018.)

¹⁷ Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/socialie-procesi/mba/meklet-tema/2202-majsaimniecibu-paterina-izdevumi-2016-gada> (aplūkots 07.11.2018.)

¹⁸ Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/ekonomika/pci/meklet-tema/2320-paterina-cenu-parmainas-2018-gada-julija> (aplūkots 21.09.2018.)

Vēl 2016. gadā (jaunākie dati) tika noteikta **nabadzības riska sliekšņa robeža 330,00 EUR** mēnesī.¹⁹

Aplūkojot šos publiski pieejamos (vispārzināmos) statistikas datus pat tikai virspusēji, jāsecina, ka iztikas minimums vienai personai salīdzinājumā ar 2013. gada aprēķinu, kas veikts, pamatojoties uz jau novecojušu – 1991. gadā izstrādātu – metodoloģiju, ir ievērojami pieaudzis. Secīgi pieaugums attiecināms arī uz noteikto nabadzības riska sliekšņa robežu. Vidējais patēriņa cenu līmenis palielinās katru gadu. Aktuālas metodoloģijas un datu trūkums nedrīkst kalpot par pamatu faktisko izmaiņu neievērošanai vai ignorēšanai.

2. tabula

	Viena persona	Mājsaimniecība – 2 pieaugušie un 3 bērni
Nabadzības riska robeža (2016)	330,00 EUR	330 x 5 = 1650 EUR
Vidējie patēriņa izdevumi mēnesī (2016)	406,00 EUR	406 x 5 = 2030 EUR

Fiziska persona, dzīvojot Rīgā, objektīvi, neņemot vērā īpašus apstākļus (veselības stāvoklis, apgādājamo skaits u. tml.), var nodrošināt savu eksistenci, ievērojot ārkārtēju taupību, ja tās ienākumi nav mazāki par 330,00 EUR. Ja ģimenē ir 3 nepilngadīgi bērni, tad vecāku ienākumiem kopā neto ir jābūt vismaz 1650,00 EUR apmērā mēnesī, lai ģimene neatrastos uz nabadzības riska robežas (pat pieņemot, ka nabadzības riska sliekšņa robeža nav mainījusies kopš 2016. gada).

2019. gada 16. oktobrī publiskoti arī Eiropas Savienības statistikas biroja “Eurostat” dati par nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaita samazināšanās tendenci Eiropas Savienībā. Dati aptver 25 no 28 Eiropas Savienības dalībvalstīm. Baltijas mērogā lielākais nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars – 28,4 % jeb 543 000 cilvēki – ir bijis Latvijā.²⁰

Piemēram, Rīgas apgabaltiesas 2018. gada 6. jūlija lēmums lietā Nr. C30645916 (arhīva Nr. CA-2455-18/33) – lūgums atbrīvot atbildētājus no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu pamatots ar to, ka atbildētāju – mātes un dēla – finanšu līdzekļi ir ierobežoti. Māte ir spiesta finansiāli atbalstīt dēlu, kurš nekur nestrādā, bet turpina mācīties klātienē bakalaura studiju programmā. Atbildētājiem nav materiālu vērtību un naudas uzkrājumu, ko apliecina apelācijas sūdzībai pievienotās “Lursoft” datu bāzes izdrukas. Mātes ienākumu apmēru apliecina apelācijas sūdzībai pievienota SIA izziņa par mātes algu – vidēji 450,00 EUR mēnesī.

Ar pirmās instances tiesas lēmumu dēls pilnībā atbrīvots no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu, bet māte daļēji atbrīvota no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu, nosakot apmaksājamo valsts nodevas samaksu 105,00 EUR apmērā.

¹⁹ Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: <http://old.csb.gov.lv/notikumi/nabadzibas-riskam-latvija-paklauto-221-iedzivotaju-47205.html> (aplūkots 25.07.2018.)

²⁰ Latvijā pērn bijis lielākais nabadzības riskam pakļauto īpatsvars Baltijā, pieejams: <https://www.la.lv/latvija-pern-bijis-lielakais-nabadzibas-riskam-paklauto-ipatsvars-baltija> vai Eurostat *People at risk of poverty or social exclusion*, pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en, (aplūkots 13.01.2020.)

Civillietu tiesas kolēģija atzinusi, ka konkrētā gadījumā nav pamata apšaubīt to, ka atbildētājas mantiskais stāvoklis liedz viņai samaksāt valsts nodevu par apelācijas sūdzības iesniegšanu pilnā apmērā. Atbildētājai nepieder nekustamie īpašumi un transportlīdzekļi, viņas vienīgie ienākumi ir darba alga vidēji 450,00 EUR mēnesī un viņai finansiāli jāatbalsta dēls, kurš turpina mācības un nesaņem regulārus ienākumus. Civillietu tiesas kolēģijai nav informācijas par nepieciešamajiem atbildētājas izdevumiem par mājokli un citiem nepieciešamajiem izdevumiem, tomēr, ņemot vērā dzīvē gūto pieredzi, secināms, ka atbildētājai pieejamie finanšu līdzekļi šobrīd ir ierobežoti. Līdz ar to atbildētāja ir daļēji atbrīvojama no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Šādos apstākļos Civillietu tiesas kolēģija atzinusi, ka atbildētāja ir daļēji atbrīvojama no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu, nosakot maksājamās valsts nodevas apmēru 70,00 EUR apmērā, t.i., 50 % no visas par apelācijas sūdzības iesniegšanu maksājamās valsts nodevas summas.

Vērā ņemams apstāklis, ka konkrētajā lietā pirmās instances tiesa ar spriedumu apmierināja SIA prasību un izlika māti un dēlu no dzīvokļa.

Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 37 “Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam” noteic minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kuru katram vecākam neatkarīgi no viņa spējām uzturēt bērnu un mantas stāvokļa ir pienākums katru mēnesi nodrošināt katram savam bērnam, tas ir:

- katram bērnam no viņa piedzimšanas līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai – 25 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas jeb 107,50 EUR;
- katram bērnam no 7 gadu vecuma sasniegšanas līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai – 30 % apmērā no Ministru kabineta noteiktās minimālās mēneša darba algas jeb 129,00 EUR.

Kā atzīts Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2008. gada 26. novembra spriedumā Nr. SKC-440/2008: “Lai arī likumdevējs nav noteicis precīzu laiku, ar kuru vecākiem beidzas uzturdošanas pienākums, šādu ar likumu uzlikto pienākumu nevar saistīt ar bērna pilngadības iestāšanos vai mācību iestādes pabeigšanu, jo uzturlīdzekļu sniegšanas pienākumu likums ir saistījis vienīgi ar vecāku mantas stāvokli un ar laiku, kad bērns pats sevi spēj apgādāt. (..) Ja bērns, sasniedzot pilngadību, turpina mācīties augstākajā vai profesionālajā mācību iestādē, bet studijas šādā režīmā nav savienojamas ar darbu un pilnvērtīgu izglītības ieguvu, vecāku pienākums ir nodrošināt bērnu ar uzturlīdzekļiem līdz brīdim, kamēr bērns pats sevi var apgādāt.”

Secināms, ka mātei ir ar likumu noteikts pienākums uzturēt savu dēlu vismaz Ministru kabineta noteikumos paredzētajā minimālajā –129,00 EUR – apmērā.

Vērtējot konkrētās ģimenes materiālo stāvokli kopsakarā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, atzīstams, ka tas ir kritisks, jo ģimenes ienākumi uz personu mēnesī vidēji ir 225,00 EUR jeb mātei, izpildot likuma uzturdošanas prasību minimālajā apmērā (dēlam – 129,00 EUR) atliek 321 EUR, kas ir zem nabadzības riska sliekšņa robežas.

Noslēdzot pētījuma *Pierādīšanas pienākums* nodaļu, svarīgi atzīmēt, ka analizētie Rīgas apgabaltiesas lēmumi pieņemti, izlemjot:

- 18 pensionāru, tostarp 8 pensionāru ar invaliditāti,
- 5 personu darbaspējas vecumā ar invaliditāti (piešķirts bezdarbnieka statuss);
- 3 bezdarbnieku (piešķirts statuss) ar nepilngadīgu bērnu (-iem),
- 9 nepilngadīgu (jeb kuri negūst ienākumus, jo studē pilna laika studiju programmas) personu un bērnu vecāku ar nelieliem ienākumiem,
- 1 nepilngadīgu (jeb kuri negūst ienākumus, jo studē pilna laika studiju programmas) bērnu vecāku ar nelieliem ienākumiem un invaliditāti,
- 4 personu, kurām pasludināts fiziskās personas maksātnespējas process,
- 6 personu, kurām piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss;
- 10 personu, kurām atbilstoši VSAA datiem ilgstoši nav reģistrētas sociālās iemaksas/nestrādā;
- 3 personas ar minimāliem ienākumiem;
- 6 personu, kuras nav iesniegušas vispār vai nav iesniegušas pietiekamus pierādījumus sava materiālā stāvokļa raksturošanai – ienākumi nelieli;
- 2 juridisku personu lūgumus.

Pavisam kopā 65 lūgumus par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Atbilstoši Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumi Nr. 32 “Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām” nosaka to personu loku, kuras atbilst sociāli mazaizsargāto personu grupas statusam. Pie šādām personām cita starpā **ir pieskaitāmas ģimenes, kuras audzina trīs un vairāk bērnus; nepilnās ģimenes; invalīdi; personas virs darbaspējas vecuma; 15–25 gadus veci jaunieši; ilgstošie bezdarbnieki; Černobiļas atomelektrostācijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieki un viņu ģimenes, no vardarbības cietušās personas.**

Vairāk nekā puse lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas saņemti no iesniedzējiem, kuri (drīzāk) atbilst sociāli mazaizsargāto personu grupas statusam (18 iesniedzēji virs darbaspējas vecuma, tostarp 8 personas ar invaliditāti, 12 ilgstošie bezdarbnieki (gan ar statusu, gan bez piešķirta bezdarbnieka statusa, kuriem ilgstoši nav bijuši nekādi ienākumi), 1 persona ir 15–25 gadus vecs jauniešs, 6 personām piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss, 1 persona ir Černobiļas atomelektrostācijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieks), 1 persona ir cietusi no vardarbības un vismaz 3 no iesniedzējiem audzina savus bērnus bez otra vecāka atbalsta, bet vēl vienā no iesniedzēju ģimenēm aug 3 nepilngadīgi bērni. Vēl 4 iesniedzējiem ir pasludināts fiziskās personas maksātnespējas process.

Jāsecina, ka personas atbrīvošana (daļēja atbrīvošana) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos tiek īstenota atbilstoši tiesību normas mērķim – mehānismu izmanto personas, kurām maksājamā valsts nodeva ir šķērslis savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai tiesā. Likumsakarīgi, ka lielajā vairumā gadījumu šīs personas savu tiesību un ar likumu aizsargāto interešu aizsardzību īsteno pašas – bez kvalificēta jurista/pārstāvja palīdzības. Iesniedzēji visbiežāk ir personas bez juridiskas izglītības un atbilstošas pieredzes.

Noslēdzot šo apakšnodaļu, secināms, ka Rīgas apgabaltiesā nav izveidojusies vienota tiesu prakse par:

- TIS publiskajos reģistros pieejamās informācijas izmantošanu/ neizmantošanu personas materiālā stāvokļa izvērtēšanai;
- vispārzināmo faktu saturu (minimālie iztikas izdevumi un to apmērs cilvēkiem darbības vecumā / nepilngadīgiem bērniem un bērniem, kuri vēl paši nespēj sevi uzturēt; vienīgais nekustamais īpašums, kas ir personas vienīgā dzīvesvieta, rada papildu izdevumus (komunālie pakalpojumi, apsaimniekošanas izdevumi, nodokļi u. c.); personas vecumā virs darbības vecuma vienīgie ienākumi visbiežāk ir vecuma pensija un piemaksa pie tās; invaliditāte liecina par papildus izdevumiem veselības stāvokļa uzturēšanai/uzlabošanai u. c.).

4.2 Mantiskais stāvoklis un pierādījumu pietiekamība

Trīsdesmitajos gados Latvijā pamats personas atsvabināšanai no visām maksām un nodevām bija tiesas atzītas mazturības tiesības. Mazturības apliecinājumu varēja sniegt miertiesnesis, vietējā pašvaldība un dienesta priekšniecība. Mazturības pierādījumā bija jānorāda lūdzēja manta, viņa ienākumi un ģimenes stāvoklis.²¹

Šobrīd atbilstoši CPL noteikumiem tiek vērtēts fiziskās personas mantiskais stāvoklis. Lai persona varētu tikt atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, tiesai ir jākonstatē, ka fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai samaksāt likumā noteiktos tiesas izdevumus, kas rada personas tiesību uz pieeju tiesai ierobežojumu.

Fiziskās personas mantisko stāvokli raksturo personas ienākumu, izdevumu apjoms un to veids, personas kā nestrādājošas apgādājamās personas statuss, maznodrošinātās personas statuss, uzkrājumi un ieguldījumi, tas, vai personai pieder transportlīdzekļi, nekustamie īpašumi, kapitāldaļas kādā kapitālsabiedrībā vai cita manta, no kuras iespējams gūt ienākumus.²² Apstiprina arī Augstākās tiesas 2016. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. PAC-0503-16, kur noteikts, ka par fiziskas personas mantisko stāvokli liecina ne tikai tās regulāro ienākumu un izdevumu esība

²¹ Bukovskis V. Civilprocesa mācību grāmata. Rīga: 1933. (atkārtoti izdots 2015. gadā, Jelgavā), 423.–426. lpp.

²² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018. gada 16. janvāra lēmums lietā Nr. C29491516 (arhīva Nr. CA-2531-17/18).

vai neesība, bet arī to apmērs, kustama un nekustama manta, likumīgo apgādnieku iespējas dot uzturu, naudas uzkrājumi, kā arī citi apstākļi.

Jēdziena „slikts materiālais stāvoklis” vienota izpratne mūsdienu sociāli/ekonomiski sadrumstalotajā sabiedrībā nepastāv. Universāla atbilde uz jautājumu – vai 300 EUR ir daudz vai maz – nav atrodamā. Tāpēc tiesnesim katrā gadījumā lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas ir jāizvērtē pēc būtības un personas iespējām to pierādīt.

Pierādījumu analīzes sakarā uzmanību piesaistīja Rīgas apgabaltiesas tiesneša 2018. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C04426711 (arhīva Nr. CA-0125-17/28), kur lietā iesniegts visapjomīgākais pierādījumu kopums:

- VSAA izziņas, kas apliecina, ka vidēji mēnesī iesniedzējs saņem valsts vecuma pensiju un piemaksu pie tās kopā 382,47 EUR apmērā mēnesī;
- otra VSAA izziņa apliecina, ka valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti,
- Ceļu satiksmes drošības direkcijas izziņā redzams, ka iesniedzēja īpašumā ir reģistrēts automobilis *Mazda 626* (izlaiduma gads – 1997), bet citi transportlīdzekļi, mazizmēra kuģošanas līdzekļi vai to uzkarināmie motori iesniedzēja īpašumā pašlaik nav reģistrēti;
- lietā iesniegtā Uzņēmumu reģistra izziņa apstiprina, ka iesniedzējs nav uzņēmumu (uzņēmēj sabiedrību), komersantu, šķīrējtiesu īpašnieks, individuālais komersants, personālsabiedrības biedrs, kapitāldaļu turētājs vai dibinātājs;
- Rīgas rajona tiesas zemesgrāmatu nodaļas nodalījuma noraksts norāda, ka iesniedzējam pieder nekustamais īpašums Babītes pagastā, kas sastāv no zemes 44 ha platībā, kur cita starpā 2 ha ir meža zeme un 38 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme.

Tiesnesis, ņemot vērā iepriekš minēto un izvērtējot kasācijas sūdzības iesniedzēja mantisko stāvokli, uzskata, ka iesniedzējs atbilstoši viņa faktiskajiem ikmēneša ienākumiem ir atbrīvojams no drošības naudas 200,00 EUR apmērā samaksas par kasācijas sūdzības iesniegšanu tiesā, nosakot, ka par kasācijas sūdzību maksājama drošības nauda 100,00 EUR apmērā, kas tiesneša ieskatā ir samērīga ar prasītāja mantisko stāvokli un ir aptuveni 25 procenti no viņa faktiskajiem ikmēneša ienākumiem.

Jāsecina, ka, lai arī likums neparedz konkrētus kritērijus personas mantiskā stāvokļa izvērtēšanai, tomēr tiesu praksē ir skaidrs pierādījumu kopums, ko tiesa uzskata par pietiekamu objektīva nolēmuma pieņemšanai. Spilgtākais no piemēriem – 2018. gada 12. septembrī lietā Nr. C30754216 (arhīva Nr. CA-2791-18/24) pieņemts lēmums, kurā Civillietu kolēģija atzinusi par pamatotu pirmās instances tiesas nolēmumu, kurā norādīts, ka (..) apelācijas sūdzībai nav pievienoti pierādījumi, kas apstiprinātu atbildētāju mantisko stāvokli apelācijas sūdzības iesniegšanas brīdī; nav pievienoti pierādījumi par personām piederošo mantu: pieteikumam nav pievienota izziņa no CSDD par personai piederošiem transportlīdzekļiem, izziņa par personai piederošiem nekustamajiem īpašumiem, izziņa par maznodrošinātas vai trūcīgas

ģimenes (personas) statusa noteikšanu, ko piešķir, izvērtējot ģimenes vai personas ienākumus, kustamo un nekustamo mantu, kā arī citus resursus.

No šiem un vēl citiem Rīgas apgabaltiesas nolēmumiem secināms, ka pietiekams – plašs un pārliecinošs – pierādījumu kopums personas mantiskā stāvokļa novērtējumam, ietver:

- 1) dokumentu, kas apliecina nekustamā īpašuma piederību (neesību);
- 2) dokumentu, kas apliecina reģistrējamas kustamas mantas jeb transportlīdzekļa piederību (neesību);
- 3) dokumentu, kas apstiprina personas ienākumus,
- 4) dokumentus, kas pamato ikmēneša izdevumus, tajā skaitā apgādībā esošo personu dzimšanas apliecības, izdevumus par mājokli, medicīnas izdevumus u. c.

4.2.1 Trūcīgas personas (ģimenes) statuss

No apjomīgā pierādījumu kopuma iesniegšanas, ievērojot tiesu praksi, ir atbrīvotas personas, kurām piešķirts trūcīgas personas (ģimenes) statuss. Par viennozīmīgu pamatu personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas kalpo dokuments – pašvaldības izziņa par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam.

Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumu Nr. 299 “Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 9. punkts paredz, ka, ja ģimene (persona) atbilst trūcīgas ģimenes (personas) statusam, pašvaldības sociālais dienests izsniedz rakstisku izziņu par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam. Tātad trūcīgas personas statusu apliecina konkrēts dokuments – izziņa, kas ir pamats konstatēt, ka iesniedzējs ir trūcīga persona minēto noteikumu izpratnē²³.

Noteikumu 2. punkts paredz, ka ģimene (persona) atzīstama par **trūcīgu**, ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **128,06 EUR** un ja:

2.1. tai nepieder naudas līdzekļu uzkrājumi vai īpašums, izņemot šo noteikumu 19. punktā minēto, t.sk. nekustamais īpašums vai tā daļa, kur savu dzīvesvietu deklarējis un dzīvo iesniedzējs un pārējās personas, kurām ir kopīga saimniecība ar iesniedzēju;

2.2. tā nav noslēgusi uztura līgumu;

2.3. tā nesaņem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas sniegtos pakalpojumus vai tā neatrodas ieslodzījumā;

2.4. persona ir reģistrējusies Nodarbinātības valsts aģentūrā kā bezdarbnieks atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 37. panta pirmajai daļai.

Atbilstoši šāda pašvaldības sociālā dienesta izsniegta rakstiska izziņa apliecina personas slikto finansiālo stāvokli un ir pietiekams pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

²³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018. gada 14. maija lēmums lietā Nr. CA-2039-18/14.

4.2.2 Maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss

Līdzīgi pierādījumu pietiekamības kontekstā mantiskā stāvokļa izvērtēšana notiek personām, kurām piešķirts maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss.

Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošo noteikumu Nr. 202 “Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā” daļa “III. Ģimenes (personas) atzīšana par maznodrošinātu” satur kritērijus ģimenes (personas) atzīšanai par **maznodrošinātu**: “Ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona darbspējīgā vecumā atzīstama par maznodrošinātu, ja vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim (personai) mēnesī pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz **320 euro**, izņemot gadījumus, kad dzīvoklī dzīvo viens vecuma vai invaliditātes pensijas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs, kurš atzīstams par maznodrošinātu, ja viņa vidējie ienākumi mēnesī nepārsniedz **400 euro** un ir ievēroti pārējie šo saistošo noteikumu nosacījumi.”

Arī šajā gadījumā persona ir atbrīvota no apjomīgā pierādījumu kopuma iesniegšanas, to aizstājot ar atbilstošo pašvaldības izsniegtu izziņu par personas (ģimenes) atzīšanu par maznodrošinātu.

Trūcīgas personas (ģimenes) statusa piešķiršanas kritēriji visā valstī ir vienādi, bet maznodrošinātā statusam ienākumu līmeni nosaka katra pašvaldība ar pašvaldības saistošajiem noteikumiem atsevišķi un tas dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs.

Salīdzinājumam, piemēram, Mārupes novada Domes saistošie noteikumi Nr.18/2009 “Par sociālajiem pabalstiem Mārupes novadā” noteic, ka maznodrošināta ģimene – ģimene, kuras locekļi mitinās vienā mājoklī un kuriem ir kopēji izdevumi par uzturu, ja ienākumi uz katru ģimenes locekli pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **240,00 EUR**, atsevišķi dzīvojošai personai, kurai nav Civillikumā noteikto apgādnieku vai apgādnieks ir atzīts par trūcīgu **300,00 EUR** un, kas atbilst vēl citiem noteikumu kritērijiem.

Savukārt Ķekavas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 22/2016 “Sociālā palīdzība Ķekavas novadā” noteic, ka maznodrošināta ģimene (persona) ir:

- vientuļš pensionārs vai persona ar I, II grupas invaliditāti, kuras ikmēneša ienākumi pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **262,00 EUR** un tā atbilst kritērijiem;
- ģimene (persona), kuras sastāvā nav darbspējīgu personu un ikmēneša ienākumi uz katru ģimenes locekli pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz **230,00 EUR** un tā atbilst kritērijiem;
- ģimene (persona), kuras mājsaimniecības sastāvā kaut viens no pilngadīgajiem ģimenes locekļiem ir darbspējīgs un ikmēneša ienākumi uz katru ģimenes locekli pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz **224,00 EUR** un tā atbilst kritērijiem.

4.2.3 Nabadzības riska sliekšnis

Pilnīga vai daļēja atbrīvošana no valsts nodevas samaksas paredzēta tikai izņēmuma gadījumos, proti, konstatējot, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu likumā noteiktā valsts nodevas apmēra

dēļ. Lai tiesa varētu izvērtēt lūguma pamatotību, personai pašai ir pienākums sniegt tiesai konkrētu un detalizētu informāciju par savu materiālo stāvokli un ienākumiem, kā arī iesniegt pierādījumus, kuri apstiprinātu personas trūcīgo materiālo stāvokli. Vispārīgi apgalvojumi nevar kalpot par pamatu atbrīvošanai no valsts nodevas samaksas.²⁴

Parasti dokuments, kas apliecina personas slikto finansiālo stāvokli, ir pašvaldības izziņa par atbilstību trūcīgas (maznodrošinātas) personas statusam. Tomēr virknē gadījumu iesniedzēji nevēršas pašvaldību sociālajā dienestā un sociālo palīdzību nesaņem.

Lūgt sociālo palīdzību ir personas tiesības, nevis pienākums. Arī CPL 43. pants neparedz, ka šāda izziņa par atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam ir priekšnoteikums personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos. Kritērijs lūguma pamatotības izvērtēšanai ir fiziskās personas mantiskais stāvoklis.

Centrālās statistikas pārvalde apkopojusi statistikas datus par nabadzības riskam pakļautajiem Latvijas iedzīvotājiem. Pēdējo reizi nabadzības riska sliekšnis noteikts 2016. gadā – 330,00 EUR mēnesī. Nabadzības riskam Latvijā 2016. gadā bija pakļauti 425 tūkstoši jeb 22,1 % iedzīvotāju. Nabadzības riskam pakļauto bērnu īpatsvars 2016. gadā bija 18,4 %. Mājsaimniecībās, kurās apgādībā esošos bērnus audzina tikai viens no vecākiem, nabadzības risks bija augsts un sasniedza 34,3 %. Tāpat 2016. gadā bija palielinājies nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā virs 65 gadiem (no 38,1 % 2015. gadā līdz 39,9 % 2016. gadā). Ļoti augsts nabadzības risks ir vientuļajiem senioriem – ja persona vecumā virs 65 gadiem dzīvo viena pati, šis rādītājs bija 72,8 %.

Katru gadu ļoti augstam nabadzības riskam (virs 50 %, izņemot 2009. gadu – 47,9 %) ir pakļauti bezdarbnieki, un 2016. gadā rādītājs sasniedza 56,5 %. Savukārt strādājošo personu nabadzības risks 2016. gadā bija tikai 8,8 % (2015. gadā – 8,3 %).

3.tabula

Nabadzības riska indekss pa vecuma grupām 2008.–2016. gadā
(procentos)

Gads Vecums	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	26,4	20,9	19,0	19,2	19,4	21,2	22,5	21,8	22,1
0–17	26,3	26,3	24,7	24,4	23,4	24,3	23,2	18,6	18,4
18–64	20,5	20,4	20,2	19,3	18,8	18,4	18,6	17,7	17,5
65+	47,6	17,2	9,1	13,9	17,6	27,6	34,6	38,1	39,9 ²⁵

²⁴ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmums lietā Nr. A420317216, SKA-835/2018 ECLI:LV:AT:2018:0315.A420317216.6.L

²⁵ Publicēts Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapā <http://old.csb.gov.lv/notikumi/nabadzibas-riskam-latvija-paklauti-221-iedzivotaju-47205.html> (aplūkots 25.07.2018.); Iegūto nabadzības riska datu avots ir Centrālās statistikas pārvaldes 2017. gada ienākumu un dzīves apstākļu apsekojums. Tajā aptaujāti 6 tūkstoši mājsaimniecību un intervēti 11,3 tūkstoši respondentu vecumā no 16 gadiem. 2018. gada apsekojuma ietvaros CSP iegūs datus par mājsaimniecību nabadzības risku 2017. gadā, turklāt respondenti varēs paši aizpildīt anketu internetā. Plašāka informācija par apsekojuma rezultātiem ir pieejama CSP datubāzē sadaļā “Monetārās nabadzības un ienākumu nevienlīdzības indikatori”.

Ievadot TIS nolēmumu meklētājā sadaļā “Teksts nolēmumā” vārdu savienojumu “nabadzības sliekšnis” sistēma atrod vien 4 Rīgas apgabaltiesas nolēmumus, kuros minētā frāze lietota. Turklāt tā lietota, atreferējot iesniedzēju dokumentu tekstu. Nevienā no šajā pētījumā analizētajiem nolēmumiem nav vērtēts iesniedzēja ienākuma apmērs caur nabadzības sliekšņa prizmu.

Piemēram, ar Rīgas apgabaltiesas 2018. gada 22. jūnija lēmumu lietā Nr. 3-10/0091 (arhīva Nr. CA-2318-18/35) Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas tiesneša 2018. gada 11. aprīļa lēmums, ar kuru noraidīts iesniedzējas lūgums par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas, atstāts negrozīts, bet iesniedzējas blakus sūdzība noraidīta. Iesniedzēja norādījusi, ka viņas apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni un ka no lietas iesniedzējas sūdzībā par zvērināta tiesu izpildītāja rīcību materiāliem konstatējams, ka izpildu lieta ieviesta jau pirms diviem gadiem un šajā laikā nolēmuma par tiesas izdevumu 5,16 EUR apmērā izpilde nav bijusi iespējama.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija lēmumā norāda, ka iesniedzēja, “(..) lūdzot atbrīvot no drošības naudas samaksas par blakus sūdzības iesniegšanu, nav sniegusi pilnīgu un konkrētu informāciju par savu mantisko stāvokli un nav pievienojusi attiecīgus pierādījumus, vienīgi norādījusi to, ka viņas mantiskais stāvoklis ir slikts, ka ir uzlikts arests viņas bankas kontam un ka viņas apgādībā ir divi bērni, un ir pievienojusi bērnu dzimšanas apliecību kopijas un tiesu izpildītāja rīkojumu AS “Swedbank” par viņas bankas konta apķīlāšanu par summu 53,04 LVL apmērā. Minētie apstākļi, neesot pilnīgai informācijai par pieteicējas mantisko stāvokli, nedod pamatu secinājumam, ka pieteicēja nav spējīga samaksāt drošības naudu 70,00 EUR apmērā”.

TIS datos redzams, ka iesniedzēja drošības naudu nav samaksājusi, sūdzības materiāli atdoti iesniedzējai.

Tiesu izpildītāju likuma 45. panta pirmā daļa noteic, ka zvērināts tiesu izpildītājs pēc savas iniciatīvas veic visus likumā noteiktos pasākumus un izmanto visus likumā paredzētos līdzekļus un metodes, lai ātri un kvalitatīvi pildītu tiesas un citu institūciju nolēmumus, kā arī veiktu citas sava amata darbības.

CPL 557. pants uzskaita piespiedu izpildes līdzekļu veidus, tajā skaitā:

1) piedziņas vēršana uz parādnieka kustamo mantu, tai skaitā mantu, kas atrodas pie citām personām, un bezķermeniskām lietām, tās pārdodot; 2) piedziņas vēršana uz naudu, kas parādniekam pienākas no citām personām (darba samaksu, tai pielīdzinātiem maksājumiem, citiem parādnieka ienākumiem, noguldījumiem kredītiestādēs vai pie citiem maksājumu pakalpojumu sniedzējiem); 3) piedziņas vēršana uz parādnieka nekustamo īpašumu, to pārdodot.

Savukārt minētā likuma 571. pants un likuma 1. pielikums “Mantas saraksts, uz kuru nevar vērst piedziņu pēc izpildu dokumentiem” cita starpā paredz, ka piedziņas vēršanai pēc izpildu dokumentiem nav pakļautas:

1. Mājas iekārtas un mājturības priekšmeti, apģērbs, kas nepieciešams parādniekam, viņa ģimenes locekļiem, kā arī personām, kuras atrodas viņa apgādībā: 1) ikdienā valkājamais nepieciešamais apģērbs, apavi un veļa; 2) gultas piederumi,

gultas drēbes un dvieļi; 3) virtuves un galda piederumi, kuri nepieciešami ikdienas lietošanai; 4) mēbeles — pa vienai gultai un krēslam katrai personai, kā arī viens galds un viens skapis uz ģimeni; 5) visi bērnu piederumi.

2. Mājās esošie pārtikas produkti tādā daudzumā, kāds nepieciešams parādnieka un viņa ģimenes locekļu uzturēšanai triju mēnešu laikā.

3. Nauda minimālās mēneša darba algas apmērā uz parādnieku, katru viņa ģimenes locekli un apgādībā esošu personu, bet uzturlīdzekļu piedziņas lietās nepilngadīgu bērnu uzturam vai Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas labā — nauda 50 procentu apmērā no minimālās mēneša darba algas uz parādnieku, katru viņa ģimenes locekli un apgādībā esošu personu.

4. tabula

Slieksnis	Viena persona	Mājsaimniecība – ģimene 2 pieaugušie un 3 bērni
Nabadzības risks (2016)	330,00 EUR	$330 \times 5 = 1650$ EUR
Trūcīga ģimene (persona)	128,06 EUR	$128,06 \times 5 = 640,03$ EUR
Maznodrošināta ģimene (persona)	320,00 EUR	$320 \times 5 = 1600,00$ EUR

Konkrētajā gadījumā no lēmuma iespējams secināt apstākļus:

- 1) iesniedzējas apgādībā ir divi nepilngadīgi bērni;
- 2) iesniedzējas bankas konts ir apķīlāts;
- 3) esošais zvērināta tiesu izpildītāja raksts apliecina, ka izpildu lieta par naudas piedziņu no iesniedzējas ir ieviesta jau pirms diviem gadiem, kas nozīmē to, ka tiesas nolēmuma izpilde nav bijusi iespējama jau divus gadus un ka piedzenamās summas – valsts ienākumos piedzenamo tiesas izdevumu – apmērs ir neliels;
- 4) prezumējams, ka zvērināts tiesu izpildītājs ir veicis visus likumā noteiktos pasākumus un izmantojis visus likumā paredzētos līdzekļus un metodes, lai ātri un kvalitatīvi pildītu tiesas un citu institūciju nolēmumus;
- 5) atbilstoši iesniedzējas īpašumā, iespējams, ir palikusi tikai manta (ja tāda ir), uz kuru nevar vērst piedziņu pēc izpildu dokumentiem.

Izlemjot personas lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, tiesai jāņem vērā personas mantiskais stāvoklis konkrētās procesuālās darbības veikšanas laikā. Ievērojot minēto un mainoties gan ekonomiskajiem apstākļiem valstī kopumā, gan atbilstošiem kritērijiem cilvēku dzīves un labklājības nodrošināšanai, tiesāšanās izdevumu jautājuma regulējumam ir jāpievērš īpaša uzmanība. Tiesāšanās izdevumu regulējums nedrīkst kalpot ne par nepārvaramu slogu savu tiesību realizēšanai, ne papildu sodu attiecībā pret viņu saistību dalībniekiem (otru pusi prāvā).

5. Samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi

Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmais teikums noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Šo principu paredz arī 1950. gada 4. novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. panta 1. punkts un CPL 1. pants.

Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) Ziņojumā “Latvijas tiesu sistēmas novērtējums” norādīts, ka Eiropas Padomes dalībvalstis ir izvirzījušas mērķi nodrošināt pilsoņiem iespēju vērsties tiesā. Minētais ietver arī tādu izmaksu noteikšanu, ko pilsoņi var atļauties. Saskaņā ar Eiropas Savienības salīdzinošajiem datiem²⁶ par 2017. gadu Latvija ir to valstu grupā, kurām ir augstākās tiesas nodevas. Starp 26 dalībvalstīm, kuru dati par tiesāšanās izmaksām tika salīdzināti, Latvija ir viena no trim tiesāšanās izdevumu ziņā dārgākajām valstīm.

Ieskatam:

1. attēls

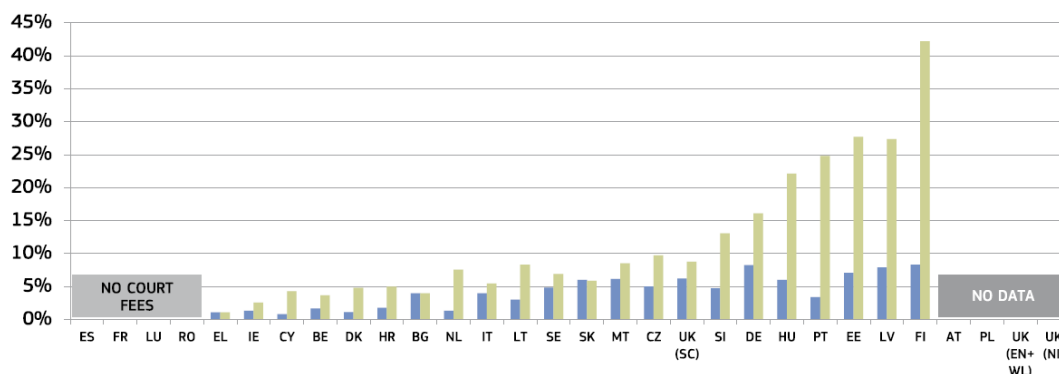
Tiesas nodeva par tiesvedības sākšanu

Figure 22

Court fee to start a judicial proceeding in a specific consumer case (*) (level of court fee as a share of the value of the claim)

■ Court fee for a €6000 claim (in %) ■ Court fee for a low value claim (*) (in %)

Source: European Commission with the CCBE⁽²⁴⁾

Tabula no: 2017. gada ES tiesiskuma progressa ziņojums.

Pieejama mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en

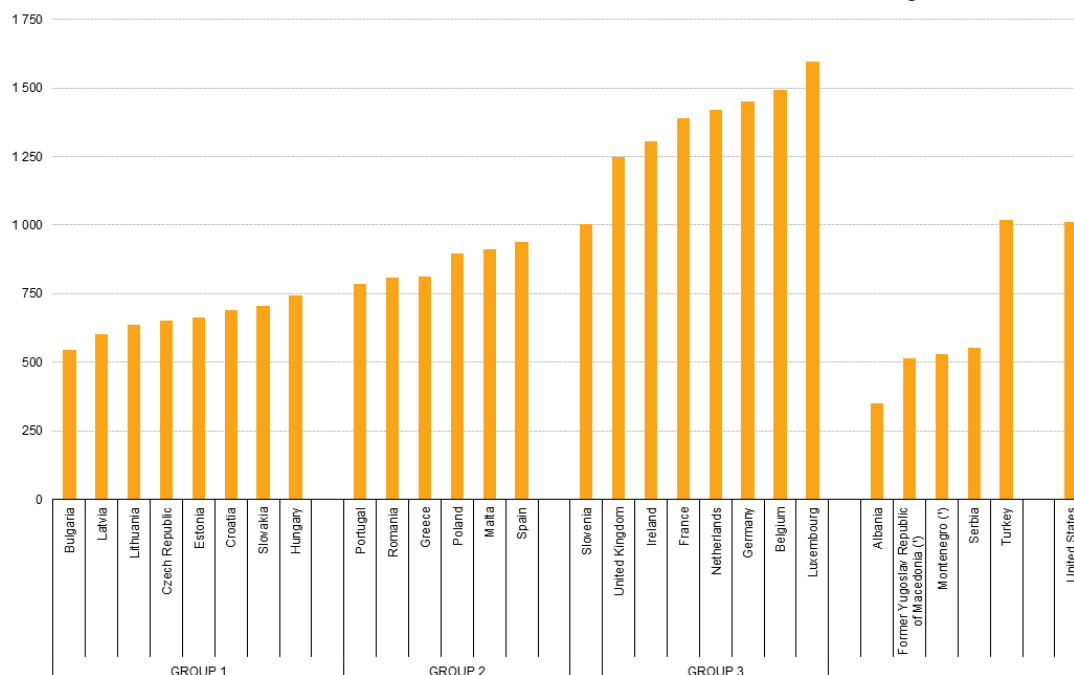
Kas gan nesakrīt ar, piemēram, minimālās algas apmēru, kur 2017. gadā Latvijā ir trešā mazākā minimālā alga Eiropas Savienībā – tāpat kā Lietuvā tā bija noteikta 380,00 EUR mēnesī. Mazāka minimālā alga 2017. gadā bija tikai Bulgārijā (235,00 EUR mēnesī) un Rumānijā (275,00 EUR mēnesī)²⁷(skat. 2. attēlu).

²⁶ 2017. gada ES tiesiskuma progressa ziņojums. Pieejams mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en (aplūkots 25.09.2018.)

²⁷ Eurostat, *Statistikas dati par minimālo algu*. Pieejams mājaslapā: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/lv (aplūkots 15.09.2018.)

2. attēls

Statistikas dati par minimālo algu

Note: Estimates. Denmark, Italy, Cyprus, Austria, Finland and Sweden: no national minimum wage.
(*) January 2017 instead of January 2018.

Source: Eurostat (online data code: earn_mw_cur)

Attēls no "Eurostat". Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/lv

5. tabula

Tiesas nodevas pirmās instances tiesām (fiziskām personām) 2017. gadā.

Prasības vērtība EUR	Latvija	Igaunija	Nīderlande	Itālija	Francija
50	71,14	75	78	43	bez maksas
1000	150	175	223	43	bez maksas
2500	320,10+14,64 = 334,74	250	223	98	bez maksas
10 000	519,30+92,35 = 611,65	550	470	237	bez maksas
100 000	1202,28+1144,69 = 2346,97	1200	883	759	bez maksas
500 000	3023,56+3577,13 = 6600,69	3400	1545	1214	bez maksas
5 000 000	8715,04+25731,39 = 34 446,43	3400	1545	1686	bez maksas
10 000 000	8715,04+55731,39 = 64 446,43	3400	1545	1686	bez maksas

Dati no: Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) Ziņojuma "Latvijas tiesu sistēmas novērtējums".

(Pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/CEPEJ_Evaluation_Report_Latvia_Final_LV.pdf)

Samērīgums starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu un valsts nodevas noteikšanas mērķi Eiropas Savienības kontekstā šajā pētījumā sīkāk netiks skatīts, jo jautājuma padziļinātai izpētei būtu nepieciešams salīdzināt vēl citus datus – Eiropas Savienības valstu salīdzinošos datus par dzīves dārdzību, vidējiem ienākumiem, patēriņa cenām, pensiju apmēru, nabadzības riska sliekšni u. c. –, kas drīzāk ir patstāvīgs pētījuma lauks citam analītiskam darbam. Tomēr vispārējs salīdzinošs ieskats tiesas pieejamībai Eiropas Savienības tiesiski vienotajā telpā tiesas izdevumu un iedzīvotāju minimālo ienākumu kontekstā sniedz vispārīgu ieskatu Eiropas Savienības pilsoņu iespēju atšķirībās.

Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedumā lietā Nr. 2004.16.-01 izteikta atziņa, ka viens no likumdevēja mērķiem, nosakot valsts nodevu pieteikuma iesniegšanai tiesā, ir nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti – ne tikai mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību, bet arī daļēji segt tiesu uzturēšanas izdevumus.

Viens no tiesu noslodzi veicinošiem apstākļiem ir nepamatoti pieteikumi. Īpaši daudzkārtēji pieteikumi no aktīviem iesniedzējiem, t.i., no personām, kuras noteiktā laika posmā atkārtoti vēršas tiesā ar vairākiem pieteikumiem. Pieteikuma pirmšķietamā (*prima facie*) formālā nepamatotība parasti ir acīmredzama. Turklāt arī šajās lietās spriedumu par prasības noraidījumu visbiežāk var pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā.

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija 35. panta – Lietu pieņemšanas izskatīšanai kritēriji – trešā daļa noteic, ka Tiesa pasludina par nepieņemamu izskatīšanai jebkuru individuālu iesniegumu, kas iesniegts saskaņā ar 34. panta nosacījumiem, kuru tās uzskata par nesavienojamu ar Konvencijas vai tās protokolu nosacījumiem, par izteikti slikti pamatotu vai par tiesību iesniegt iesniegumus ļaunprātīgu izmantošanu. Tiesai ir tiesības acīmredzami nepamatotu (angļu val. – *manifestly ill-founded*) pieteikumu vai tādu pieteikumu, kur ļaunprātīgi izmantotas iesniegšanas tiesības (angļu val. – *abuse of the right of application*), pasludināt par nepieņemamu.²⁸

CPL 132. panta pirmajā daļā atrodams izsmeļošs apstākļu uzskaitījums, kādos tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu. Tostarp vērtēšanai nosaukti – pakļautība, piekritība, prasības tiesības, lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas kārtības ievērošana u.c. Normas redakcija neparedz tiesnesim vērtēt pieteikuma pirmšķietamo (*prima facie*) pamatotību kā pamatu atteikumam pieteikuma pieņemšanai. CPL neparedz tiesnesim iespēju acīmredzami nepamatotu pieteikumu nepieņemt – tie ir jāpieņem un strīds ir jāizskata pēc būtības.

Izskatot šos acīmredzami nepamatotos pieteikumus tiesā, tiek tērēti ievērojami valsts resursi, turklāt tiesneši un tiesu darbinieki ievērojami patērē laiku acīmredzami nepamatoto pieteikumu izskatīšanai un lietu noformēšanai atbilstoši likuma prasībām.

Valsts nodevas samaksas pienākums kalpo arī par acīmredzami nepamatotu pieteikumu skaita samazināšanas instrumentu. Vēršoties savu civilprocesuālo tiesību aizsardzībai tiesā un realizējot savas civilprocesuālās tiesības, tostarp, pārsūdzot tiesas nolēmumus, personai ir jāapzinās, ka var nākties veikt tiesas izdevumu samaksu. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa 2013. gada 26. novembra spriedumā lietā “Gaile pret Latviju” ir norādījusi, ka pienākums samaksāt valsts nodevu pats par sevi nav uzskatāms par tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 26. novembra spriedums lietā Gaile pret Latviju*, 20.§).

Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. aprīļa rīcības sēdes lēmumā lietā Nr. SKA-477/2013 par drošības naudas institūtu atzīts:

²⁸ Briede J. Acīmredzami nepamatotie pieteikumi: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 26.08.2008., Nr. 32 (537)

- “1. Drošības naudas pamatmērķis ir mazināt nepamatotu sūdzību iesniegšanu. Šis mērķis tiek sasniegts tādējādi, ka persona pirms sūdzības iesniegšanas rūpīgi apdomā, vai iesniedzamā sūdzība būs pamatota. Šajā sakarā persona ņem vērā, ka drošības nauda tai tiks atmaksāta vienīgi gadījumā, ja sūdzība izrādīsies pamatota; savukārt nepamatotas sūdzības gadījumā persona zaudēs par tās iesniegšanu samaksāto drošības naudu. Ņemot to vērā, persona (ideāltipiskā modelī, uz kuru tiecas likums) iesniedz vienīgi tādu sūdzību, par kuras pamatotību tā labticīgi ir pārliecināta.
2. Drošības nauda kā finansiāla barjera netieši ierobežo Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz pieeju tiesai. Taču šis ierobežojums ir attaisnojams ar leģitīmu mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzību. Mazinoties nepamatotu sūdzību iesniegšanai, tiesa ātrāk var izskatīt citu cilvēku pamatotās sūdzības un tādējādi efektīvāk aizsargāt viņu tiesības.
3. Administratīvā procesa likuma 129.² panta ceturtās daļas noteikums ir skatāms kopsakarā ar drošības naudas pamatmērķi mazināt nepamatotu sūdzību iesniegšanu. Tādējādi, lemjot par personas atbrīvošanu no drošības naudas samaksas, vienlaikus ar personas mantisko stāvokli izvērtējams arī tas, cik labticīgi persona izmanto likumā noteiktās tiesības iesniegt sūdzību.
4. Personas rīcība, sistemātiski iesniedzot nepārdomātus, nepamatotus pieteikumus un sūdzības, liecina, ka tā pirms procesuālā dokumenta iesniegšanas neizvērtē tā iesniegšanas pamatotību. Šādu neapdomīgu un sistemātiski traucējošu prāvnieku atbrīvošana no drošības naudas būtu pretēja drošības naudas noteikšanas pamatmērķim un citu cilvēku tiesībām uz ātru un tādējādi efektīvu viņu tiesību aizsardzību tiesā.
5. Iespējams, ka arī traucējošajam prāvniekam, kuram ir smags mantiskais stāvoklis, rodas reāla nepieciešamība vērsties tiesā. Taču šai nepieciešamībai jābūt skaidri redzamai no lietas apstākļiem un sūdzības satura, lai tiesai būtu pamats atzīt, ka traucējošais prāwnieks konkrētajā gadījumā tomēr ir rūpīgi izpildījis apsvēršanas pienākumu pirms sūdzības iesniegšanas un tādēļ leģitīmi var pretendēt uz pilnīgu vai daļēju atbrīvošanu no drošības naudas sava mantiskā stāvokļa dēļ.”

Arī vērtējot acīmredzami nepamatotā pieteikumā iekļautu pamatotu lūgumu iesniedzēju atbrīvot vai daļēji atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas par pieteikuma iesniegšanu tiesā, jāņem vērā likumdevēja mērķis, nosakot valsts nodevu pieteikuma iesniegšanai tiesā, tostarp mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību. Civilprocesa likums nenoteic definīcijas, imperatīvus ietvarus, balstoties uz kuriem nosakāms valsts nodevas apmēra samazinājums.

6. Vienlīdzīga attieksme pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli

Kā secināts jau pētījuma lauka aprakstā – Rīgas apgabaltiesas nolēmumi, kas izņemti, pamatojoties uz personu, kurām piešķirts trūcīgas un/vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss, tiek pieņemti ar absolūtu vienprātību, tas ir, visos gadījumos personas ar šo īpašo sociālo statusu tiek atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Atšķirīgi motīvi redzami lēmumos, kur vērtēts personas, kurai nav piešķirts trūcīgas un/vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss, mantiskais stāvoklis lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas izlemšanai.

Salīdzinājumam tiks apskatīti astoņi Rīgas apgabaltiesas lēmumi, kuros izņemti personu ar salīdzinoši vienlīdz smagu materiālo stāvokli lūgumi par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Par personu salīdzināmo mantisko stāvokli liecina šādi apstākļi:

- 1) visi 8 iesniedzēji ir pensionāri, t. i., uz lūguma izlemšanas dienu personas atrodas pensijas vecumā (60–83 gadi);
- 2) iesniedzēju ienākumu/pensijas apmērs ir no 102,64 EUR līdz 326,10 EUR mēnesī, izņemot – vienā gadījumā 683,76 EUR mēnesī apmērā, t.sk. kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekam, kas atbilstoši Augstākās tiesas noteiktajam – kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem paredzēta personas medicīniskajai rehabilitācijai – nav iekļaujama vidējo ienākumu aprēķinā. Tāpēc invaliditātes pensija + piemaksa pie invaliditātes pensijas konkrētajā gadījumā ir vidēji 318,41 EUR mēnesī;
- 3) iesniedzējiem nepieder kustama reģistrējama manta vai uzņēmumu kapitāla daļas;
- 4) ja iesniedzējam pieder nekustams īpašums, tad tas ir vienīgā dzīvesvieta (liecina par papildu izdevumiem) vai par to kā strīdus nekustamo īpašumu celta prasība, vai tas apgrūtināts (tiek realizēts) esošo saistību dzēšanai;
- 5) pusei iesniedzēju ir ievērojamas veselības problēmas: 3 personām piešķirta invaliditāte, bet vēl 1 personai – sociālā dienesta lēmums par ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas nepieciešamību;
- 6) nevienam no iesniedzējiem nav piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss.

Papildus jāatzīst, ka, ievērojot iesniedzēju cienījamo vecumu, ievērojot loģikas un dzīvē gūtos novērojumus, katrai no personām visdrīzāk ir papildu izdevumi veselības stāvokļa uzturēšanai, bet reizēm medikamenti ir pat eksistenciāla nepieciešamība.

Ievērojot minēto, secināms, ka iesniedzēji lūguma izlemšanas dienā atrodas salīdzināmos apstākļos ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.

6. tabula

Tabulā lietotie saīsinājumi:

AS	apelācijas sūdzība	NĪ	nekustamais īpašums	TIS PR	Tiesu informatīvās sistēmas publiskie reģistri
AT	Augstākā tiesa	PIT	pirmās instances tiesa	UR	Uzņēmumu reģistrs
CSDD	Ceļu satiksmes drošības direkcija	PR	publiskie reģistri	VN	Valsts nodeva
DN	Drošības nauda	SD	sociālais dienests	VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
KS	kasācijas sūdzība	TIS	Tiesu informatīvā sistēma	VVDZ	Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata

NR.	IENTĀKUMI/MANTA	LĒMUMS	PIEZĪMES
1.	Pensija 102,64 EUR; VSAA izziņa, dzīvoklis – dzīvesvieta, ir apgrūtināts un tiek pārdots izsolē. CSDD izziņa – nepieder transportlīdzekļi.	Atcelts PIT lēmums, atbrīvots no VN samaksas . 14.05.2018. lietā Nr. C60028618 (CA-2039-18/14)	Atbilstību trūcīgas personas statusam apliecina konkrēts dokuments – izziņa, nevis iesniedzēja apstākļu apraksts.
2.	Pensija 302,20 EUR + piemaksa 23,90 EUR. Īpašumā nav auto un nav uzņēmumu kapitāla daļas. NĪ, kurā dzīvo citas personas – prasība celta, lai personas izliktu no NĪ un piedzītu parādu.	Atcelts PIT lēmums, lūgumu apmierina daļēji – VN 50,00 EUR apmērā (bija 432,81 EUR). 12.06.2018. lietā Nr. 3-11/0465 (CA-2329-18/20)	NĪ nenes ienākumus. Tā kā prasītājam ir regulāri ienākumi, nav pamata pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas.
3.	Pensija 258,77 EUR. SD lēmums – nepieciešama ilgstoša sociālā aprūpe un rehabilitācija (soc. apr. centru “Ezerkrasti” un “Gaiļezers” izziņas), atrodas centrā uz pastāvīgu dzīvi + 90 % pensijas uzturēšanās maksu segšanai, pensija 258,77 EUR, atliek 25,00–27,00 EUR.	Atcelts PIT lēmums, atbrīvot prasītāju no tiesas izdevumu (480,71 EUR + 7,34 EUR) samaksas pilnīgi. Iesniedzējai īpašs sociālais statuss. 01.08.2018. lietā Nr. C68398918 (CA-2657-18/29)	Atbilstoši Juridiskās palīdzības administrācijas reģistra datiem prasītāja bijusi atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas citas civillietas ietvaros, prasītāja cietusi no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas.
4.	Pensija ar piemaksu, kopā 302,74 EUR. Ir precējusies un ir bērns, ko audzina.	Daļēji atbrīvot no samaksas, jāsamaksā 100,00 EUR. 30.10.2017. lietā Nr. C04304913 (CA-0328-17/18)	TIS PR – nav reģistrēti kustami vai NĪ, nav reģistrēta UR kā komersants, kapitāldaļas nepieder.
5.	Pensija + piemaksa, invaliditāte (pievienotas apliecības).	Lūgums noraidīts . 17.07.2018. lietā Nr. C04135014 (CA-0184-18/36)	VSAA Izziņa – veca (2013.gada). Iesniedzēja dzimusi 1942.gadā (76 gadi).
6.	Pensija 254,47 EUR, VSAA izziņa.	Atbrīvota . 17.07.2018. lietā Nr. C35095712 (CA-1588-18/29)	Mantiskais stāvoklis izvērtēts, jau iesniedzot AS.
7.	VSAA izziņas: 10.2016.–12.2016. 1842,64 EUR, vidēji 683,76 EUR (invalid. pensija + piemaksa pie pensijas + bezdarbnieka pabalsts + kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem); 01.2017.–10.2017. 6837,61 EUR, vidēji 683,76 EUR (invaliditātes pensija + piemaksa pie pensijas + bezdarbnieka pabalsts + kaitējuma atlīdzība ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem).	Lūgums noraidīts, KS atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai . 31.10.2017. lietā Nr. C05036113 (CA-0918-17/30)	AT – RAT lēmums atcelts; RAT nav ņēmusi vērā apstākli, proti, ka iesniedzējs ir ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks. Kaitējuma atlīdzība nav iekļaujama vidējo ienākumu aprēķinā. Regulāri, kaut nelieli ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata. KS bez virzības DN 50,00 EUR samaksai.
8.	Pirmās grupas invalīde – ārstu komisijas lēmums, pensija 270,00 EUR; 180,00 EUR tērē medikamentiem, pierādījumi nav pievienoti. Iesniedzējas vecums 81 gads. Tiesa ielūkojas VVDZ, CSDD – iesniedzējai pieder 1 NĪ. VSAA izziņa par pensijas apmēru pievienota tikai blakus sūdzībai.	Lūgums noraidīts, kasācijas sūdzība atstāta bez virzības DN 300,00 EUR samaksai 17.11.2017. lietā Nr. C33622615 (CA-0498-17/7)	AT – RAT lēmums atcelts, pierādījumu kopums pietiekams; 81 gadu vecai personai ar ļoti smagu invaliditāti rodas medicīniska rakstura izdevumi – nav iespēja gūt ienākumus. NĪ – papildu izdevumi, nevis ienākumi. Iesniedzējam ir regulāri ienākumi, KS atstāta bez virzības DN 20,00 EUR samaksai.

Rīgas apgabaltiesas pieņemtie lēmumi, izlemjot lūgumu par iesniedzēju atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas – 3 gadījumos personas lūgums noraidīts, 2 gadījumos personas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos atbrīvotas daļēji, bet 3 gadījumos lūgums apmierināts.

Divi no trīs lēmumiem (iesniedzēji – 62 gadus vecais ČAES avārijas seku likvidēšanas dalībnieks un 81 gadu vecā pirmās grupas invalīde), kad tiesa lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas noraidījusi, atcelti. Augstākā tiesa atbrīvojusi iesniedzējus no drošības naudas samaksas daļēji, nosakot, ka drošības naudas 300,00 EUR vietā veicams maksājums 50,00 EUR un 20,00 EUR apmērā.

Trešajā gadījumā – 76 gadus vecā pensionāre ar trešās grupas invaliditāti Rīgas apgabaltiesas lēmumu nav pārsūdzējusi, drošības naudu 300,00 EUR apmērā nav samaksājusi, un dokumenti atgriezti iesniedzējai.

Gan Rīgas apgabaltiesas, gan Augstākās tiesas lēmumos, kur izlemts iesniedzējus no tiesas izdevumu samaksas atbrīvot daļēji, atrodama tēze: “Tā kā iesniedzējam ir regulāri, kaut nelieli, ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata un viņam ir jāsamaksā drošības nauda samērā ar viņa materiālajām iespējām.”

“Tiesu praksē pie līdzīgiem apstākļiem kasācijas sūdzības iesniedzējam ir uzlikts pienākums samaksāt daļu no maksājamās drošības naudas. Tā, ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas tiesneša 2016. gada 19. augusta lēmumu lietā Nr.C03017213 pensionāram, kura ienākumi ir 305,38 EUR mēnesī, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 100,00 EUR apmērā; ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneša 2016. gada 6. oktobra lēmumu lietā Nr.C04125914 pensionāram, kura ienākumi ir 241,33 EUR mēnesī, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 100,00 apmērā; ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneša 2017. gada 17. janvāra lēmumu lietā Nr.C04271005 pensionāram, kura ienākumi ir 322,89 EUR mēnesī, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 100,00 EUR apmērā; ar Rīga apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneša 2017. gada 15. maija lēmumu pensionāram, kura ienākumi ir 273,28 EUR apmērā, uzlikts pienākums samaksāt drošības naudu 150,00 EUR apmērā.”²⁹

Salīdzinājumam divi lēmumi ar analoģu rezolutīvo daļu un līdzīgiem motīviem, bet ievērojami atšķirīgu mantisko stāvokli.

7. tabula

Nr.	Mantiskais stāvoklis	Vecums	Lēmums
1.	Pensija ar piemaksu, kopā 302,74 EUR . Ir precējies un ir bērns, ko audzina – nav pierādījumu. VSA iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti. TIS PS – nav reģistrēti kustami vai NĪ, nav reģistrēta UR kā komersants, kapitāldaļas nepieder.	75 gadi	Daļēji atbrīvot , jāsamaksā 100,00 EUR. 30.10.2017. lieta Nr. C04304913 (CA-0328-17/18)
2.	VSAA izziņas, kas apliecina, ka vidēji mēnesī valsts vecuma pensija un piemaksa pie tās kopā 382,47 EUR apmērā un ka VSA iemaksas un apdrošināšanas periodi personai nav reģistrēti, CSDD izziņa – īpašumā Mazda 626 (izlaiduma gads – 1997). UR – izziņa nav reģistrēta UR kā komersants, kapitāldaļas nepieder. ZG – pieder nekustamais īpašums “K.K.” Babītes pagastā , kas sastāv no zemes 44 ha platībā , kur cita starpā 2 ha ir meža zeme un 38 ha lauksaimniecībā izmantojamā zeme.	69 gadi	Daļēji atbrīvot no samaksas, jāsamaksā 100,00 EUR 24.01.2018. lieta Nr. C04426711 (CA-0125-17/28)

²⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017. gada 9. jūnija lēmums civillietā Nr. C32327315 (arhīva Nr. CA-0397-17/35).

Salīdzinājumam, ar 2018. gada 24. augusta lēmumu lietā Nr. CA-0114-18/13 nolemts atbrīvot iesniedzēju no drošības naudas samaksas, jo lietas materiāliem pievienota Rīgas Sociālā dienesta izziņa par maznodrošinātas personas statusa piešķiršanu. Ņemot vērā, ka atbilstoši Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošo noteikumu Nr. 202 “Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā” 14. punktam maznodrošinātas personas statuss tiek piešķirts personām, kuru vidējie ienākumi pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 320,00 EUR, un piešķirot maznodrošinātas personas statusu, tiek izvērtēti ne tikai personas ienākumi, bet arī citi viņas rīcībā esošie materiālie resursi, atzīts, ka iesniedzēja materiālais stāvoklis liedz viņam veikt drošības naudas 300 EUR apmērā samaksu un viņš no tās samaksas ir atbrīvojams.

8. tabula

	CA-0498-17/7	CA-0114-18/13	CA-1826-18/11	CA-0177-16/16
Vecums	81	79	62	66
Specifiski	Invaliditāte		Invaliditāte	
Ienākumi	270,00	≥ 320,00	402,05	173,05
Maznodr./trūc. pers. statuss	NAV	IR	NAV	NAV
RAT lēmums	Lūgums noraidīts	Lūgums apmierināts	Lūgums apmierināts	Noraidīts, bet AT atceļ un atbrīvo daļēji

No apskatītā izriet, ka personas, kurām ir nelieli, bet regulāri ienākumi un kuras ir saņēmušas maznodrošinātas personas (ģimenes) statusu, tiek atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, bet personai, kurai nav piešķirts atbilstošs statuss, bet ir regulāri, kaut nelieli, ienākumi, – nav pamata pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas un viņam ir jāsamaksā drošības nauda samērā ar viņa materiālajām iespējām jeb lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tiek noraidīts.

Šo atšķirību vēl spilgtāk raksturo civillietā Nr. CA-0814-17/30 pieņemtie nolēmumi, kur pensionāre ar vidējiem ienākumiem 309,67 EUR mēnesī lūdza Rīgas apgabaltiesu lemt par atbrīvošanu no drošības naudas 300,00 EUR apmērā samaksas. Rīgas apgabaltiesa ar 2017. gada 9. jūnija lēmumu civillietā nolēma pieteikumu apmierināt daļēji – nosakot, ka drošības nauda jāmaksā 100,00 EUR apmērā. Iesniedzēja Rīgas apgabaltiesas lēmumu pārsūdzēja, blakus sūdzībai pievienojot 2017. gada 26. maija izziņu par atbilstību maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam, kurā norādīts, ka prasītājai maznodrošinātas personas statuss piešķirts uz laiku no 2017. gada 1. maija līdz 2017. gada 31. oktobrim. Augstākā tiesa atcēla Rīgas apgabaltiesas lēmumu un atzina, ka persona no drošības naudas samaksas atbrīvojama pilnīgi.

Kasācijas sūdzība tika iesniegta jau 2017. gada 6. jūnijā, kur iesniedzēja lūgusi atbrīvot viņu no drošības naudas samaksas, norādot, ka viņa, pamatojoties uz CPL 43. panta ceturto daļu, ir tikusi atbrīvota no valsts nodevas samaksas par

prasības pieteikuma iesniegšanu. Iesniedzējas mantiskais stāvoklis nav uzlabojies – viņas ienākumus veido pensija 281,77 EUR apmērā, kas nav pietiekama, lai samaksātu drošības naudu, viņas īpašumā nav reģistrēta nekustamā vai kustamā manta.

Tiesa, ieskatījusies tai pieejamos publiskajos reģistros, konstatējusi, ka iesniedzējai nepieder nekustami īpašumi un transportlīdzekļi. Pensija ar piemaksu kopā veido iesniedzējas ienākumus 309,67 EUR mēnesī.

Lemjot par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, tiesai jāņem vērā personas mantiskais stāvoklis konkrētās procesuālās darbības veikšanas laikā – šajā gadījumā iesniedzējas mantiskais stāvoklis nebija mainījies. Vienīgais papildu apstāklis, kas, iespējams, iesniedzējas nezināšanas dēļ netika norādīts un iesniegts uzreiz – papildu pierādījums – izziņa par atbilstību maznodrošinātas ģimenes (personas) statusam.

Vai vienādos apstākļos var izdarīt secinājumu, ka personas mantiskais stāvoklis ir pielīdzināms personas ar maznodrošinātas ģimenes (personas) statusu mantiskajam stāvoklim, arī bez konkrētas sociālā dienesta izziņas lietā? Tas ir, piemēram, pastāvēt apstākļiem:

- iesniedzēja ir 69 gadus veca pensionāre,
- ar ikmēneša ienākumiem – vecuma pensija kopā ar piemaksu ir 309,67 EUR mēnesī,
- iesniedzējas īpašumā nav reģistrēta nekustamā vai kustamā manta,
- personai neapšaubāmi ir papildu izdevumi veselības stāvokļa uzturēšanai,

ievērojot loģikas likumus un dzīvē gūtos novērojumus, iespējams secināt, ka personas mantiskais stāvoklis ir pat sliktāks nekā rīdziniekam, kuram piešķirts maznodrošinātas personas (ģimenes) statuss³⁰.

Atbilstoši tēze – *Tā kā iesniedzējam ir regulāri, kaut nelieli, ienākumi, tāpēc pilnīgai atbrīvošanai nav pamata un viņam ir jāsamaksā drošības nauda samērā ar viņa materiālajām iespējām* – neiztur kritiku attiecībā uz personu vienlīdzības principu (visas personas ir vienlīdzīgas likuma un tiesas priekšā, tām ir vienādas tiesības uz likuma aizsardzību).

Ir personas, kuras sava smagā materiālā stāvokļa dēļ ir spiestas (izmanto savas tiesības) vērsties pēc palīdzības valsts un pašvaldības iestādēs, un ir personas, kurām finansiāli smagās situācijās palīdz viņu draugi un radi, labdarības organizācijas u. c.

Augstākās tiesas 2016. gada 8. janvāra lēmumā lietā Nr. SKA-565/2016 (5. punkts) atzīts, ka nav izšķirošas nozīmes tam, kas pamatā veido pieteicēja

³⁰ Atbilstoši Rīgas domes 2013. gada 15. janvāra saistošo noteikumu Nr. 202 “Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā” 14. punktam – ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona darbspējīgā vecumā atzīstama par maznodrošinātu, ja vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim (personai) mēnesī pēdējo trīs mēnešu laikā nepārsniedz 320 *euro*, izņemot gadījumus, kad dzīvokli dzīvo viens vecuma vai invaliditātes pensijas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmējs, kurš atzīstams par maznodrošinātu, ja viņa vidējie ienākumi mēnesī nepārsniedz 400 *euro* un ir ievēroti pārējie šo saistošo noteikumu nosacījumi.

mantisko stāvokli – darba alga, iemaksas no radniekiem vai citām personām vai kādi citi ienākumi.

Šādai atziņai iespējams rast pretargumentus.

- Ja personai tiek piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss, tad turpmāk šī persona var lūgt sociālo atbalstu – piemēram, kādu no Rīgas pilsētas pašvaldības sociālajiem pabalstiem (dzīvokļa pabalstu, pabalstu veselības aprūpei u. c.) vai atbrīvojumu no kādiem maksājumiem (nodokļu, bērna ēdināšanas izmaksām izglītības iestādēs u. c.), turklāt personas īpašais statuss arī nav šķērslis kādas palīdzības saņemšanai no radniekiem, taču tiesa visos gadījumos, saņemusi atbilstošu izziņu, kas apliecina maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statusa piešķiršanu, citus apstākļus turpmāk nevērtē. Izziņa visos gadījumos kalpo par pietiekamu pamatu personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.
- Ja personai salīdzināmos apstākļos, t.i., ar tādu pašu mantisko stāvokli, nav piešķirts maznodrošinātas vai trūcīgas personas (ģimenes) statuss, un viņa lūdz finansiālu palīdzību draugiem vai radniekiem, tad, pirmkārt, kā jau iepriekš konstatēts, persona no tiesas izdevumu samaksas tiks atbrīvota tikai daļēji, un, otrkārt, šī draugu vai radnieku palīdzība atbilstoši Augstākās tiesas atziņai tiks vērtēta kontekstā ar iesniedzēja mantisko stāvokli, proti, tiks ieskaitīta iesniedzēja ienākumos. Visdrīzāk arī tiesas izdevumu samaksa šādā gadījumā iesniedzējam būs jālūdz kā finansiāla palīdzība saviem tuviniekiem.

Diskusijai – vai personas, kuras mantiskais stāvoklis ir pielīdzināms maznodrošinātas personas (ģimenes) mantiskajam stāvoklim, bet kurai finansiālo palīdzību sniedz tuvinieki, nevis valsts (pašvaldība), lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas noraidīšana / daļēja apmierināšana nav uzskatāma par sava veida sodu personām (tuviniekiem), kas sniedz palīdzību iesniedzējam?

7. Gadījumi, kādos tiek atcelti vai grozīti pirmās instances tiesas nolēmumi, kuros izlemti lūgumi par atbrīvošanu no tiesas izdevumiem

9. tabula

Nr.	Lēmums	Pirmās instances lēmumi (daļā) atcelti, jo:
1.	18.04.2018. C68429217 CA-1608-18/6	Ieskatoties publiski pieejamos reģistros – nepieder kustama vai nekustama manta, kā arī nepieder uzņēmumu kapitāldaļas, akcijas vai vērtspapīri. UR maksātnespējas procesa reģistrā redzams, ka iesniedzējiem ar tiesas spriedumu pasludināts fizisko personu maksātnespējas process. Pieteikumam pievienotajās VSAA izziņās redzams, ka diviem no iesniedzējiem par periodu no 2017. gada janvāra līdz decembrim nav reģistrētas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. Attiecībā uz trešo iesniedzēju VSAA izziņās redzams, ka viņas ienākumi 2017. gada vienpadsmit mēnešos bijuši 8030,61 EUR, kas vidēji mēnesī ir 730,00 EUR. Nolemts atcelt pirmās instances tiesas lēmumu daļā, ar kuru noraidīts atbildētāju lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas , bet iesniedzēju blakus sūdzību apmierināt pilnībā.
2.	14.05.2018. C60028618 CA-2039-18/14	Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka pirmās instances tiesas tiesneses lēmums atbilstoši tobrīd lietā iesniegtajiem pierādījumiem ir pamatots, taču tas atceļams, jo blakus sūdzībai pievienots jauns pierādījums , kas ir par pamatu pretēja lēmuma taisīšanai.
3.	16.05.2018. C60039017 CA-2141-18/25	Ielūkojoties tiesai pieejamajos publiskajos reģistros – pieder viens nekustamais īpašums, pret kuru tiek vērsta piedziņa iesniedzējas parādsaistību nokārtošanai. Iesniedzējas mantiskais stāvoklis ir tāds, kas apgrūtina drošības naudas samaksu pilnā apmērā, taču, kā jau tiesas kolēģija to ir atzinusi, nav konstatējams pamats atbrīvot iesniedzēju no drošības naudas samaksas pilnā apmērā. Ņemot vērā samērīgumu starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu, maksājamās drošības naudas apmēru 140,00 EUR un tās noteikšanas mērķi, atzīstams, ka iesniedzējai būtu apgrūtināši samaksāt valsts nodevu pilnā apmērā. Iesniedzējas lūgums ir apmierināms daļēji , nosakot, ka maksājama valsts nodeva 50,00 EUR apmērā.
4.	01.08.2018. C68398918 CA-2657-18/29	Pārsūdzētā lēmuma motivācija ir pareiza un atbilst tiem pierādījumiem, kas bija pirmās instances tiesas tiesneses rīcībā, izlemjot lūgumu. Tā kā lūguma apmierināšanas pamats ir tikai apelācijas instances tiesā iesniegtie pierādījumi , līdz ar to pārsūdzēto lēmumu nevar atzīt par nepamatotu.
5.	09.01.2018. C30476215 CA-4390-17/25	Prasītājam ir samazināta maksātspēja. Ievērojot konstatētos apstākļus, kā arī ņemot vērā samērīgumu starp personas tiesību uz tiesu ierobežojumu, maksājamās valsts nodevas apmēru 1162,79 EUR un tās noteikšanas mērķi, atzīstams, ka prasītāja mantiskais stāvoklis nedod viņam iespēju īsā laika posmā samaksāt valsts nodevu pilnā apmērā. Izvērtējot lietā iesniegtos pierādījumus un publiskajos reģistros esošo informāciju , kas raksturo prasītāja mantisko stāvokli, Civillietu tiesas kolēģija atzīst, ka iesniedzēja mantiskais stāvoklis ir tāds, kas apgrūtina valsts nodevas samaksu arī daļējā, pirmās instances tiesas tiesneses noteiktajā 100,00 EUR apmērā. Lai tiktu ievērots procesuālās ekonomijas princips, kā arī lietas dalībnieku tiesības uz lietas savlaicīgu lietas izskatīšanu, iesniedzējs pilnībā atbrīvojams no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu par pirmās instances tiesas spriedumu. Atzīstams, ka lēmums pamatots uz pieņēmumiem, neņemot vērā iesniegtos pierādījumus. Pirmās instances tiesas lēmums, ar kuru iesniedzējs daļēji atbrīvots no valsts nodevas samaksas, ir atceļams un jautājums izlemjams pēc būtības, iesniedzēju pilnīgi atbrīvojot no valsts nodevas samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu par pirmās instances tiesas spriedumu.
6.	24.05.2018. 3-11/0258 CA-2221-18/16	Pārsūdzētajā lēmumā noraidīts juridiskas personas lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas. CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir tikai fiziskā persona un minētās procesuālās tiesību normas paplašinātai tulkošanai nav pamata. Tiesību sistēmā nav konstatējama nepilnība un nav pamata pēc analogijas piemērot CPL 363. ¹¹ panta piektajā daļā ietvērto tiesisko regulējumu, kas attiecināms tikai uz darbinieku (fiziska persona), turklāt vienlaicīgi pastāvot normā noteiktajiem priekšnosacījumiem tās piemērošanai. Lai gan iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu, SIA valdes loceklis pieteicis lūgumu par atbrīvošanu no valsts nodevas un maksātnespējas procesa depozīta samaksas, pirmās instances tiesas tiesnesei nebija tiesiska pamata šādu lūgumu lemt, jo likumdevējs nav paredzējis šādas tiesības juridiskām personām.

Visus pētījumam izvēlētos lēmumus (22), kas pieņemti, izlemjot iesniegtās blakus sūdzības par pirmās instances lēmumiem, iespējams sadalīt divās grupās. Ar divpadsmit lēmumiem izņemts pirmās instances lēmumus atcelt pilnīgi vai kādā daļā un jautājums izņemts pēc būtības, bet ar pārējiem desmit lēmumiem nolemts atstāt pirmās instances lēmumu negrozītu, bet blakus sūdzību noraidīt.

Aplūkojot konkrētos sešus lēmumus, kas izvēlēti padziļinātai analīzei šīs nodaļas kontekstā, secināms, ka pirmās instances lēmumi tiek atcelti vai grozīti šādos gadījumos.

1. Blakus sūdzībai tiek pievienoti papildu pierādījumi par iesniedzēja mantisko stāvokli lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas pamatošanai.

2018. gada 14. maija lēmumā lietā Nr. C60028618 (arhīva Nr. CA-2039-18/14) un 2018. gada 1. augusta lēmumā lietā Nr. C68398918 (arhīva Nr. CA-2657-18/29) atzīts, ka pirmās instances tiesas lēmumi atbilstoši tobrīd lietā iesniegtajiem pierādījumiem ir bijuši pamatoti, taču tie atceļami, jo blakus sūdzībai pievienots jauns pierādījums, kas ir par pamatu pretēja lēmuma taisīšanai.

Visdrīzāk šāda iesniedzēju rīcība ir skaidrojama, ievērojot jau secināto, noslēdzot pētījuma nodaļu “Pierādīšanas pienākums”, – mehānismu atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos izmanto personas, kurām maksājamā valsts nodeva ir šķērslis savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai tiesā. Likumsakarīgi, ka lielajā vairumā gadījumu šīs personas savas tiesības aizsargāt savas intereses īsteno pašas – bez kvalificēta jurista / pārstāvja palīdzības. Iesniedzēji visbiežāk ir personas bez juridiskas izglītības un atbilstošas pieredzes.

CPL 43. panta ceturtā daļa neparedz skaidras norādes par to, kas būtu tie pierādījumi, kas ļautu tiesai gūt pilnīgu priekšstatu par personas mantisko stāvokli.

Tā kā lēmums par lūguma par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos noraidīšanu satur motīvu daļu – konstatētos faktus, pierādījumus, uz kuriem pamatoti tiesas vai tiesneša secinājumi un argumenti, kā arī normatīvos aktus, uz kuriem tiesa balstījās, – iesniedzējam ar blakus sūdzību iespējams novērst sākotnēji pieļautos trūkumus un papildināt lūgumu ar pierādījumiem, kādi tiesai pietrūkuši pretēja nolēmuma pieņemšanai.

2. Pirmās instances tiesa ir nepareizi novērtējusi pierādījumus.

Ar 2018. gada 18. lēmumu lietā Nr. C68429217 (arhīva Nr. CA-1608-18/6) nolemts atcelt pirmās instances tiesas lēmumu daļā, ar kuru noraidīts atbildētāju lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, bet blakus sūdzību apmierināt pilnībā. Lēmumā norādīts, ka pirmās instances tiesas lēmums satur atsauci uz Augstākās tiesas Senāta 2009. gada 3. novembra lēmumu lietā Nr. SKA-0792-9 un tajā norādīts: “Lai persona pierādītu, ka tās mantiskais stāvoklis neļauj nomaksāt valsts nodevu, personai jāiesniedz pierādījumi par tās mantisko stāvokli, un tikai noteiktā kārtībā veikts personas materiālo resursu novērtējums var sniegt ticamus pierādījumus par mantisko stāvokli. Pieteikumam nav pievienota izziņa par maznodrošinātas vai trūcīgas ģimenes (personas) statusa noteikšanu, ko piešķir,

izvērtējot ģimenes vai personas ienākumus, kustamo un nekustamo mantu, kā arī citus resursus. Atbildētāji nevar pierādīt negatīvu faktu, ka viņiem nav iespējams samaksāt valsts nodevu, taču var pierādīt savu ienākumu līmeni un sadali ikdienas izdevumiem. Personas mantisko stāvokli raksturo ne tikai personas valsts uzskaitē esošie ienākumi, par kuriem tiek maksāti nodokļi, bet arī izdevumu apjoms, īpašumā esošā kustamā un nekustamā manta, apgādībā esošās personas vai pašas personas atrašanās citas personas apgādībā u. tml. Līdz ar to VSAA izziņās sniegtā informācija neliecina par nespēju samaksāt valsts nodevu.”

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija norāda, ka “**Ieskatoties publiski pieejamos reģistros**, Civillietu tiesas kolēģija secina, ka patiesi ir blakus sūdzībā norādītais, ka atbildētājiem no CSDD, UR un Vienotās datorizētās zemesgrāmatas sistēmas datiem nepieder kustama vai nekustama manta, kā arī nepieder uzņēmumu kapitāldaļas, akcijas vai vērtspapīri. UR maksātnespējas procesa reģistrā redzams, ka iesniedzējiem ar Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas spriedumu pasludināts fizisko personu maksātnespējas process.(..) Lai gan pārsūdzētajā lēmumā pamatoti norādītas atsaucis uz judikatūru, tomēr tas vien, ka lietā nav izziņas par maznodrošinātas vai trūcīgas ģimenes (personas) statusu, un tas, ka vienam no iesniedzējiem ienākumi pārsniedz valstī noteikto minimālās algas apmēru, nevar būt par pamatu, lai noraidītu lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas”.

Līdzīgi ar 2018. gada 9. janvāra lēmumu lietā Nr. C30476215 (arhīva Nr. CA-4390-17/25) atcelts pirmās instances lēmums, ar kuru noraidīts lūgums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, jo, ievērojot procesuālās ekonomijas principu, Civillietu tiesas kolēģija ir atzinusi par iespējamu

3. Pirmās instances tiesa ir nepareizi piemērojusi vai interpretējusi procesuālo tiesību normu.

Šie ir gadījumi, kad pirmās instances tiesnesis ir izlēmis juridisku personu lūgumus par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas.

Apkopojot Rīgas apgabaltiesas praksē esošos kritērijus iesniedzēja atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas, kā pirmo personas **pilnīgai atbrīvošanai** no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos jāmin **trūcīgas un maznodrošinātas personas (ģimenes) statusu** apliecināša dokumenta iesniegšana lūguma pamatojumam.

Tomēr jāņem vērā, ka sociālās palīdzības lūgšana ne visiem trūcīgajiem vai maznodrošinātiem ir pašsaprotami iespējams un paveicams solis sava materiālā stāvokļa uzlabošanai un cilvēka cieņai atbilstoša dzīves līmeņa nodrošināšanai. Cilvēkiem var būt dažādi apsvērumi, kādēļ tie nenokārto nepieciešamās formalitātes materiālas sociālās palīdzības saņemšanai. Vienam tas var būt lepnums, citam – nezināšana, vēl kādam, iespējams, veselības stāvoklis, īpašumā viens auto, kas rada papildu izdevumus, ienākumi pārsniedz noteiktos nosprausto robežu statusa saņemšanai par, piemēram, 5 centiem u. c. Bet, kas būtiski, šie iemesli nemaina personas materiālo stāvokli, kas ir vienīgais kritērijs personas daļējai vai pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.

Tomēr konkrētas pašvaldības sociālā dienesta izziņas trūkums praksē visai bieži ir pamats tiesas šaubām, ka persona tiesai sniegusi patiesu informāciju par saviem ienākumiem, t.i., ka iesniedzējs negūst papildu – tiesai neuzrādītus – ienākumus. Ievērojot minēto, visbiežāk persona bez atbilstošas pašvaldības sociālā dienesta izziņas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos atbrīvota pilnīgi netiek.

Personas ar **regulāriem, kaut nelieliem, ienākumiem** no tiesas izdevumu samaksas tiek **atbrīvotas daļēji**.

Piemēram, 2018. gada 20. aprīlī civillietā Nr. C29766214 (arhīva Nr. CA-0355-18/31) nolemts daļēji apmierināt iesniedzēja lūgumu par atbrīvošanu no drošības naudas samaksas par kasācijas sūdzības iesniegšanu, atstājot kasācijas sūdzību bez virzības drošības naudas 100,00 EUR apmērā samaksai. Nodibināts, ka iesniedzējam pieder viens dzīvoklis Rīgā un viens norakstīts transportlīdzeklis. Iesniegtais Rīgas sociālā dienesta lēmums apliecina, ka iesniedzējam atteikts piešķirt maznodrošinātas personas statusu, bet pievienotās VSAA izziņas apliecina, ka iesniedzējs negūst darba ienākumus un ka saņem valsts invaliditātes pensiju un piemaksu pie invaliditātes pensijas kopā 259,38 EUR vienā mēnesī, bet citā – 298,44 EUR apmērā. Kasācijas sūdzībai pievienots arī Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijas lēmums, ar kuru iesniedzējam noteikta invaliditāte un darbspēju zaudējums.

Pietiekams pamatojums atziņai, ka personas ar nelieliem, bet regulāriem ienākumiem nav atbrīvojamas no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos, konkrētajos apstākļos un piemēros pētījuma gaitā netiek rasts. Arī trūcīgas un maznodrošinātas personas ienākumi ir nelieli, bet visbiežāk – regulāri. CPL kā vienīgo pamatu personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas paredz personas mantisko stāvokli.

Turklāt lēmumi satur atziņas: “(..) apstāklis, ka atbildētāju ienākumi ir minimāli, bet tajā pašā laikā nav viņi vērsušies pēc palīdzības sociālajā dienestā, liecina par to, ka atbildētājus šāds stāvoklis apmierina un viņiem nav nepieciešama mantiskā stāvokļa izvērtēšana, ko veic kompetenta iestāde” un “no lietas materiāliem neizriet, ka atbildētāji būtu atzīti par trūcīgu vai maznodrošinātu ģimeni (personu) (pierādījumu šādam atbildētāju statusam lietā nav), līdz ar to secināms, ka atbildētāji nav uzskatījuši par nepieciešamu pieprasīt šādu statusu, kas piešķir tiesības uz valsts un pašvaldības materiāla rakstura atbalstu, attiecīgajai kompetentajai institūcijai (attiecīgas pašvaldības Sociālajam dienestam), vai arī noklusē faktus par atteikumu šāda statusa piešķiršanai. Tiesneses ieskatā minētais jebkurā gadījumā liecina par to, ka valsts un pašvaldības atbalsts iztikas nodrošināšanai atbildētājiem nav nepieciešams” (atzīts 2018. gada 10. janvāra lēmumā lietā Nr. C29766214, arhīva Nr. CA-2500-17/18).

Kā jau analizēts pētījumā, CPL personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas neparedz priekšnoteikumu – personas pienākumu saņemt pašvaldības sociālā dienesta izziņu. Pašvaldības izsniegta atbilstoša izziņa ir tikai viens no iespējamajiem pierādījumiem sava mantiskā stāvokļa raksturošanai.

No tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos **netiek atbrīvoti iesniedzēji, kuriem ilgstoši nav ienākumu un kuri šādos apstākļos nav lūguši sociālo palīdzību**. Piemēram, 2018. gada 9. janvāra lēmumā lietā Nr. C30744816 (arhīva Nr. CA-2672-17/16) atzīts, ka “(..) tik ilgstoša prasītāja atrašanās bezdarbnieka statusā, kā arī nevēršanās pašvaldības Sociālajā dienestā, lai lūgtu piešķirt trūcīgas vai maznodrošinātas personas statusu, rada šaubas par to, ka Prasītājam nav pilnīgi nekādu ikmēneša ienākumu vai uzkrājumu, jo ir vispārzināms fakts, ka personas eksistencei ir nepieciešami līdzekļi uztura un citu pirmās nepieciešamības preču un pakalpojumu iegādei. Prasītājs nav pierādījis, ka viņam ir tik slikts mantiskais stāvoklis, ka viņš nespēj samaksāt likumā noteikto drošības naudu”.

2018. gada 12. jūnija lēmumā lietas materiālos Nr. 3-11/0426 (arhīva Nr. CA-2360-18/24) norādīts, ka “Civillietu tiesas kolēģija ņem vērā tiesu praksē nostiprinātu viedokli, ka personas, kurām nav patstāvīgu ienākumu, tiesa parasti neatbrīvo no maksājamās valsts nodevas, pamatojoties uz apsvērumu, ka persona nav pierādījusi atbilstību maznodrošinātas personas statusam, un tāpēc maksājamā valsts nodeva netiek vērtēta kā šķērslis personas piekļuvei tiesai (*sk. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 27. novembra lēmumu lietā Nr. PAC-1314/2014*)”.

8. Ieskats Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē

Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, turpmāk – Konvencija, 6. panta 1. punkts noteic, ka ikvienam ir tiesības, nosakot civilo tiesību un pienākumu vai viņam izvirzītās apsūdzības pamatotību, uz taisnīgu un atklātu lietas savlaicīgu izskatīšanu neatkarīgā un objektīvā likumā noteiktā tiesā. Tiesas spriedumu jādara publiski zināmu, taču preses un publikas klātbūtne procesā var tikt pilnībā vai daļēji aizliegta morālu apsvērumu, sabiedriskās kārtības vai valsts drošības interesēs tādā demokrātiskā sabiedrībā, kur to prasa nepilngadīgo intereses vai procesa dalībnieku privātās dzīves drošība, vai arī tajā apmērā, kuru tiesa uzskata par absolūti nepieciešamu īpašos apstākļos, kad atklātība apdraudētu justīcijas intereses.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa, turpmāk – ECT, izskatot sūdzības par attiecīgās Konvenciju ratificējušās valsts publiskās varas iestāžu darbību un/vai pieņemtajiem lēmumiem, pārliecinās vai šo darbību un/vai lēmumu radītās sekas ir saderīgas ar Konvenciju, proti, vai ir pārkāptas Konvencijā ietvertās tiesības.

1974. gadā, vērtējot jautājumu par Konvencijas 6. panta saturu, ECT pirmo reizi noteica, ka personas tiesības uz taisnīgu tiesu ietver arī *piekļuves tiesības* (*right of access to a court*) jeb tiesības katrai fiziskai un juridiskai personai, nosakot savas civilās tiesības un pienākumus, iesniegt tiesā atbilstošu prasību (sk. *Golder v. United Kingdom* 36. punktu³¹).

ECT mājas lapā ir pieejama arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas Rokasgrāmata par Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, kas atjaunota līdz 2019. gada 30. aprīlim (*Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, first published in May 2013, updated to 30 April 2019*)³².

ECT praksē, analizējot finansiāla sloga veidā noteiktus *piekļuves tiesību* ierobežojumus, ir nostiprinātas galvenās atziņas.

1) *Piekļuves tiesības* nav absolūtas.

ECT ir atzinusi, ka tiesiskums nevar pastāvēt bez iespējas piekļūt tiesai. Tomēr tiesības uz tiesu nav absolūtas un tās ir pieļaujams ierobežot, jo *piekļuves tiesības* pēc sava rakstura prasa valsts regulējumu. Konvencijas 6. panta 1. punkts ļauj valstij brīvi izvēlēties izmantojamos līdzekļus.

Prasība maksāt tiesas nodevas pati par sevi nevar tikt uzskatīta par nesamērīgu *piekļuves tiesību* tiesai ierobežojumu un Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu.

³¹ Šajā lietā ECT atzina par nesaderīgu ar Konvencijas 6. panta 1. punktu iestādes atteikumu ieslodzītajam sazināties ar advokātu ar mērķi celt tiesā civilprasību.

³² pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf (aplūkots 31.05.2019.)

Tā lietā **Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom**³³ ECT atzina, ka prasība noteiktā termiņā (14 dienas) samaksāt ievērojama apmēra (124 900,00 GBP) drošības naudu, iesniedzot apelācijas sūdzību, nevar tikt uzskatīta par Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu, jo apelācijas instances tiesas lēmums balstīts uz pilnīgu un rūpīgu būtisko faktoru novērtējumu.

Proti, ECT atzina, ka drošības naudas apmērs bija noteikts pamatoti; rūpīgi bija izvērtēts, vai pirmajā instancē iesniedzējam tika nodrošināts taisnīgs process, kā arī apelācijas sūdzības pamatotība un mērķis, kā arī apelatora izredzes gūt panākumus jeb *pirmsšķietamais tiesvedības rezultāts*.

Lai arī *piekļuves tiesībām* drīkst noteikt zināmus ierobežojumus, tomēr šie ierobežojumi nedrīkst mazināt *piekļuves tiesības* tādā veidā vai mērā, ka tiek pasliktināta šo tiesību būtība (tiesības tiek atņemtas pēc būtības).

Lietā **Philis v. Greece**³⁴ Grieķijas pilsonim, kurš bija inženieris, nebija iespēju vērsties tiesā ar civilprasību, jo Karaļa dekrēts Nr. 30/1956 noteica, ka tikai Grieķijas Tehniskajai palātai (*Techniko Epimelitirio Ellados – “T.E.E.”*) bija ekskluzīvas tiesības celt prasību inženieru interesēs par specifiskiem ar profesionālo darbību saistītiem jautājumiem, tostarp, lai atgūtu inženieru honorārus. Iesniedzējs uzskatīja, ka viņš bija atkarīgs no trešās personas rīcības, viņam nebija iespējas uzsākt tiesvedību izvēlētajā laikā un tādā veidā, kādu viņš uzskatītu par vispiemērotāko.

ECT konstatēja, tā kā pieteikuma iesniedzējs nevarēja tieši un patstāvīgi uzsākt tiesvedību, lai pieprasītu samaksu no saviem klientiem, viņa tiesības uz tiesu tika atņemtas pēc būtības.

Lietā **Kreuz v. Poland**³⁵ ar Polijas Augstākās administratīvās tiesas nolēmumu tika atcelti pirmās un apelācijas instances tiesu nolēmumi, kas bija iesniedzējam negatīvi, un lieta tika nosūtīta atkārtotai izskatīšanai pirmās instances tiesā. Augstākā tiesa atzina, ka Polijas valsts iestādes attiecībā pret iesniedzēju nav rīkojušās tiesiski. Pieteikuma iesniedzēja gadījumā³⁶ iestādes ar savu rīcību nav stiprinājušas iedzīvotāju uzticību valsts iestādēm.

Turpmāk iesniedzējs vērsās tiesā ar prasību par zaudējumu, kas tam radušies valsts iestāžu neatbilstošas un nesavlaicīgas rīcības rezultātā, piedziņu. Vienlaikus iesniedzējs lūdza viņu atbrīvot no tiesāšanās izmaksām.

Pieteikumā par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas iesniedzējs norādīja, ka Polijā viņam nav nodarbošanās, kas nes ienākumus (apliecina ienākumu deklarācija) un tas izskaidrojams ar to, ka Polijā ieradies, lai uzsāktu uzņēmējdarbību.

³³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. gada 13. jūlija spriedums lietā *Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57947>

³⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991. gada 27. augusta spriedums lietā *Philis v. Greece*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57681>

³⁵ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 19. jūnija spriedums lietā *Kreuz v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59519>

³⁶ Pilsētas birojs bija piešķīris iesniedzējam pagaidu zonējuma apstiprinājumu automazgātavas būvniecībai, bet mērs noraidīja izsniegtā zonējuma galīgā apstiprinājuma pieteikumu, jo attiecīgā plānotā būvniecība neesot atbildusi zemes izmantošanas kategorijai, kas noteikta attiecīgajā ģenerālplānā.

Iesniedzējam nav aktīvu. Iesniedzēja pūles īstenot biznesa projektu un uzsākt komercdarbību pārvērtās cīņā ar valsts ierēdņiem pret nelikumīgu rīcību. Šie pūliņi arī prasīja ievērojamus izdevumus, iesniedzējam nodarītais kaitējums ir ļoti nozīmīgs.

Sākotnēji tiesa atteicās pieņemt prasības pieteikumu aktuāla administratīvā procesa dēļ un attiecīgi nelēma jautājumu par iesniedzēja atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas. Šo lēmumu iesniedzējs vēlējās pārsūdzēt, bet tiesa noteica, ka iesniedzējam par pārsūdzību jāmaksā tiesas nodeva ievērojamā apmērā. Iesniedzējs pieteica jaunu lūgumu par atbrīvošanu no tiesas nodevām, lūgumu pamatojot ar sava dzīves līmeņa būtisku kritumu.

Iesniedzējs sava finansiālā stāvokļa raksturošanai norādīja, ka viņam pieder dzīvojamā platība Vīnē, auto un daļas uzņēmumā. Šie aktīvi nedod iesniedzējam nekādus ienākumus. Iesniedzējs ir centies atsavināt sev piederošās uzņēmuma daļas, tomēr nesekmīgi (pievieno apliecinājumu par avīzē ievietotu sludinājumu). Iesniedzējs norāda, ka viņš ir dubultpilsonis – Polijas un Austrijas. Uzņēmējdarbības projekts Polijā netika realizēts un iesniedzēja darījumu partneri atteicās no turpmākas sadarbības valsts iestāžu rīcības dēļ. Arī savu darbu Austrijā iesniedzējs turpināt nevarēja.

Tiesa izskatīja iesniedzēja pieteikumu par atbrīvojumu no tiesas nodevām un atzina, ka nodevas apmērs patiešām ir nesamērīgi augsts, tādēļ tas ir samazināms. Tiesa samazināja tiesas nodevu apmēru, tomēr maksājamā valsts nodevas daļa aizvien sasniedza ievērojamu apmēru un līdzinājās vidējiem personas gada ienākumiem valstī. Tiesa atzina, ka prasītājam bija jāņem vērā fakts, ka iesaistīšanās uzņēmējdarbībā varētu izraisīt arī tiesvedību, tāpēc viņam bija jānodrošina finanšu resursi šādam nolūkam.

Iesniedzējs šo lēmumu pārsūdzēja. Papildus iepriekš minētajam iesniedzējs norādīja, ka tiesa nepamatoti uzskata, ka uzņēmējdarbība pati par sevi noteikti nozīmē tiesvedības nepieciešamību, jo īpaši pret valsts iestādēm, kurām būtu jārīkojas tiesiski. Iesniedzējs arī apgalvoja, ja tiesai ir jebkādas šaubas, tad viņa deklarācijā ir skaidri redzams, ka viņš nevar samaksāt uzliktās tiesas nodevas.

Pārsūdzība tika noraidīta. Tiesa norādīja, ka prasītājs faktiski nav parādījis, kādi ir viņa pašreizējie ienākumu avoti. Ņemot vērā to, ka viņš ir gatavojies liela mēroga biznesa projektam, tiesa pieņem, ka iesniedzējam ir pietiekami līdzekļi. Prasītājs ir atbrīvots no lielākās nodevas daļas samaksas, bet nav pamata, lai atbrīvotu prasītāju no tiesas nodevām pilnīgi.

Pieteikuma iesniedzējs tiesai nesamaksāja noteikto maksu. Tā rezultātā prasības pieteikums viņam tika atdots atpakaļ.

ECT uzsvēra, ka ir grūti iedomāties tiesiskumu bez iespējas piekļūt tiesai. Tiesības uz tiesu nav absolūtas. Tās ir pieļaujams ierobežot, jo *piekļuves tiesības* pēc sava rakstura prasa valsts regulējumu. Konvencijas 6. panta 1. punkts ļauj valstij brīvi izvēlēties izmantojamus līdzekļus. Līdz ar to ECT uzskata, ka prasība maksāt tiesas nodevas pati par sevi nevar tikt uzskatīta par nesamērīgu *piekļuves tiesību* tiesai ierobežojumu un Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu.

ECT Polijas nacionālo tiesu argumentus neuzskatīja par pārliecinošiem, it īpaši, apsverot, cik svarīgi ir nodrošināt personai “efektīvu” piekļuvi tiesai. Prasītāja

prasības pamatojums – valsts iestādes likuma pārkāpums – bija jau noteikts ar Augstākās administratīvās tiesas nolēmumu un attiecās uz iespējamiem zaudējumiem, kas izriet no šī pārkāpuma. Turklāt tiesu secinājumi par prasītāja finansiālo stāvokli tika balstīti uz hipotētiskām prasītāja nopelnīšanas iespējām, nevis uz pierādījumiem par faktiem, kurus iesniedza prasītājs.

ECT, novērtējusi lietas apstākļus kopumā un ņemot vērā tiesību uz tiesu ievērojamo lomu demokrātiskā sabiedrībā, uzskatīja, ka Polijas tiesu iestādes nebija nodrošinājušas pienācīgu līdzsvaru starp valsts interesēm iekasēt tiesas nodevas prasījumu izskatīšanai un pieteikuma iesniedzēja interesēm savas prasības izskatīšanai tiesā. Prasītais nodevas apmērs bija pārmērīgs, kā rezultātā viņš atteicās no savas prasības un viņa gadījumā nekad nav ticis uzklausīts tiesā. Konkrētajā gadījumā Tiesa uzskatīja, ka piemērotais tiesību ierobežojums atņēma iesniedzējam *piekļuves tiesības* pēc būtības.

2) Piemērotajiem *piekļuves tiesību* ierobežojumiem jābūt pamatotiem ar leģitīmu mērķi, turklāt izvēlētajiem līdzekļiem ir jābūt samērīgiem ar leģitīmo mērķi.

Par nesamērīgu ar leģitīmo mērķi un par Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu ECT atzina noteikto tiesas izdevumu apmēru lietā **Stankov v. Bulgārija**³⁷.

Šajā lietā iesniedzējs līdz viņu attaisnojošam spriedumam bija atradies apcietinājumā gadu un septiņus mēnešus. Tad vērsās tiesā ar prasību par nodarītā kaitējuma kompensācijas (tolaik aptuveni 23 000,00 *euro* apmērā) piedziņu. Tiesa apmierināja prasību daļēji, nosakot kaitējuma kompensācijas apmēru aptuveni 1050,00 *euro* apmērā. Iesniedzot prasību atbilstoši tiesību aktiem, prasītājs bijis atbrīvots no tiesas izdevumus samaksas, taču tie piedzīti ar nolēmumu 4 % apmērā proporcionāli prasībai tās noraidītajā daļā, t. i., aptuveni 940,00 *euro* apmērā.

Iesniedzējs pārsūdzēja minēto tiesas spriedumu, norādot, ka piešķirtās kompensācijas apmērs ir nesamērīgi zems, bet piedzīto tiesas izdevumu apmērs pārmērīgi augsts.

Prasītāja argumenti tika noraidīti kā apelācijas, tā arī kasācijas instances tiesā. Tiesas bija vienisprātis, ka par piedzīto tiesas izdevumu apmēru ir atbildīgs pats prasītājs, jo viņš lūdzis piedzīt kompensāciju nesaprātīgā apmērā. Bulgārijas Augstākās tiesas nolēmumos nostiprināta atziņa, ka tiesas izdevumi ir jāpiedzen, tos aprēķinot proporcionāli prasībai tās noraidītajā daļā. Pat ja piešķirums valstij (prasībās par valsts atbildību) ir lielāks nekā cietušajam, tiesas izvēlei vai taisnīguma apsvērumiem nav nozīmes. Tiesas izdevumi tiek aprēķināti no prasības pieteikumā norādītās sākotnējās prasības summas pat tad, ja procesa laikā prasītājs ir daļēji atteicies no prasības, t. i., samazinājis prasības apmēru.

ECT norādīja, ka konkrētajā gadījumā tiesas izdevumu samaksa nebija priekšnoteikums prasības iesniegšanai tiesā, iesniedzējam bija nodrošināta pieeja visiem tiesvedības posmiem un tiesa izskatīja lietu pēc būtības. Turklāt noteiktās

³⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija spriedums lietā *Stankov v. Bulgārija*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59689>

tiesvedības izmaksas ir atbilstošas nacionālā speciālā tiesiskā regulējuma mērķim – tiesu sistēmas darbības finansēšana un mehānisms iesniedzēju atturēšanai no nepamatotu pieteikumu iesniegšanas. Bez minētā speciālais tiesiskais regulējums lietām par valsts atbildību acīmredzami noteic vienkāršotu tiesvedību, lai prasītājam iepriekš nav jānodrošina pilnu 4 % tiesas izdevumu apmēru. Tomēr konkrētajā lietā tiesas izdevumu apmērs sasniedza 90 % no tiesas piespriešanās kompensācijas, t. i., tiesas nodevu sistēmas rezultātā prasītājam tika atņemta gandrīz visa piespriešanās kompensācija. Valsts pienākums pienācīgi kompensēt iestāžu nepamatotas un nelikumīgas darbības ir ļoti nozīmīgs sabiedrībai; to paredz tiesiskums. ECT norādīja, ka prasītāju, kuram nevajadzēja būt apcietinājumā, nevar vainot par to, ka viņš augstu novērtēja savas brīvības vērtību. Kaitējumu, kas nav mantiska rakstura, ir grūti novērtēt, izņemot gadījumus, kad kompensācijas apmērs ir noteikts ar likumu. Šajā sakarā bieži tiek veikti pētījumi un tiesu prakses apkopojumi, taču šajā lietā valdība nav pierādījusi, ka valstī ir attīstīta un pieejama atbilstoša tiesu prakse. ECT tāpat norādīja, ka atbilstošajā laikā Bulgārijā bija monetārās svārstības, inflācija, tieslietu reformas un tiesu prakses maiņa. Ievērojot šos apstākļus, ECT nav saprotams kā jebkurš, pat jurists, varēja noteikt, kāda būtu bijusi “saprātīga” prasības summa lietā.

ECT atzina, ka finansiālais slogs šajā lietā bijis īpaši nozīmīgs, jo tiesību akti, kas paredzēja tiesas nodevas aprēķina mehānismu (4 % apmērā no prasības noraidītās daļas vērtības), nenoteica tiesas nodevas apmēra augšējās robežas, kā arī nepieļāva tiesām, nosakot tiesas nodevas apmēru, ne mazāko rīcības brīvību.

ECT secināja, lai gan tiesas nodevu noteikšanas mērķis ir saderīgs ar Konvencijas 6. panta 1. punktu, novērtējot atbilstošo spriedumu saskaņā ar likumu par valsts atbildību par zaudējumiem un kopsakarā ar neelastīgo tiesas nodevu noteikšanas kārtību, ir noticis ierobežojums personas tiesībām uz taisnīgu tiesu, jo ierobežojums nav samērīgs ar citu leģitīmu mērķi – likumu par valsts atbildību par zaudējumiem.

Arī 2005. gada 26. jūlija spriedumā lietā **Podbielski and PPU Polpure v Poland**³⁸ ECT ir atzinusi, ka ir Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums.

ECT ar iesniegumu vērsies uzņēmuma pārstāvis, kurš Polijā vēlēties tiesāties par kavētas samaksas piedziņu no kādas Polijas pilsētas pašvaldības par paveiktajiem celtniecības darbiem. Kavēto maksājumu rezultātā iestājies pašvaldības pienākums veikt arī soda naudu samaksu. Uzņēmums cietis zaudējumus. Sniedzot prasību tiesā, uzņēmuma pārstāvis pieteicis lūgumu atbrīvot iesniedzēju no tiesas nodevu samaksas.

Sākotnēji iesniedzējs ticis atbrīvots no tiesas nodevu samaksas, lietā taisīti vairāki nolēmumi, kurus augstākas instances tiesas atcēlušas un nosūtījušas lietu izskatīšanai atkārtoti zemākas instances tiesai sakarā ar materiālo tiesību pārkāpumiem. Ievērojot, ka no prasības pieteikuma iesniegšanas dienas bija pagājuši aptuveni divi gadi, iesniedzējs pirmās instances tiesā precizēja prasību (parāda

³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Podbielski and PPU Polpure v Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69911>

pieaugums) un lūdza viņu atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas par prasības precizējumu iesniegšanu.

Tiesa lēma iesniedzēju daļēji atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas. Tiesa atzina, ka uzņēmums ir saskāries ar ievērojamām grūtībām, nevarot nosegt maksājumus, kas tam jāveic trešajām personām. Uzņēmums ir zaudējis maksātspēju un darbojas ar zaudējumiem, tomēr tas aizvien ir aktīvs un nav deklarējis savu maksātnespēju. Ievērojot šos apstākļus, pilnīgs atbrīvojums no tiesas nodevu samaksas nebūtu uzskatāms par taisnīgu.

Iesniedzējs lēmumu par daļēju atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas pārsūdzēja, un apelācijas instances tiesa to atcēla, norādot, ka sākotnējam atbrīvojumam no tiesas izdevumu samaksas pilnīgi ir jābūt spēkā arī attiecībā uz turpmākajiem prasības pieteikuma precizējumiem.

Turpmāk ar spriedumu tika daļēji apmierināta iesniedzēja prasība. Iesniedzējs iesniedza apelācijas sūdzību un lūdza to atbrīvot no tiesas nodevu samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Pieteikums par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas tika apmierināts daļēji.

Ar apelācijas tiesas nolēmumu (pēc prasītāja apelācijas sūdzības, kas tika iesniegta uzņēmuma vārdā) tika atcelts lēmums par daļēju atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas un uzņēmums tika atbrīvots pilnīgi no maksas, kas jāmaksā par apelācijas iesniegšanu. Tiesa konstatēja, ka visi uzņēmuma aktīvi bija piesaistīti saistību izpildes procesiem, ka tās bankas konti bija iesaldēti un ka tās parādi bija sasnieguši ievērojamu apmēru, un secināja, ka uzņēmums nevar samaksāt atbilstošo maksu par apelācijas iesniegšanu.

Turpmāk pārsūdzētais spriedums tika atcelts daļā, ar kuru noraidīta prasība par zaudējumu, kas radušies samaksas kavējuma dēļ, atlīdzības piedziņu. Tiesa noteica, ka prasība ir jāpārskata, jo citstarp tiesa, izskatot lietu, nav izpildījusi Augstākās tiesas juridisko atzinumu un pamatnostādnes šajā jautājumā.

Apgabaltiesa noraidīja prasību par zaudējumu atlīdzību.

Iesniedzējs apgabaltiesas spriedumu pārsūdzēja un lūdza tiesu atbrīvot prasītāju no tiesas nodevu samaksas par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Lūgumu par atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas iesniedzējs ir pamatojis ar tiesas jau nodibinātiem apstākļiem – uzņēmuma finansiālais stāvoklis ir pasliktinājies vēl vairāk. No uzņēmuma aktīviem finanšu līdzekļus ir ieturējis gan tiesu izpildītājs, gan pašvaldība. Turklāt uzņēmuma parādi pieaug, jo pieaug saistību pret trešajām personām savlaicīgas neizpildes rezultātā aprēķinātie procenti un soda nauda.

Tiesa pieteikumu apmierināja daļēji, jo konstatēja, ka uzņēmums joprojām veic savu uzņēmējdarbību, lai gan tā ir ievērojami ierobežota. Skaidras naudas uzskaites grāmatā veikti ieraksti par finanšu līdzekļu apriti.

Minēto nolēmumu iesniedzējs pārsūdzēja, argumentējot, ka lietā iesniegta bagātīga dokumentu pakete, kas apliecina, ka kopš pirmā nolēmuma par uzņēmuma atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas uzņēmuma finansiālais stāvoklis ir ievērojami pasliktinājies. Visus ienākumus uzņēmums novirza pamatparādu segšanai, lai izvairītos no nepieciešamības ierosināt likvidācijas procesu.

Lūgums par atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas tika noraidīts arī apelācijas instancē, uzskatot, ka konkrētajam uzņēmumam ir pietiekami līdzekļi, lai samaksātu tiesas nodevas. Tiesa uzsvēra, ka juridiskas personas atbrīvošanai no tiesas nodevām ir noteikti stingrāki kritēriji; tiesai ir tiesības, bet nav pienākuma atbrīvot juridisku personu no šādām nodevām, pat ja tā pierāda, ka tai nav līdzekļu to samaksai. Turklāt uzņēmums joprojām turpina savu uzņēmējdarbību un no tā gūst sistemātiskus ienākumus. Potenciālajam prāvniekam būtu jāņem vērā nepieciešamība nodrošināt tiesas izdevumus un daļu no ienākumiem novirzīt šim nolūkam.

Turpmāk iesniedzējs sagatavoja jaunu lūgumu par atbrīvošanu no tiesas nodevu samaksas, kuru pamatoja ar to, ka uzņēmuma maksātspēja ir ievērojami pasliktinājusies. Tiesu izpildītājs ir iesaldējis uzņēmuma bankas kontus. Pilsētas nodokļu birojs ir pieprasījis nekavējoties samaksāt nodokļu parādu ievērojamā apmērā. Lūgumam pievienoti dokumenti, kas pamato zaudējumu apmēru.

Tiesa nolēma lūgumu apmierināt daļēji. Savu lēmumu tiesa argumentēja ar apstākli, ka uzņēmumam iepriekšējā gadā ir bijuši ienākumi, ar kuriem bija iespējams nosegt iepriekš noteikto tiesas nodevas apmēru. Tiesa norādīja, ka iesniegtie pierādījumi apliecina pēdējā ceturksnī uzņēmuma vadības iespēju atlikt līdzekļus tiesas izdevumu nodrošināšanai. Tomēr tiesa arī atzina, ka, ievērojot ar iesniegtajiem pierādījumiem nodibinātos aktuālos apstākļus, patiesais valsts nodevas apmērs ir samazināms.

Arī šis nolēmums tika pārsūdzēts, papildus norādot, ka uzņēmums ir bankrotējis, zaudējis maksātspēju. Uzņēmums ir saņēmis pieticīgu finansiālu atbalstu no trešās personas, kuru gatavojas novirzīt tiesas izdevumu samaksai. Norādīja tiesas nepilnīgu situācijas vērtējumu.

Sūdzība tika noraidīta. Tiesa uzskatīja, ka, neskatoties uz zaudējumu apmēru, uzņēmumam bija jānovirza līdzekļi tiesāšanās izdevumu segšanai. Tiesas ieskatā uzņēmuma skaidras naudas ieņēmumi bija izlietojami nodevas samaksai, tiesas izdevumus atzīstot kā prioritārus.

Iesniedzējs pieteica jaunu lūgumu par atbrīvojumu no tiesas izdevumu samaksas, norādot, ka ir nodrošinājis nelielu naudas summu tiesas izdevumiem. Iesniedzējs pievienoja banku izsniegtus atteikumus apdrošināt konkrētā uzņēmuma tiesvedības izmaksas uzņēmuma kritiskā finansiālā stāvokļa dēļ. Papildus pievienoti zaudējumu pieaugumu apliecinoši dokumenti. Jaunais lūgums, tāpat kā turpmāk iesniegtās pārsūdzības un iesniegtie pieteikumi, tika noraidīts un, tā kā valsts nodeva tiesas noteiktajā apmērā netika samaksāta, tiesvedība lietā tika izbeigta.

ECT konstatēja, ka iesniedzējs atteicās no lietas turpmākas izskatīšanas apelācijas kārtībā, jo uzņēmums nav varējis samaksāt tiesas noteikto valsts nodevas apmēru.

ECT norādīja, ka Konvencija neparedz tiesības uz apelācijas tiesvedību civillietās un, ņemot vērā apelācijas procesa būtību un to, ka personas lieta jau ir izskatīta pirmās instances tiesā, valstij principā būtu jānosaka pat stingri ierobežota piekļuve apelācijas tiesai.

Tāpat ir atzīstams, ka prasībai nodrošināt ievērojamu summu paredzamajām tiesvedības izmaksām apelācijas procesā ir “likumīgs mērķis”, īpaši, ja tiek vērtētas iesniedzēja izredzes uz panākumiem apelācijas tiesvedībā.

Tomēr ierobežojumi, kas ir tīri finansiāla rakstura un kas, tāpat kā šajā gadījumā, ir pilnīgi nesaistīti ar apelācijas pamatotību vai tās izredzēm gūt panākumus, būtu īpaši rūpīgi jāpārbauda no interešu tiesiskuma viedokļa.

ECT secināja, ka, ņemot vērā tiesību uz tiesu īpašo nozīmi demokrātiskā sabiedrībā, konkrētajā tiesvedībā tiesu iestādes nav nodrošinājušas pienācīgu līdzsvaru starp valsts interesēm iekasēt maksu tiesu uzturēšanas izdevumu segšanai no vienas puses un pieteikuma iesniedzēja intereses prasījuma apmierināšanai tiesās – no otras puses.

Lietā **Gaile v Latvia**³⁹ iesniegtā sūdzība par tiesību uz “pieeju tiesai” pārkāpumu tika noraidīta.

Šajā lietā ar pirmās instances tiesas tiesneses lēmumu tika atstāts bez virzības I. Gailes prasības pieteikums par pirkuma līguma un piedāvājuma prasītājam izmantot pirmpirkuma tiesības atzīšanu par spēkā neesošiem, nosakot prasītājam termiņu dokumenta, kas apstiprina valsts nodevas 949,50 Ls samaksu, iesniegšanai tiesā. I. Gailes lūgums par atbrīvošanu no valsts nodevas samaksas, kurā norādīts, ka viņa vairāk nekā 2 gadus sakarā ar bērna kopšanas atvaļinājumu nav strādājusi, tikai trīs mēnešus atpakaļ uzsākusi strādāt un viņai nav ietaupījumu, kā arī algas apmērs neļauj nomaksāt valsts nodevu 969 Ls apmērā, ticis noraidīts. Tiesnese konstatējusi, ka I. Gailes ikmēneša ienākumi *neto* ir 400,04 Ls. Prasītājam pieder ½ domājamā daļa nekustamajā īpašumā Rīgā un viņa prasības pieteikumā norādījusi, ka vēlas izmantot pirmpirkuma tiesības.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija noraidīja iesniegto blakus sūdzību par minēto tiesneses lēmumu.

ECT, izskatot sūdzību, atkārtoti uzsvēra, ka pienākums veikt valsts nodevas samaksu par pieteikuma iesniegšanu civillietā pats par sevi nav uzskatāms par tiesību uz pieeju tiesai pārkāpumu. ECT atzina, ka, neraugoties uz to, ka Civilprocesa likumā paredzētais valsts nodevas aprēķina mehānisms ir balstīts uz kopējo prasījuma summu un nav saistīts ar prasības izredzēm, zināmā mērā tas kalpo kā šķērslis nepamatotu pieteikumu iesniegšanai. Lai nodrošinātu samērīgu līdzsvaru starp tiesu sistēmas darbības efektivitātes saglabāšanu un potenciālo prasību iesniedzēju interesēm, nacionālajām tiesām ir zināma rīcības brīvība, proti, piemērojot Civilprocesa likuma normas, tās var pilnīgi vai daļēji atbrīvot no valsts nodevas samaksas.

ECT atzina, ka konkrētajā lietā noteiktais valsts nodevas apmērs salīdzinājumā ar vidējo algu valstī tajā laikā bija ievērojams, tomēr, ņemot vērā prasības raksturu, pats par sevi tas nebija uzskatāms par pārmērīgu. ECT uzskatīja par

³⁹ 2013. gada 26. novembra spriedums lietā *Gaile v Latvia*, pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:%22ENG%22,%22appno%22:%2248590/07%22,%22documentcollectionid2%22:%22ADMISSIBILITYCOM%22,%22itemid%22:%22001-139728%22}}>

pamatotu nacionālo tiesu apsvērumu, ka iesniedzējas izteiktā vēlēšanās īstenot pirmpirkuma tiesības un iegādāties nekustamo īpašumu liecina, ka iesniedzējas rīcībā bija attiecīgie finanšu līdzekļi šī mērķa īstenošanai.

3) Nosakot nodevu apmēru vai lemjot par personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas, lai novērtētu, vai konkrētajos lietās apstākļos faktiski iekasējamā nodeva nav ierobežojums, kas ierobežo personas *piekļuves tiesības* tiesai, jāņem vērā:

- konkrētās lietās *īpašie* apstākļi,
- iesniedzēja iespējas konkrēto nodevu samaksāt,
- procesa posms.

Konkrētās lietās īpašie apstākļi

ECT lietā ***Kniat v. Poland***⁴⁰ atzina, ka Polijas tiesas nav nodrošinājušas iesniedzējai Konvencijas 6. panta 1. punktā noteiktās pamattiesības.

Iesniedzējas vīrs cēla prasību Polijas tiesā par laulības šķiršanu. Iesniedzēja laulības šķiršanai nepiekrita. Ar tiesas spriedumu pušu laulība tika šķirta un tiesas izdevumus tika nolemts piedzīt no pusēm vienādās daļās, jo tiesa konstatēja, ka abi laulātie ir vienlīdz vainojami pie ģimenes izjukšanas.

Iesniedzēja vēlējās spriedumu pārsūdzēt, jo uzskatīja, ka pie laulības izjukšanas ir vainojams tikai prasītājs. Tiesa noteica, ka iesniedzējai par pārsūdzību ir jāmaksā tiesas nodeva 10 000,00 PLN apmērā.

Turpmāk iesniedzēja vairākkārt – iesniedzot pieteikumus un pārsūdzot atteikumus – lūdza viņu atbrīvot no pārmērīgi lielā apmēra tiesas nodevas samaksas viņas smagā finansiālā stāvokļa dēļ. Iesniedzēja norādīja, ka iesniegusi pierādījumus par savu ienākumu apmēru un ka iesniedzēja nav nodarbināta. Vienīgie iesniedzējas ienākumi ir tiesas piespriestā bijušā laulātā atlīdzība par iesniedzējas daļu laulāto kopmantā, tomēr arī šos līdzekļus iesniedzēja nevar novirzīt tiesas nodevas segšanai, jo viņai ir jāuztur divi nepilngadīgi bērni. Iesniedzēja norādīja, ka var samaksāt tiesas nodevu 3300,00 PLN apmērā.

Tiesas vairākkārt noraidīja kā pilnīgu, tā daļēju iesniedzējas atbrīvošanu no tiesas nodevas samaksas. Nolēmumos tika norādīts, ka iesniedzēja nav pierādījusi patieso savu ienākumu apmēru un to, ka tiesas noteiktās valsts nodevas samaksa negatīvi ietekmētu viņas dzīves līmeni. Tiesu ieskatā iesniedzējas finansiālais stāvoklis bija vērtējams kā labs, jo viņa jau bija no bijušā vīra saņēmusi 300 000,00 PLN kā atlīdzību par iesniedzējas daļu laulāto kopmantā un turpmāk bija paredzami vēl maksājumi.

ECT, vērtējot, vai tiesas noteiktā tiesas nodeva bija ierobežojusi iesniedzējas *piekļuves tiesības* tiesai, uzsvēra:

1) lietai nebija finansiāla rakstura, lietās par personu civilstāvokli un rīcībspēju ir nepieciešama īpaša valsts iestāžu rūpība; mantiska rakstura prasībās pastāv sakarība

⁴⁰ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Kniat v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69901>

starp tiesas izdevumu apmēru un prasījuma apmēru, kādu izvēlēties lūgt pats prasītājs. Nemantiska rakstura lietās šāda sakarība nepastāv. ECT ieskatā pienākums veikt ievērojama apmēra maksājumus par šķiršanās lietas izskatīšanu nevar būt pamatots ar taisnīguma interesēm.

2) Iesniedzējai apelācijas tiesvedība bija ļoti svarīga, jo viņa lietā bija atbildētāja un apelācijas sūdzība bija vērsta pret šķiršanos un tiesas atzinumu, ka laulība izjukusi abu pušu vainas dēļ un tās saglabāšana vairs nav iespējama.

3) Neraugoties uz to, ka iesniedzēja vairākkārt ir ierosinājusi veikt tiesas nodevas 30 % apmērā no tiesas noteiktā, t. i., 3300,00 PLN, samaksu, nacionālās tiesas neizskatīja iespēju noteikt iesniedzējai maksāt tiesas nodevu samazinātā apmērā.

4) Prasība daļu no bijušā vīra saņemtās 300 000,00 PLN atlīdzības par iesniedzējas daļu laulāto kopmantā tērēt tiesas nodevu segšanai, nevis savas nākotnes nodrošināšanai pēc laulības šķiršanas un bērnu pamatvajadzību nodrošināšanai, ECT ieskatā nebija pamatota.

ECT secināja, ka atteikums samazināt tiesas nodevu par iesniedzējas apelācijas sūdzības iesniegšanu ir vērtējams kā nesamērīgs iesniedzējas tiesību uz piekļuvi augstāka līmeņa tiesai ierobežojums un atbilstoši – Konvencijas 6. panta pirmā punkta pārkāpums.

Iesniedzēja iespējas konkrēto nodevu samaksāt

Tā lietā **Jedamski and Jedamska v. Poland**⁴¹ pieteikuma iesniedzēji norādīja uz Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpumu, jo viņi nav varējuši īstenot savu interešu aizsardzību tiesā pārmērīgas tiesu nodevas 100 000 PLN apmērā dēļ.

Nacionālās tiesas ir noraidījušas iesniedzēju lūgumus atbrīvot viņus no tiesas nodevu samaksas pienākuma, jo uzskatīja, ka iesniedzēji norādīja nepietiekamas un nepilnīgas ziņas par savu mantisko stāvokli, t. i., ienākumu deklarācijā viens no prasītājiem cita starpā nebija norādījis savu darbavietu / ienākumu avotu, prasītāju apdzīvotā dzīvokļa piederību, mājas un saimniecības aprīkojuma vērtību, patieso ienākumu apmēru, kurus laulātie gūst no sievai piederošās saimniecības 57,44 ha platībā. Nacionālo tiesu nolēmumi atklāja, ka iesniedzēji ir iesaistīti vairākās tiesvedībās sakarā ar akciju darījumiem biržās; iesniedzējiem piederošajām akcijām (62 500 “BRE Bank” SA akcijas, 9950 “BIG Bank” SA akcijas) un naudas uzkrājumiem skaidrā naudā (984 674,50 PLN) ir uzlikts arests citu tiesvedību ietvaros. Tiesas tomēr uzskatīja, ka, tā kā prasītāju aktīviem ir ievērojama vērtība, bet uzliktais arests nemaina īpašuma tiesības, prasītāju reālais finansiālais stāvoklis ir ievērojami labāks nekā vidējais valstī. Tāpat prasītājiem pieder 11 “BIG BG” SA akcijas, audio un TV aprīkojums, mēbeles, kā arī 66 140,43 PLN paredzamie ienākumi gadā sievai piederošās saimniecības 57,44 ha platībā. Turklāt prasītājiem,

⁴¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Jedamski and Jedamska v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69898>

iesaistoties vairākās tiesvedībās, bija jānodrošinās, jārēķinās ar līdzekļiem tiesvedībai, jo īpaši ceļot ievērojama apmēra prasību (340 000 000,00 PLN).

ECT neuzskatīja nacionālo tiesu pieņemumus par pārliecinošiem, ievērojot to, cik svarīgi ir nodrošināt personai *efektīvu* piekļuvi tiesai. ECT secināja, ka nacionālās tiesas lēmumus ir pieņēmušas, balstoties uz hipotētiskām prasītāju iespējām nopelnīt, nevis pamatojoties uz faktisko situāciju. Faktiski prasītājiem nebija iespējams gūt peļņu, jo nolēmumu pieņemšanas laikā prasītāju vērtīgākie aktīvi aizvien bija arestēti. ECT norādīja, ka tiesas vērtējums par prasītāju iesniegto ienākumu deklarāciju kā apšaubāmu vai nepilnīgu ir nepamatots, jo šāda pieņēmuma apstiprinājumam nav gūti atbilstoši pierādījumi. Turklāt Polijas normatīvie akti paredz tiesas tiesības jebkurā laikā atsaukt atbrīvojumu no tiesas nodevas samaksas, ja atbrīvojumam zudis pamats. Ievērojot minēto, atļauja prasītājiem iesniegt viņu prasību sākotnējā procesa posmā Polijas tiesām nebūtu liegusi iekasēt maksu, ja kādā citā tiesvedības posmā prasītāju finansiālais stāvoklis būtu uzlabojies.

ECT atzina, ka ir noticis Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums, jo Polijas tiesu iestādes nebija nodrošinājušas pienācīgu līdzsvaru starp valsts interesēm iekasēt samaksu par prasības izskatīšanu un prasītāju interesēm celt prasību tiesā. Pieprasītais tiesas nodevas apmērs ir bijis pārmērīgs, tādēļ prasītāji ir atteikušies no prasības iesniegšanas un nekad nav tikuši uzklausi tiesā.

Lietā **Teltronic-catv v. Poland**⁴² ECT atzina, ka *piekļuves tiesību* tiesai ierobežojumi, kuriem ir tīri finansiāls raksturs un kuri ir pilnībā nesaistīti ar prasības pamatotību vai izredzēm gūt panākumus, būtu jāpakļauj īpaši stingrai pārbaudei no tiesiskuma viedokļa.

Šajā lietā uzņēmums bija vērsies tiesā ar prasības pieteikumu par parāda piedziņu, vienlaikus lūdzot tiesu atbrīvot prasītāju no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos. Prasītājs paskaidroja, ka atlikušo uzņēmuma aktīvu novirzīšana tiesas izdevumu samaksai novestu uzņēmumu līdz maksātnespējai. Atbildētājs nav apmaksājis rēķinu 246 968,86 PLN apmērā par paveiktajiem darbiem – kabeļtelevīzijas tīklu izbūvi. Prasītājam turklāt nācies veikt valstī noteikto ar darījumu saistīto nodokļu samaksu 44 486,32 PLN apmērā, jo pretējā gadījumā atbilstoši nacionālajam regulējumam par nodokļu saistību neizpildi var iestāties kriminālatbildība.

Tiesa atteicās atbrīvot prasītāju no tiesas izdevumu 13 948,49 PLN apmērā samaksas un ierosināt lietu. Izvērtējusi uzņēmuma bruto peļņas summu un pamatlīdzekļu vērtību, tiesa norādīja, ka uzņēmumam bija iespēja nodrošināt līdzekļus tiesvedībai pirms tā finansiālais stāvoklis bija pasliktinājies. Tāpat prasītājs varēja saņemt papildu līdzekļus no bankas vai uzņēmuma partneriem.

ECT nacionālās tiesas argumentus nevērtēja kā pārliecinošus, jo īpaši, ievērojot ar tiesību uz “efektīvu” piekļuvi tiesai nozīmīgumu. ECT norādīja, ka nacionālā tiesa, vērtējot uzņēmuma maksātspēju, nav ņēmusi vērā tā pienākumu veikt

⁴² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 10. janvāra spriedums lietā *Teltronic-catv v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71946>

nodokļu nomaksu (bruto un neto ienākumi) un to, ka aktīvu atsavināšana tiesas izdevumu segšanai novestu pie uzņēmuma likvidācijas. Tāpat ECT atzina, ka uzņēmēja iespēja iepriekš nodrošināt līdzekļus tiesas nodevām bija ļoti varbūtēja jeb hipotētiska, ņemot vērā to, ka iesniedzēja darbības bija vērstas uz ievērojamas daļas savu aktīvu atgūšanu.

Procesa posms

Ar ECT 2006. gada 26. maija spriedumu lietā **Weissman and Others v. Romania**⁴³ atzinusi, ka ir noticis Konvencijas 6. panta 1. punkta pārkāpums.

Ar Bukarestes tiesas spriedumu tika apmierināta iesniedzēju – agrāko nekustamā īpašuma īpašnieku mantinieku – prasība atzīt īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu, kas pēc Rumānijas okupācijas (1949. gadā) bez tiesiska pamata bija nonācis valsts īpašumā.

Tiesa atzina, ka valdības lēmums, ar kuru tika noteikta īpašuma piederība valstij pēc okupācijas, nevar tikt uzskatīts par derīgu, jo pati okupācija nebija tiesiska.

Turpmāk iesniedzēja cēla prasību par kompensācijas piedziņu neiegūtās īres maksas apmērā par laika periodu, kurā īpašums prettiesiski nav atradies iesniedzēju valdījumā. Par šo prasību tiesa noteica iesniedzējiem maksāt ievērojama apmēra *zīmognodevu*. Iesniedzēji lūdza atbrīvojumu no *zīmognodevas* samaksas pienākuma, pamatojoties uz to, ka prasība par īres ienākumu atlīdzināšanu ir papildinājums prasībai par īpašuma tiesību atgūšanu, kurai netiek piemēroti tiesāšanās izdevumi uz likuma pamata.

Tiesa iesniedzējus no *zīmognodevas* neatbrīvoja, norādot, ka prasība par kompensācijas piedziņu neiegūtās īres maksas apmērā ir patstāvīga prasība. Arī noraidot iesniedzēju pārsūdzību, tiesa norādīja, ka prasības ir patstāvīgas, jo nolēmums par īpašuma tiesību atzīšanu iesniedzējiem ir stājies likumīgā spēkā.

ECT norādīja, ka konkrētajā lietā jāņem vērā divi aspekti – tiesības uz tiesu un taisnīgums. Iesniedzēju nespēja segt ievērojamā apmēra *zīmognodevu* bija pamats iesniedzējiem atteikties no turpmākas rīcības savu interešu aizsardzībai. Neapšaubāmi augstais (jebkuram vidusmēra prāvniekam) *zīmognodevas* apmērs nav attaisnojams, ievērojot konkrētos lietas apstākļus un iesniedzēju iespējas to samaksāt.

ECT atzina, ka *zīmognodevas* apmērs bija nesamērīgi augsts, kas lika atturēties no turpmākām darbībām savu interešu aizsardzībai un liedza īstenot tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā. Ņemot vērā lietas apstākļus un jo īpaši to, ka šis ierobežojums tika noteikts procesa sākotnējā stadijā, ECT uzskatīja, ka *zīmognodevas* apmērs bija nesamērīgs un tādējādi mazināja iesniedzēju tiesības piekļūt tiesai.

⁴³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 24. maija spriedums lietā *Weissman and Others v. Romania*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75511>

No nodaļā aplūkotā secināms turpmāk minētais.

1. Tiesības uz taisnīgu tiesu ietver *piekļuves tiesības*. Iztrūkstot *piekļuves tiesībām* vai ja tās nav efektīvas, zūd pārējo tiesību uz taisnīgu tiesu garantiju jēga.
2. *Piekļuves tiesības* nav absolūtas un tās var tikt ierobežotas.
3. *Piekļuves tiesības* ierobežojumam jābūt pamatotam ar leģitīmu mērķi un tas nedrīkst ierobežot *piekļuves tiesības* tiktāl, ka tās tiek atņemtas (liegtas) pēc būtības.
4. ECT kā leģitīmu mērķi *piekļuves tiesību* ierobežošanai ir atzinusi, piemēram, nepieciešamību nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti, mazināt nepamatotu pieteikumu/sūdzību iesniegšanas iespējamību, arī nepieciešamību segt tiesu uzturēšanas izdevumus.
5. ECT Konvencijas 6. pantā paredzētās tiesības pamatā attiecinā kā uz fiziskām personām, tā arī uz juridiskām personām.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Tiesas kopumā un Rīgas apgabaltiesas tiesneši ir vienoti un nolēmumos atzīst, ka:
 - mehānisms personas atbrīvošanai (daļējai atbrīvošanai) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir radīts, lai nodrošinātu katras personas iespējas īstenot pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai;
 - CPL 43. panta ceturtās daļas subjekts ir fiziska persona;
 - personas tiesības lūgt tiesu atbrīvot iesniedzēju no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos neuzliek valstij par obligātu pienākumu jebkurā situācijā šādu lūgumu apmierināt;
 - formālais pamats personas atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir šīs personas pamatots lūgums, bet objektīvais pamats – tādu apstākļu konstatēšana, kas apliecina, ka konkrētās fiziskās personas mantiskais stāvoklis neļauj tai īstenot tiesības uz tiesu tieši likumā noteikto tiesas izdevumu apmēra dēļ.
2. Analizētie nolēmumi atklāj atšķirīgu izpratni par:
 - pierādīšanas pienākumu un pierādījumu pietiekamību;
 - mantiskā stāvokļa izvērtējumu;
 - vienlīdzīgu attieksmi pret personām ar vienlīdz smagu materiālo stāvokli.
3. Salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, Latvijā valsts nodevu apmērs ir lielāks, un tas var radīt šaubas par pieejamību tiesai.
4. Atbilstoši Rīgas apgabaltiesas praksei secināms, ka pietiekams pierādījumu kopums personas mantiskā stāvokļa novērtējumam satur:
 - dokumentu, kas apliecina nekustamā īpašuma piederību (neesību);
 - dokumentu, kas apliecina reģistrējamas kustamas mantas jeb transportlīdzekļa piederību (neesību);
 - dokumentu, kas apstiprina personas ienākumus;
 - dokumentus, kas pamato ikmēneša izdevumus, tajā skaitā apgādībā esošo personu dzimšanas apliecības, izdevumus par mājokli, medicīnas izdevumus u. c.
5. Rīgas apgabaltiesā nav izveidojusies vienota tiesu prakse par:
 - Tiesu informatīvās sistēmas publiskajos reģistros pieejamās informācijas izmantošanu/neizmantošanu personas materiālā stāvokļa izvērtēšanai;
 - vispārzināmo faktu saturu (minimālie iztikas izdevumi un to apmērs cilvēkiem darbības vecumā / nepilngadīgiem bērniem un bērniem, kuri vēl paši nespēj sevi uzturēt; vienīgais nekustamais īpašums, kas ir personas vienīgā dzīvesvieta, rada papildu izdevumus (komunālie

pakalpojumi, apsaimniekošanas izdevumi, nodokļi u. c.; personas vecumā virs darbspējas vecuma vienīgie ienākumi visbiežāk ir vecuma pensija un piemaksa pie tās; invaliditāte liecina par papildu izdevumiem veselības stāvokļa uzturēšanai/uzlabošanai u. c.).

6. Tiesas ieskatīšanās publiskajos reģistros, lai pilnvērtīgāk apzinātu personas mantisko stāvokli, var ne tikai atvieglot lietas dalībnieka pierādīšanas pienākumu, bet kalpo arī par pamatu efektīvai valsts interešu aizsardzībai un iesniedzēja Civillikuma 1. panta un CPL 74. panta sestās daļas pārkāpuma konstatēšanai, kad pieteikums var tikt noraidīts. Tas ir, tiesas iniciatīva pārbaudīt datus publiskajos reģistros var novērst nepamatotu personas atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos.
7. Personas atbrīvošana (daļēja atbrīvošana) no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos tiek īstenota atbilstoši tiesību normas mērķim – mehānismu izmanto personas, kurām maksājamā valsts nodeva ir šķērslis savu aizskarto vai apstrīdēto civilo tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu aizsardzībai tiesā.
8. Vērtējot acīmredzami nepamatotā pieteikumā iekļautu pamatotu lūgumu iesniedzēju atbrīvot vai daļēji atbrīvot no tiesas izdevumu samaksas par pieteikuma iesniegšanu tiesā, jāņem vērā likumdevēja mērķis, nosakot valsts nodevu pieteikuma iesniegšanai tiesā, tostarp mazināt nepamatotu pieteikumu vai apelācijas sūdzību iesniegšanas iespējamību. Civilprocesa likums nenoteic definīcijas, imperatīvus ietvarus, balstoties uz kuriem nosakāms valsts nodevas apmēra samazinājums.
9. Personas mantiskais stāvoklis var būt pielīdzināms personas ar maznodrošinātas ģimenes (personas) statusu mantiskajam stāvoklim arī bez konkrētas sociālā dienesta izziņas lietā. Vienīgais kritērijs personas daļējai vai pilnīgai atbrīvošanai no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos ir iesniedzēja mantiskais stāvoklis.

Izmantotie avoti

Literatūra:

1. Briede J. Acīmredzami nepamatotie pieteikumi: problēmas un risinājumi. Jurista Vārds, 26.08.2008., Nr. 32 (537).
2. Bukovskis V. Civīlprocesa mācību grāmata. Rīga: 1933. (Atkārtots izdevums. Jelgava, 2015.).
3. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.–28. nodaļa). Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. Tiesu nama aģentūra, 2016.
4. Elektroniskie dokumenti un tiešsaistes informācijas sistēmas plašās iespējas. Jurista Vārds, 13.02.2018., Nr. 7 (1013).
5. Fiziskās personas atbrīvošana no valsts nodevas samaksas. Jurista Vārds, 03.07.2018., Nr. 27 (1033).
6. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskajā redakcijā. Latvijas Vēstnesis, 2011.
7. Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2003.
8. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga, 2004, 71. lpp. Ar atsauci uz: Ruthers B. Rechtstheorie. Munchen: Beck, 1999. Rn. 235.
9. Neimanis J. Judikatūra un tās saistošais spēks. Jurista Vārds, 8.03.2005., Nr. 9 (364).
10. Ose D. Tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana un atbrīvošana no tiesas izdevumiem. Jurista Vārds, 16.06.2009., Nr. 24/25 (567/568).
11. Plāno trīs gados ieviest vienotu e-lietu. Jurista Vārds, 03.04.2018., Nr. 14 (1020).
12. Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista Vārds, 18.10.2005, Nr. 39 (394).
13. Snipe A. Datu valsts inspekcijas kompetence lemt par pierādījumiem tiesvedībā. Jurista Vārds, 24.07.2018., Nr. 30 (1036).

Tiesību akti:

14. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997. Nr. 143/144 (858/859).
15. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43, Ziņotājs, 31.03.1994., Nr. 6, Valdības Vēstnesis, 30.06.1922., Nr. 141, Diena, 29.04.1993., Nr. 81.
16. Likums “Par tiesu varu”. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr. 1/2, Diena, 15.01.1993., Nr. 9.
17. Administratīvā procesa likums. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr. 164 (2551), Ziņotājs, 13.12.2001., Nr. 23.
18. Civilprocesa likums. Latvijas Vēstnesis, 326/330 (1387/1391), 03.11.1998., Ziņotājs, 23, 03.12.1998.

19. Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumi Nr. 37 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam". Latvijas Vēstnesis, 17.01.2013., Nr. 12 (4818).
20. Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumi Nr. 299 "Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu". Latvijas Vēstnesis, 31.03.2010., Nr. 51/52 (4243/4244).
21. Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumi Nr. 32 "Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām". Latvijas Vēstnesis, 14.01.2005., Nr. 8 (3166).
22. Ķekavas novada pašvaldības saistošie noteikumi Nr. 22/2016 „Sociālā palīdzība Ķekavas novadā”, pieejams: <http://kekava.lv/uploads/filedir/dokuments20170215110909-m1.pdf>.
23. Mārupes novada Domes saistošie noteikumi Nr.18/2009 "Par sociālajiem pabalstiem Mārupes novadā", pieejams: http://www.marupe.lv/wp-content/uploads/2013/04/saistosie_socialie_pabalsti_konsolidets_2016.pdf.
24. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 202 "Par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu vai maznodrošinātu un sociālajiem pabalstiem Rīgas pilsētas pašvaldībā”, pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=254202>.

E-resursi:

25. Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) dati, pieejams: <http://data.csb.gov.lv/> (aplūkots: 21.09.2018.)
26. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Rokasgrāmata par Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pantu, kas atjaunota līdz 2019. gada 30. aprīlim. (*Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, first published in May 2013, updated to 30 April 2019*), pieejams: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf, (aplūkots: 31.05.2019.)
27. Eiropas Padomes Komisijas Tiesu efektivitātei (CEPEJ) Ziņojums "Latvijas tiesu sistēmas novērtējums", pieejams: https://www.ta.gov.lv/UserFiles/Faili/CEPEJ_Evaluation_Report_Latvia_Final_LV.pdf. (aplūkots: 31.05.2019.)
28. Eurostat, *Statistikas dati par minimālo algu*, pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Minimum_wage_statistics/lv (aplūkots: 15.09.2018.)
29. Eurostat, *People at risk of poverty or social exclusion*, pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en (aplūkots: 13.01.2020.)
30. Ierosināta lieta par garantētā minimālā ienākumu līmeņa atbilstību Satversmei, pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ierosinata-lieta-par-garanteta-minimala-ienakumu-limena-atbilstibu-satversmei/>, (aplūkots: 13.01.2020.)

31. Latvijā pērn bijis lielākais nabadzības riskam pakļauto īpatsvars Baltijā, pieejams: <https://www.la.lv/latvija-pern-bijis-lielakais-nabadzibas-riskam-paklauto-ipatsvars-baltija> (aplūkots 13.01.2020.)
32. Valdības Informatīvais ziņojums „Par e-lietas projekta īstenošanu Eiropas Savienības 2014.–2020. gada struktūrfondu plānošanas periodā”, pieejams: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:atdSYsbBsyOJ:tap.mk.gov.lv/doc/2015_01/TMZino_021214_e-lieta.3124.docx+&cd=1&hl=lv&ct=clnk&gl=lv.
33. 2017. gada ES tiesiskuma progresā ziņojums. Pieejams mājaslapā: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en (aplūkots: 25.09.2018.)

Tiesu prakse:

34. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 26. novembra spriedums lietā *Gaile v Latvia*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>
35. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 26. oktobra spriedums lietā *Marina v Latvia*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101469>.
36. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007. gada 12. jūlija spriedums lietā *Stankov v. Bulgaria*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59689>
37. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 24. maija spriedums lietā *Weissman and Others v. Romania*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75511>
38. 2006. gada 10. janvāra Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā *Teltronic-catv v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71946>
39. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Jedamski and Jedamska v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69898>
40. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Kniat v. Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69901>
41. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 26. jūlija spriedums lietā *Podbielski and PPU Polpure v Poland*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69911>
42. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001. gada 19. jūnija spriedums lietā *Kreuz v. Poland* pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59519>
43. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1996. gada 23. oktobra spriedums lietā *Levages Prestations Services v. France*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58065>
44. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. gada 13. jūlija spriedums lietā *Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57947>
45. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1991. gada 27. augusta spriedums lietā *Philis v. Greece*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57681>
46. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1975. gada 21. februāra spriedums lietā *Golder v. United Kingdom*, pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57496>

47. Satversmes tiesas 2019. gada 21. oktobra lēmums lietā Nr. 2019-24-03, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2019/10/2019_24_03_Lemums_ierosinasana.pdf#search=
48. Satversmes tiesas 2010. gada 17. maija spriedums lietā Nr. 2009-93-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2009-93-01_Spriedums.pdf#search=
49. Satversmes tiesas 2008. gada 20. novembra spriedums lietā Nr. 2008-07-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2008-07-01_Spriedums.pdf#search=
50. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2005-18-01_spriedums.pdf#search=
51. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. 2004-16-01, pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2004-16-01_Spriedums.pdf#search=
52. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 17.07.2018. lēmums lietā Nr. A420317216, SKA-835/2018 ECLI:LV:AT:2018:0315.A420317216.6.L.
53. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2016. gada 8. janvāra lēmums lietā Nr. Nr.6-8-00937-15, SKA-565/2016.
54. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 15. marta lēmums lietā Nr. C30675311, SKC-1050/2016.
55. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 8. februāra lēmums lietā Nr. C04339508, SKC-1027/2016.
56. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 2. februāra lēmums lietā Nr. C30551413, SKC-1096/2016.
57. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016. gada 1. februāra lēmums lietā Nr. C29698912, SKC-964/2016.
58. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015. gada 23. janvāra lēmums lietā Nr. C04277611, SKC-1849/2015.
59. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2016. gada 14. janvāra lēmums lietā Nr. C04421512, PAC-0503-16.
60. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 27. novembra lēmums lietā Nr. C01131414, PAC-1314/2014.
61. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 13. novembra lēmums lietā Nr. C04203512, PAC-1691-14.
62. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 5. jūnija lēmums lietā Nr. C04536411, PAC-1301-14.
63. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. C01242513, PAC-2425/2013.

64. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 26. septembra lēmums lietā Nr. C30374108, PAC-2055/2013.
65. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 13. augusta lēmums lietā Nr. C04435511, PAC-1900/2013.
66. Augstākās tiesas Civillietu palātas 2013. gada 23. jūlija lēmums lietā Nr. C04263512, PAC-1771-13.
67. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2013. gada 27. jūnija lēmums lietā Nr. C05047912, PAC-1747/2013.
68. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013. gada 25. aprīļa rīcības sēdes lēmums lietā Nr.680115312, SKA-0477/2013.
69. Augstākās tiesas Civillietu palātas 2013. gada 21. marta lēmums lietā Nr. C04232912, PAC-1234/2013.
70. Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. oktobra lēmums lietā Nr. SKC-2207/2012.
71. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 16. augusta lēmums lietā Nr. C04225412, PAC-1820.
72. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 9. februāra lēmums lietā Nr. C04445211, PAC-0971.
73. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 19. septembra lēmums lietā Nr. C04358310, PAC-2191.
74. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2011. gada 7. jūlija lēmums lietā Nr. Lieta Nr. C04243006, PAC-1955.
75. Augstākās tiesas Senāta 2011. gada 18. maija spriedums lietā Nr. SKC-863/2011.
76. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 21. septembra lēmums lietā Nr. A8063510, SKA-910/2010.
77. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 3. novembra lēmums lietā Nr. A0603-09/41, SKA-792/2009.
78. Augstākās tiesas Senāta 2008. gada 26. novembra spriedums lietā Nr. SKC-440/2008.
79. Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 31. janvāra lēmums SKA-76/2007.

Pētījuma lauka Rīgas apgabaltiesas nolēmumi:

80. 22.11.2017. lēmums lietā Nr. C29563217 (arhīva Nr. CA-4158-17/20; ECLI:LV:RAT:2017:1122.CA415817.6.L)
81. 17.11.2017. lēmums lietā Nr. C33622615 (arhīva Nr. CA-0498-17/7; ECLI:LV:RAT:2017:1117.C33622615.2.L)
82. 13.11.2017. lēmums lietā Nr. C32291214 (arhīva Nr. CA-0814-17/18; ECLI:LV:RAT:2017:1113.C32291214.2.L)
83. 31.10.2017. lēmums lietā Nr. C05036113 (arhīva Nr. CA-0918-17/30; ECLI:LV:RAT:2017:1031.C05036113.2.L)
84. 30.10.2017. lēmums lietā Nr. C04304913 (arhīva Nr. CA-0328-17/18; ECLI:LV:RAT:2017:1030.C04304913.3.L)

85. 09.06.2017. lēmums lietā Nr. C32327315 (arhīva Nr. CA-0397-17/35)
86. 19.09.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0505 (arhīva Nr. CA-2866-18/21; ECLI:LV:RAT:2018:0919.CA286618.5.L)
87. 18.09.2018. lēmums lietā Nr. C33336418 (arhīva Nr. CA-3116-18/32; ECLI:LV:RAT:2018:0918.C33336418.8.L)
88. 12.09.2018. lēmums lietā Nr. C30754216 (arhīva Nr. CA-2791-18/24; ECLI:LV:RAT:2018:0912.C30754216.6.L)
89. 03.09.2018. lēmums lietā C31304716 (arhīva Nr. CA-0490-18/25; ECLI:LV:RAT:2018:0903.C31304716.5.L)
90. 24.08.2018. lēmums lietā Nr. C27171414 (arhīva Nr. CA-0114-18/13; ECLI:LV:RAT:2018:0824.C27171414.4.L)
91. 21.08.2018. lēmums lietā Nr. C30710518 (arhīva Nr. CA-2698-18/5; ECLI:LV:RAT:2018:0821.CA269818.7.L)
92. 01.08.2018. lēmums lietā Nr. C68398918 (arhīva Nr. CA-2657-18/29; ECLI:LV:RAT:2018:0801.CA265718.5.L)
93. 31.07.2018. lēmums lietā Nr. C30510517 (arhīva Nr. CA-1762-18/2; ECLI:LV:RAT:2018:0731.C30510517.8.L)
94. 17.07.2018. lēmums lietā Nr. C04135014 (arhīva Nr. CA-0184-18/36; ECLI:LV:RAT:2018:0717.C04135014.2.L)
95. 17.07.2018. lēmums lietā Nr. C35095712 (arhīva Nr. CA-1588-18/29; ECLI:LV:RAT:2018:0717.C35095712.7.L)
96. 17.07.2018. lēmums lietā Nr. C27181614 (arhīva Nr. CA-1516-18/7; ECLI:LV:RAT:2018:0717.C27181614.3.L)
97. 06.07.2018. lēmums lietā Nr. C30645916 (arhīva Nr. CA-2455-18/33; ECLI:LV:RAT:2018:0706.C30645916.10.L)
98. 04.07.2018. lēmums lietā Nr. C30407117 (arhīva Nr. CA-2505-18/14; ECLI:LV:RAT:2018:0704.C30407117.6.L)
99. 22.06.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-10/0091 (arhīva Nr. CA-2318-18/35; ECLI:LV:RAT:2018:0622.CA231818.6.L)
100. 20.06.2018. lēmums lietā Nr. C68499717 (arhīva Nr. CA-2488-18/12; ECLI:LV:RAT:2018:0620.C68499717.18.L)
101. 12.06.2018. lēmums lietā Nr. CA-2360-18/24 (arhīva Nr. CA-2360-18/24; ECLI:LV:RAT:2018:0612.CA236018.5.L)
102. 12.06.2018. lēmums lietā Nr. 3-11/0465 (arhīva Nr. CA-2329-18/20; ECLI:LV:RAT:2018:0612.CA232918.5.L)
103. 14.06.2018. lēmums lietā Nr. C31362815 (arhīva Nr. CA-0269-18/33; ECLI:LV:RAT:2018:0614.C31362815.2.L)
104. 11.06.2018. lēmums lietā Nr. C33569515 (arhīva Nr. CA-0524-18/33; ECLI:LV:RAT:2018:0611.C33569515.6.L)
105. 07.06.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0317 (arhīva Nr. CA-2253-18/27; ECLI:LV:RAT:2018:0607.CA225318.4.L)
106. 07.06.2018. lēmums lietā Nr. C30045215 (arhīva Nr. CA-2282-18/1; ECLI:LV:RAT:2018:0607.C30452115.20.L)

107. 04.06.2018. lēmums lietā Nr. C32314311 (arhīva Nr. CA-0997-18/17; ECLI:LV:RAT:2018:0604.C32314311.8.L)
108. 29.05.2018. lēmums lietā Nr. C29566515 (arhīva Nr. CA-0907-18/12; ECLI:LV:RAT:2018:0529.C29566515.5.L)
109. 25.05.2018. lēmums lietā Nr. C32178017 Nr. CA-0692-18/31; ECLI:LV:RAT:2018:0525.C32178017.9.L)
110. 24.05.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0258 (arhīva Nr. CA-2221-18/16; ECLI:LV:RAT:2018:0524.CA222118.4.L)
111. 22.05.2018. lēmums lietā Nr. C04198713 (arhīva Nr. CA-0132-18/11; ECLI:LV:RAT:2018:0522.C04198713.7.L)
112. 16.05.2018. lēmums lietā Nr. C60039017 (arhīva Nr. CA-2141-18/25; ECLI:LV:RAT:2018:0516.C60039017.15.L)
113. 14.05.2018. lēmums lietā Nr. C60028618 (arhīva Nr. CA-2039-18/14; ECLI:LV:RAT:2018:0514.CA203918.4.L)
114. 10.05.2018. lēmums lietā Nr. C31241216 (arhīva Nr. CA-1958-18/16; ECLI:LV:RAT:2018:0510.C31241216.7.L)
115. 26.04.2018. lēmums lietā C29360516 (arhīva Nr. CA-0187-18/27; ECLI:LV:RAT:2018:0426.C29360516.2.L)
116. 20.04.2018. lēmums lietā Nr. C29766214 (arhīva Nr. CA-0355-18/31; ECLI:LV:RAT:2018:0420.C29766214.3.L)
117. 18.04.2018. lēmums lietā Nr. C68429217 (arhīva Nr. CA-1608-18/6; ECLI:LV:RAT:2018:0418.C68429217.5.L)
118. 12.04.2018. lēmums lietā Nr. C28212816 (arhīva Nr. CA-0411-18/12; ECLI:LV:RAT:2018:0412.C28212816.4.L)
119. 12.04.2018. lēmums pieteikuma materiālos Nr. 3-11/0051 (arhīva Nr. CA-1826-18/11; ECLI:LV:RAT:2018:0412.CA182618.5.L)
120. 28.03.2018 lēmums lietā Nr. C28188915 (arhīva Nr. CA-0084-18/21; ECLI:LV:RAT:2018:0328.C28188915.2.L)
121. 16.03.2017. lēmums lietā Nr. C27159112 (arhīva Nr. CA-0177-16/16)
122. 09.03.2018. lēmums lietā Nr. C28237715 (arhīva Nr. CA-0852-17/37; ECLI:LV:RAT:2018:0309.C28237715.4.L)
123. 20.02.2018. lēmums lietā Nr. C29416616 (arhīva Nr. CA-2734-17/4; ECLI:LV:RAT:2018:0220.C29416616.3.L)
124. 06.02.2018. lēmums lietā Nr. C30426117 (arhīva Nr. CA-1065-18/29; ECLI:LV:RAT:2018:0206.C30426117.6.L)
125. 02.02.2018. lēmums lietā Nr. C32224816 (arhīva Nr. CA-2669-17/1; ECLI:LV:RAT:2018:0202.C32224816.4.L)
126. 24.01.2018. lēmums lietā Nr. C04426711 (arhīva Nr. CA-0125-17/28; ECLI:LV:RAT:2018:0124.C04426711.4.L)
127. 22.01.2018. lēmums lietā Nr. C33710616 (arhīva Nr. CA-2739-17/16; ECLI:LV:RAT:2018:0122.C33710616.2.L)
128. 16.01.2018. lēmums lietā Nr. C29491516 (arhīva Nr. CA-2531-17/18; ECLI:LV:RAT:2018:0116.C29491516.2.L)

129. 10.01.2018. lēmums lietā Nr. C29552614 (arhīva Nr. CA-2500-17/18; ECLI:LV:RAT:2018:0110.C29552614.4.L)
130. 09.01.2018. lēmums lietā Nr. C30476215 (arhīva Nr. CA-4390-17/25; ECLI:LV:RAT:2018:0109.C30476215.6.L)
131. 09.01.2018. lēmums lietā Nr. C30744816 (arhīva Nr. CA-2672-17/16; ECLI:LV:RAT:2018:0109.C30744816.2.L)
132. 04.01.2018. lēmums lietā Nr. C30409716 (arhīva Nr. CA-2619-17/23; ECLI:LV:RAT:2018:0104.C30409716.2.L)
133. 19.12.2019. lēmums lietā C29690214 (arhīva Nr. CA-0729-19/29; ECLI:LV:RAT:2019:1219.C29690214.10.L)
134. 17.12.2019. lēmums lietā C33606517 (arhīva Nr. CA-1690-19/32; ECLI:LV:RAT:2019:1217.C33606517.8.L)
135. 22.10.2019. lēmums lietā Nr. 3-11/0439 (arhīva Nr. CA-2990-19/14; ECLI:LV:RAT:2019:1022.CA299019.7.L)
136. 08.10.2019. lēmums lietā Nr. C68311718 (arhīva Nr. CA-2665-19/13; ECLI:LV:RAT:2019:1008.C68311718.11.L)
137. 13.06.2019. lēmums lietā Nr. C68412817 (arhīva Nr. CA-0678-19/32; ECLI:LV:RAT:2019:0613.C68412817.17.L)
138. 04.06.2019. lēmums lietā Nr. C68275918 (arhīva Nr. CA-0563-19/17; ECLI:LV:RAT:2019:0604.C68275918.7.L)
139. 20.05.2019. lēmums lietā Nr. C29554517 (arhīva Nr. CA-1668-19/2; ECLI:LV:RAT:2019:0520.C29554517.13.L)
140. 12.04.2019. lēmums lietā Nr. C29680416 (arhīva Nr. CA-0246-19/33; ECLI:LV:RAT:2019:0412.C29680416.7.L)
141. 19.03.2019. lēmums lietā Nr. C30509817 (arhīva Nr. CA-0185-19/28; ECLI:LV:RAT:2019:0319.C30509817.6.L)
142. 19.03.2019. lēmums lietā Nr. C33624616 (arhīva Nr. CA-0096-19/30; ECLI:LV:RAT:2019:0319.C33624616.7.L)
143. 25.03.2019. lēmums lietā Nr. C68499217 (arhīva Nr. CA-0346-19/2; ECLI:LV:RAT:2019:0325.C68499217.7.L)
144. 21.03.2019. lēmums lietā Nr. C68483417 (arhīva Nr. CA-0191-19/17; ECLI:LV:RAT:2019:0321.C68483417.9.L)

Informāciju sagatavoja

Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja palīdze pētnieciski analītiskajos jautājumos

Alise Antone

Tekstu rediģēja

Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja palīdze juridiskās lingvistikas jautājumos

Anastasija Orehova